

Pedagogická fakulta University Karlovy v Praze
katedra výtvarné výchovy

College of Education Charles University in Prague
department of art education

ŠPERK Z NETRADIČNÍCH MATERIÁLŮ

A GEM FROM NON-TRADITIONAL MATERIALS

autorka Diplomové práce: Jana Maršíková
Author of Graduation theses: Za Koupalištěm 1765
Náchod
5. ročník, obor VV- Pg
prezenční studium

vedoucí diplomové práce: Mgr.A. LucieTatarová
Leader of Graduation theses

konzultant: Mgr. Jakub Synecký
Consultant

měsíc a rok dokončení DP: březen 2008
Completion of Graduation theses

Posudek k diplomové práci

Název: Šperk z netradičních materiálů

Autorka: Jana Maršíková

Obor studia: Učitelství výtvarné výchovy pro ZŠ a SŠ, W-Pg

Vedoucí práce: Mgr.A Lucie Tatarová

Jana Maršíková se v diplomové práci zabývá tématem šperku. V úvodu se věnuje jeho funkcí a klasifikací. V teoretické části práce se pak především soustředí na materiály užívané k tvorbě šperku. Hledá hranici mezi tradičními a netradičními materiály, tato klasifikace specifická pro šperk je velice zajímavá. V jednotlivých kapitolách nám představuje materiály používané současnými tvůrci šperků. Autorka se zaměřila na současné české tvůrce včetně těch nejmladších. V celé práci ukazuje dobrou orientaci v problematice a značný rozhled. Zajímavá jsou témata na hranici šperku a volného umění, jako jsou šperky z odpadu či šperky tělové.

Vynikající je didaktická část diplomové práce. Autorka téma šperku rozdělila na tři části ke kterým vytvořila tematické řady. Žáci se v jednotlivých částech projektu inspirovali přírodou, hmotnou kulturou a uměním. Jana Maršíková svůj projekt ověřila v praxi ve výuce na základní škole Na Chodovci, reflexe realizovaných námětů je doplněna rozsáhlou fotodokumentací. Výsledky projektu považuji za velice zdařilé, myslím si, že se autorce podařilo žákům přiblížit téma šperku, probudit jejich citlivost k materiálu a seznámit je se současnými umělci.

Naše četné společné konzultace se nejčastěji týkaly vlastní tvorby autorky. Jana měla nesmírné množství nápadů a mě velice těší, že výsledek působí velice střídmě, uceleně a velice současně. Výsledkem výtvarné práce Jany Maršíkové jsou tři kolekce šperků vytvořené z netradičních a z hlediska současné umělecké tvorby velice současných materiálů jako je plst', netkaná textilie a vlasy. Originální přístup se ukazuje nejen na špercích samotných, ale i na jejich zajímavé adjustaci. Podle mého názoru má tvorba Jany Maršíkové velice vysokou uměleckou hodnotu. Jana Maršíková projevila velice vespělý a samostatný přístup k práci na své diplomové práci.

Práce má velice dobrou a přehlednou grafickou úpravu, zajímavý je i výběr písma a formátu na šířku. Přílohou diplomové práce je CD s fotodokumentací.

Diplomová práce Jany Maršíkové splnila požadavky zadání a splňuje všechny formální i obsahové požadavky.

Hodnocení: výborně

V Praze dne 4.5.2008

Mgr.A Lucie Tatarová

Oponentský posudek DP pro Janu MARŠÍKOVOU

učitelství pro 2.st. ZŠ a SŠ, Čj - VV, denní studium

Téma DP: Šperk z netradičních materiálů

Katedra výtvarné výchovy

Datum odevzdání DP: 11.4. 2008

Vedoucí DP: Mgr. A. Lucie Tatarova

Oponentka: Mgr. Karla Cikánová

Téma DP je situováno v horizontu výtvarně citící a myslící současné mladé generace. Zároveň je atraktivní téma logicky směřováno v pedagogicko výtvarné praxi pro mladou generaci. Je logické, že celé toto dvojí směřování je podloženo tím, co by měl výtvarný pedagog považovat i v běžné praxi za naprosto samozřejmé, a to vlastní důkladnou znalostí východisek každého tématu, zde v DP přehledně zpracovanými informacemi o vývoji a funkci šperku v dějinách lidské kultury a o směřování současné české šperkařské tvorby.

Lze považovat za klíčové, že si v následných kapitolách o materiálu diplomantka uvědomila, jak a proč výtvarný výraz autorského šperku odpovídá výtvarné kultuře a aktuálnímu umění doby, v níž figuruje. V DP totiž dobře nasvícené malé brože na snímcích evokují výtvarná díla - plastiky sochařů (Moore, Calder, Demartini, Opočenský, Beránek aj.), ale i expresivní či konstruktivní formy malířského či grafického výrazu, výtvarného směřování ať již k surrealismu, lyrické abstrakci, op-artu, pop-artu (Dali, Rothko, Boštík, Malich, Švankmajer, Vasarely, Sýkora, aj.) Je jisté, že si v jakýchkoli skicách, v rozmaru, hravosti svou pravdu v bytí „zkoušeli“ také někteří sochaři i malíři. Možná že tato komparativní východiska mohla diplomantka v popiscích k snímkům více komentovat jak v teoretické, tak v praktické části. V 5. části DP nad snímkem objektu - tzn. celé krabice s plstěnými šperky diplomantky by se „sbíhaly sliny“ nejen Zdeňku Sýkorovi, ale všem jeho četným žákům - konstruktivistům, aniž by pomýšleli na inspiraci lékorkami tzn. eat-artem. Nad krabicí s uloženými plstěnými prsteny bychom mohli hledat souvislosti se znaky, symboly, písmem, op-artem. Lze prsteny vyjmout a sestavovat další obrazce tajných symbolů? Jak komponovat snímky, kde by byly prsteny navlečeny na více prstech? Jakého oblečení by byl prsten doplňkem? Prokazuje-li vlastní autorská tvorba vazby na historii i současnost, pak se to týká kupodivu i tvorby z vlasů. Ta evokuje spíše rituální objekty, jsou připomenuty exponáty v Umprum a módní dreadlocks dnes. (Jaká je historie dreadů?) Z tvorby dětí v promyšleně vedené pedagogické praxi na výtvarně kvalitní ZŠ by byl s dědici pop-artu a dědici snových surrealistických vizí potěšen Petr Nikl. Oponentka je rovněž potěšena vším, co diplomantka slovem i obrazem nabídla. K navržené myšlenkové mapě i výtvarným řadám, námětům, motivacím a řešeným výtvarným problémům nemám námítky. Víím, že na uvedené škole bývá splněno víc, než mohla diplomantka do DP zaznamenat.

Zdůrazněme tedy znovu, že v současné době z komerčních nezjistitelných zdrojů nabízeného šablonovitého kýče, přebujelého dekorativního zdobení je výtvarný názor, individuální vlastní tvorba autorky a následně i její pedagogická praxe osobitě ukotvena na výtvarných základech spojených s moderní tvorbou nejen šperkařskou. Jde o kontrast s dekorativní výrobou, která se převážně na základních školách na 1.-2. stupni a především v družinách, či kroužcích za vedení laických „šikulek“ poučovaných tiskovými médii a televizními pořady celonárodně lavinovitě tvoří, (v TV „Šikulové“, „Pták Loskuták“). Lze se obávat, že „ručními pracemi“ se zátěží kýče při „přiděleném“ vyučování Vv v úvazku bude trpět nejen absolvent PedF UK učitelství bez aprobace Vv. K myšlenkovému citlivému vnímání a individuálnímu výtvarnému dozrání stran názoru na výtvarnou kulturu je třeba více času i pokory. Tato DP s CD jako cesta k názoru by měla být snadno přístupná k demonstracím při výuce praktických disciplín na katedře Vv, aniž by práce diplomantky sloužily jako „vzory“ k nápodobě. Formální náležitosti diplomové práce jsou v pořádku. Práce je působivá a výtvarně nosná svou grafickou úpravou, vzhledem a přehledností. Stejně tak je přehledně uspořádán materiál na CD.

K obhajobě doporučuji:

- 1) Důkladně promyslete přehlednou prezentaci tak, aby DP neztratila nic z kladů, živosti a učitelské erudice. Lze i promítat, vaše tvorba i dětské práce získají zvětšením zajímavou dimenzi.
- 2) Lze více dokumentovat, komparovat a vysvětlit, jak výtvarný výraz autorského šperku odpovídá výtvarné kultuře a aktuálnímu umění doby?
- 3) Shrňte, co děti poznaly a co se naučily (RVP). Je možné prezentovat k obhajobě alespoň některé originály dětských prací?

Hodnocení před obhajobou: výborně

V Praze 3. května 2008

/ 7
A_V C - L . < / (' ^ ' i ' ' 1
Mgr. Karla Cikánová

PROHLÁŠENÍ:

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně s použitím uvedené literatury a vědomě poskytnutých konzultací.

V Praze dne: ^

^ Y

PODĚKOVÁNÍ:

Především bych ráda poděkovala vedoucí mé diplomové práce paní Lucii Tatarové, které jsem vděčná za mnoho inspiračních a zajímavých rozhovorů.

Dále bych chtěla poděkovat paní Světlaně Spiwokové za podnětné názory k danému tématu, které byly pro mou práci klíčové. Za velmi milé a trpělivé vedení praxe a za poskytnutí prostoru k realizaci vlastních nametů děkuji paní Marii Novotné. Poděkování patří i paní Karle Cikánové za konzultaci didaktické části mé diplomové práce.

ANOTACE

MARŠIKOVÁ, J. *Šperk z netradičních materiálů.*

/Diplomová práce/ Praha 2008 – Universita Karlova, Pedagogická fakulta, katedra výtvarné výchovy, 81 s.

Popis obsahu:

Tématem práce je šperk z netradičních materiálů. První část se věnuje proměnlivosti šperku a jeho funkce z hlediska času a prostoru. Obsahem druhé části je dění v oblasti českého autorského šperku v širších kulturních a politických souvislostech. Třetí část práce je věnována jednotlivým netradičním materiálům ve šperku a autorům, kteří s daným materiálem pracují. Pedagogická část se zabývá tématem šperku v hodinách výtvarné výchovy. Navrhované výtvarné náměty byly částečně realizovány na základní škole Na Chodovci a jejich reflexe je v pedagogické části popsána. V závěru diplomové práce je popsán koncept vlastních výtvarných prací autorky (3x kolekce šperků z netradičních materiálů). Celá práce je doplněna velkým množstvím ilustrativních obrázků a fotodokumentace.

Klíčová slova: šperk, materiál, netradiční materiál, užité umění, design, výtvarná výchova

ANNOTATION (In English)

MARŠIKOVA, J. *A gem from non-traditional materials*

/Graduation theses/ Prague 2008 – Charles University, College of Education, Department of art education, 81 s.

Content of the work:

The title of the graduation thesis is a gem from non-traditional materials. The first part of the thesis focuses on the erratic character of the gem and its function with respect to time and space. The second part describes events connected with Czech author's gem in broader cultural and political connexions. The third part is devoted to individual and traditional materials used during production of a gem and authors who use these materials. The pedagogical part deals with a gem in the lessons of Arts and Craft. Artistic suggestions were partially realized at Elementary School Na Chodovci and their reflection is elaborated in the pedagogical part of the thesis. The last part of the thesis describes a draft of author's own art works (three times collection of gems from non-traditional materials). The whole work is supplemented with large amount of illustrative materials.

Key words: a gem, a material, non-traditional materials, arts and crafts, design, art education

OBSAH

ÚVOD.....	7
1. POJETÍ ŠPERKU V DĚJINÁCH LIDSKÉ KULTURY A JEHO KLASIFIKACE	8
1.1 Klasifikace šperku dle funkce.....	8
1.2 Klasifikace šperku dle měřítek kvalitativních a kvantitativních.....	11
2. CESTY ČESKÉHO AUTORSKÉHO ŠPERKU.....	13
3. NETRADIČNÍ MATERIÁLY VE ŠPERKU.....	16
3.1 Přírodní materiály.....	17
3.2 Kámen.....	19
3.3 Dřevo	19
3.4 Papír.....	22
3.5 Textil.....	23
3.6 Kovy.....	25
3.6.1 Smalt.....	28
3.7 Sklo.....	28
3.8 Modelovací a licí hmoty.....	31
3.8.1 Přírodní modelovací a licí hmoty.....	31
3.8.2 Umělé modelovací a licí hmoty.....	32
3.9 Plasty.....	34
3.9.1 Organické sklo.....	36
3.10 Odpad.....	37
3.11 Tělo	40
4. DIDAKTICKÁ ČÁST.....	44
4.1 Téma šperk ve výtvarné výchově.....	44
4.1.1 Výchozí úvahy.....	44
4.1.2 Myšlenková a námětová mapa (viz str. 46).....	45
4.1.3 Struktura projektu.....	45
4.1.4 Výtvarné cíle projektu.....	47
4.2 Projekt: šperk z netradičních materiálů.....	47

4.2.1 Výtvarná řada č. 1 :„Přírodnina jako inspirace v tvorbě šperku".....	47
4.2.2 Výtvarná řada č. 2:„Hmotná kultura v souvislostech se šperkem".....	49
4.2.3 Výtvarná řada č. 3:„Umění a šperk".....	52
4.3 Reflexe realizovaných námětů.....	^4
4.3.1 Jak se zdobí přírodní národy?".....	55
4.3.2„Překvapení ukryté v krabici".....	57
4.3.3„Může být šperk z papíru?".....	59
4.3.4„Šperk inspirovaný přírodninou".....	61
4.3.5„Koruna, žezlo a jablko českých králů".....	63
4.3.6„Živý šperk aneb dáma s hranostajem".....	65
4.3.7„Body-art aneb stínem tvořené šperky".....	67
4.3.8„Brýle jako individuální ozdoba tváře".....	69
5. VLASTNÍ VÝTVARNÁ ČÁST.....	71
5.1 Plst'.....	71
5.2 Netkaná textilie.....	74
5.3 Vlasy.....	76
ZÁVĚR.....	78
LITERATURA.....	79

ÚVOD

Téma „Šperk z netradičních materiálů“ je velice obsáhlé a v rozsahu diplomové práce nemožné jej uceleně uchopit a popsat. Proto jsem svou diplomovou práci pojala velice individuálně a svůj zájem jsem zaměřila na autorský šperk ryze českých tvůrců.

Šperk provází člověka od počátku jeho kulturních dějin, vždy byl a je samozřejmou součástí života všech známých společností. Jeho funkce a význam se však proměňovaly v závislosti na místě a době. Na tuto problematiku se snažím upozornit v první kapitole diplomové práce.

Ve druhé kapitole se věnuji dění v oblasti českého autorského šperku. Zde se jednotlivé události snažím zasadit do širších kulturních a politických souvislostí, které se na celkové situaci významně podílely.

K překonání počátečních nesnází s definováním tradičních a netradičních materiálů ve šperkařství mi pomohla přednáška PhDr. Světlany Spiwokové, odborné pracovnice Uměleckoprůmyslového muzea v Praze. Paní Spiwoková označila drahé kovy a kameny za materiály tradiční. Oproti tomu obecné kovy, dřevo, kůže, kost, plast, papír, sklo a rozličné přírodniny zařadila k materiálům netradičním. Přestože je toto dělení do značné míry ovlivněno evropským kulturním pohledem, ve své diplomové práci se ho přidržuji.

V kapitole „Netradiční materiály ve šperku“ se jednotlivě věnuji jejich specifickým vlastnostem a možnostem výtvarného výrazu. Zde řadím autory, kteří se pravidelně nebo jen příležitostně zpracováním daného materiálu zabývali. Cílem není podat vyčerpávající výčet šperkařů, ale na individuálně vybraných autorech demonstrovat pestrou škálu přístupů a možností uchopení dané matérie.

Mnohý dnešní člověk chápe šperk jako pouhou ozdobu, doplněk podléhající módním trendům. Představit dětem šperk jako nedílnou součást lidského těla a oděvu, jako amulet či řemeslný artefakt nesoucí množství obsahů a poselství, bylo pro mne zajímavou výzvou k začlenění tohoto tématu do hodin výtvarné výchovy. Didaktickým zpracováním tématu vznikl projekt obsahující výtvarné náměty ve třech výtvarných řadách. Vybrané náměty jsem realizovala v rámci průběžné praxe s žáky základní školy Na Chodovci. Reflexi jednotlivých námětů doplňuji fotodokumentací, která zachycuje samotný tvůrčí proces i výsledné práce žáků.

V závěru mé diplomové práce je popsán myšlenkový koncept mých vlastních výtvarných prací, které jsem na téma netradičních materiálů ve šperku realizovala. Jedná se o kolekce šperků ze tří různých materiálů, konkrétně filcu, netkané textilie a lidských vlasů. Vybrané šperky zde dokumentuji pomocí barevné fotografie.

1. POJETÍ ŠPERKU V DĚJINÁCH LIDSKÉ KULTURY A JEHO KLASIFIKACE

Šperky provázejí člověka po celou dobu jeho kulturních dějin, ozdoby a šperky jsou nedílnou součástí archeologických nálezů na celém světě a dokládají jejich výjimečné postavení v žebříčku hodnot dané společnosti. Z toho plyne zájem o popsání a uchopení tohoto fenoménu ze stany teoretiků různých historických epoch. V průběhu dějin bylo na šperk nahlíženo různě. Byl vnímán jako součást kultury, jako předmět, který není přímo spojen se zabezpečováním primárních potřeb člověka. Výkladové slovníky často označují šperk za předmět sloužící k ozdobě lidského těla, jako předmět z drahých kovů a kamenů. Od minulého století byl šperk ztotožněn se skvostem nebo klenotem a toto pojetí přetrvávalo v teoretických studiích až do poloviny 20. stol.¹ Definice, že šperk je krásně opracovaný předmět ze vzácného kovu, zdobený někdy vsazovanými kameny či jiným doplňujícím materiálem, jehož nejvládnější funkcí je uplatňovat se jako výrazná ozdoba lidského těla - nechť již ve smyslu společenské prezentace svého nositele anebo ve smyslu čistě estetickém², nebo „šperk je unikátní neopakovatelnou ozdobou s vysokou uměleckou úrovní, je zpravidla vytvořen ze vzácných materiálů a při jeho realizaci převládá uměleckořemeslné zpracování“³ jsou však poněkud jednostranné. Toto pojetí je třeba chápat v rámci evropského kulturního kontextu posledních dvou staletí. Nahlédneme-li do publikací věnovaných užitému umění nebo konkrétně šperkařství přírodních národů spatříme, že převážná část ozdob je vyrobena z dostupných přírodních materiálů nikoliv drahých kovů a kamenů. Samotné dějiny výtvarné kultury jsou důkazem, že šperk nebyl vždy vyráběn z drahých materiálů, hodnotová měřítko pro jednotlivé materiály se měnila v závislosti na čase a místě.⁴ Vzhledem k této proměnlivosti podoby šperku je nejvýstižnější zcela obecná charakteristika chápající šperk jako „ozdobu lidského těla nebo oděvu“⁵

1 KRIZOVÁ, A. Šperk a jeho funkce jako kulturně a časově proměnný fenomén. *Opuscula historiae atrium*, 2001, roč. 50, č. 45, s. 67-75. ISSN 1211-3

2 LOSOSOVÁ, A. Cesta moderního šperku. *Umění a řemesla*, 1965, č. 4, s. 145-149.

3 LANGHAMER, A. Poznámky o tvorbě a výrobě bižuterie. *Tvar XVIII*, 1967, č. 7, s. 194-205.

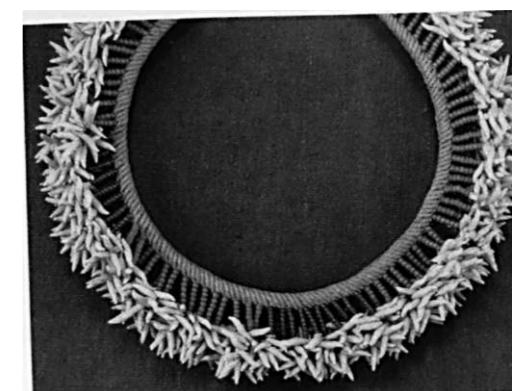
4 *Ethnicjewellery: The René van der Star Collection*. Amsterdam: The Pepin press, 2002. ISBN 90-5496-098 1.

MORAN T, H. de. *Dějiny užitého umění*. Praha: Odeon, 1983.

5 LAMAROVÁ, M. Dialog U+R s D.Sindelářem o souvislosti potřeb a funkcí. *Umění a řemesla*. 1966, č. 3, s. 26.

Indie - náramky, slonovina

Markézy - náhrdelník, kokosové vlákno, delfíni zuby, korálky

1.1 KLASIFIKACE ŠPERKU DLE FUNKCE

V dějinách lidstva nabýval šperk mnoha funkcí, které se často vzájemně prolínaly a jejich dominance se střídala. Z tradičního pohledu se od šperku jako artefaktu užitého umění očekávají především dvě funkce - užitná ve smyslu nositelnosti a estetická k podtržení krásného vzhledu nositele. Ve skutečnosti se jedná o mnohem složitější fenomén, který se neustále proměňoval v závislosti na historickém vývoji a místu svého vzniku. Právě funkce šperku se stala jedním z hledisek k četným klasifikacím šperku.

U nás jako první vypracovala zásadnější klasifikaci šperku Jaroslava Krupková.² S vědomím proměnlivosti pojetí hodnot pod vlivem historicko-společenských podmínek vymezila šest kategorií šperku na základě jejich funkcí: *praktickou, estetickou (dekorativní), magickou, reprezentační, kombinovanou a jinou.*

Autor knihy o tetování a skarifikaci Martin Rychlík, který se dlouhodobě zabývá tematikou zdobení těla, ve své knize vymezuje dle funkce osm kategorií, a to *rituální, esteticko-erotickou, magicko-náboženskou, léčebně-preventivní, komunikační, statutárně-hierarchickou, identifikační a sociálně-skupinovou.* Tato klasifikace, ačkoliv se nezabývá šperkem v užším pojetí, je zajímavá pro široký historický a kulturní kontext s přesahy do současnosti. Praktická funkce šperku zastávala významnou úlohu v dějinném vývoji. K nejstarším typům patřily jehlice, spony, přezky a knoflíky na spínání oděvu, z nichž se později vyvinuly samostatné dekorativní brože. U těchto artefaktů jen čistě utilitární forma nestačila, proto již zde je často praktická funkce vyvážena funkcí estetickou. Estetickou funkci lze považovat za samostatnou kategorii, přestože velmi úzce souvisí s erotickou rolí. Příkladem propojení obou složek mohou být způsoby zdobení těla přírodních národů, jejichž účelem bylo získat krásný a atraktivní vzhled a tím i zájem druhého pohlaví. Samozřejmě nelze tetování ani skarifikaci přírodních národů úzce omezovat jen na funkci esteticko-erotickou, neboť tyto bolestivé úpravy těla se prováděly jako forma iniciace, s čímž souvisí funkce magická a statutárně-hierarchická.³

Magická funkce vychází z víry v empiricky neprokazatelné spojení artefaktu s žádoucí skutečností. Předměty magického charakteru - amulety a talismany měly nejen ochraňovat svého nositele, ale zároveň mu zajistit úspěch ve všech činnostech. K magickým šperkům patřily zuby ulovené zvěře, kameny, kterým byla přisouzena nadpřirozená moc, škapulíře, relikviáře a přívěsky různých podob. Šperky také sloužily k diferenciaci skupin dle jejich role a postavení; jedinec, který měl náhrdelníky s velkým množstvím trofejí se mohl těšit úctě ostatních členů společenství, uznání a majetku. V Evropě v době Novověku bylo nošení drahých šperků známkou vyso-

¹ KRÍŽOVÁ, A. Šperk a jeho funkce jako kulturně a časově proměnný fenomén. *Opuscula historie atrium*, 2001, roč. 50, č. 45. s. 67-75. ISSN 1211-7390.

² KRUPKOVÁ, J. K otázce vzniku a vývoje mincovních šperků. *Český lid* 71, 1984, č. 2, s. 92-11.

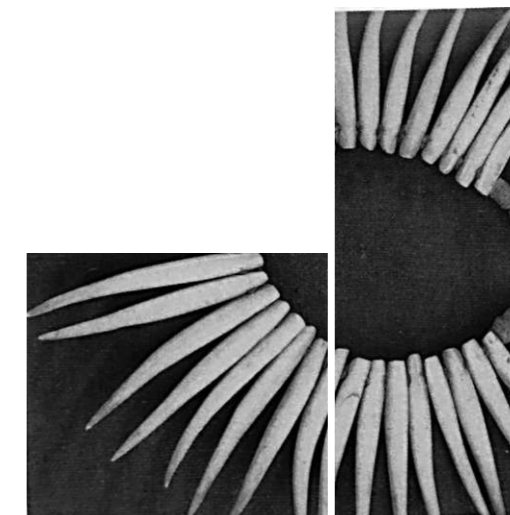
³ RYCHLÍK, M. *Tetování, skarifikace a jiné zdobení těla*. Praha: NLN, 2005. ISBN 80-7106 780 6.

Velká Morava - gombik; praktická funkce

Maor - tetování

Fidži - náhrdelník; trofej, amulet

kého postavení a dobrých majetkových poměrů. Zlaté šperky, drahé kameny, perly a granáty pak měly funkci reprezentační.¹

Šperky, jejichž nositelé jimi demonstrují svou příslušnost k určitému politickému, náboženskému, zájmovému nebo názorovému seskupení a identifikaci s jejími pravidly patří do kategorie, která má značný význam dodnes. Do této široké skupiny můžeme zahrnout přívěsky v podobě kříže, nacistické odznaky, symboly mírového hnutí i ozdoby hnutí heavy metal. Tato kategorie silně podléhá módě, často je determinována krátkým časovým a malým prostorovým úsekem nebo určitou sociální skupinou:²

Z těchto několika příkladů je jasné, že nelze striktně kategorizovat šperky do několika málo skupin, aniž by se tyto skupiny vzájemně neprolínaly nebo nepodléhaly několika funkcím současně. Současný šperk je velmi různorodý, nabývá množství podob a projevů, které jsou i v dnešním globalizovaném světě podmíněny místními tradicemi a estetickými normami. Na druhou stranu dochází k přejímání podob šperku z odlišných kulturních oblastí, přičemž často dochází k proměně původního účelu. Například zcela běžně se u nás setkáváme s různými způsoby zdobení těla ovlivněnými praktikami přírodních národů. V tomto kontextu již tetování, piercing nebo skarifikace neplní funkci rituální nebo statutárně-hierarchickou, ale převažuje zde funkce estetická. Toto jsou nejspíš hlavní důvody, proč je šperk nositelem několika funkcí zároveň a dělení podle jedné konkrétní funkce je nepřesné a zavádějící.³

Z padesátých let 20. století je známa kategorizace Jaroslava Volejníka, která vychází, stejně jako předchozí dělení, z funkce šperku. Autor rozdělil šperky na tři skupiny, první - šperk užitný o zdobný (např. náramky, prsteny), druhá - šperk s převážně společenskou funkcí osobního rázu (např. snubní prsteny) a třetí - šperk označující postavení, zásluhy a uznání společnosti (řády, vyznamenání). Toto dělení musíme chápat v kontextu s dobou, ve které vzniklo. V padesátých a šedesátých letech minulého století se do úvah o pojetí šperku značně promítly oficiální společenské požadavky na šperk i užité umění obecně. Autoři se většinou zabývali odlišnou úlohou šperku v třídě rozdělené společnosti a velký důraz se kladl na kategorii řádů a vyznamenání, která dostala význam v souvislosti s oceňováním vzorných a zasloužilých pracovníků.¹

Prsten Harley Davidson; identifikace

Mike Tyson - tetování; estetická funkce

7 1 0 6 7 8 0 6 • ISSN 1211-7390 ICCM 73Q0

f s & m Šperk a jeho funkce jako kulturně a časově proměnný fenomén. *Opuscula historiae atrium*, 2001, roc. 50, c. 45, s. 67-75. ISSN 1211-7390.

1 K w A Šperk a jeho funkce jako kulturně a časově proměnný fenomén. *Opuscula historiae atrium*, 2001, roc. 50, c. 45, s. 67-75. ISSN 1211-7390.

R v r í m ' t Šperk a jeho funkce jako kulturně a časově proměnný fenomén. *Opuscula historiae atrium*, 2001, roc. 50, c. 45, s. 67-75. ISSN 1211-7390.

* J u ů v a « s k a r i f i k a c e » a jiné zdobení těla. Praha: NLN, 2005. ISBN 80 7106 780 6.

4 K R I Z O V Á, A. Šperk a jeho funkce jako kulturně a časově proměnný fenomén *Opuscula historiae atrium*. 2001, roc. 50, c. 45, s. 67-75. ISSN 1211-7390.

K R I Z O V Á, A. *Proměny českého šperku na konci 20. století*. Praha: Academia, 2002, s. 11. ISBN 80-200-0920-5.

1.2 KLASIFIKACE ŠPERKU DLE MĚŘÍTEK KVALITATIVNÍCH A KVANTITATIVNÍCH

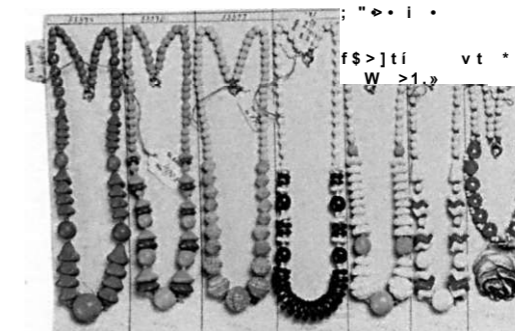
Od 19. století s rozvíjející se sériovou výrobou se počalo v klasifikaci šperku zohledňovat hodnotové měřítko jako vzácnost užitého materiálu a náročnosti technologického zpracování.

Byl tak vymezen pojem *bižuterie* jako označení pro ozdoby z méně vzácných materiálů, popřípadě jako označení laciné náhražky šperku pro uspokojení potřeb méně majetných vrstev obyvatelstva. V současnosti jsou vedle bižuterie vymezeny kategorie *módní* a *autorský šperk*. V odborné literatuře můžeme nalézt u různých autorů odlišnou terminologii; například teoretická šperku Věra Vokáčová užívá místo pojmu *autorský šperk* terminu *umělecký* nebo *unikátní*, význam těchto pojmů je přesto totožný.¹

Bižuterie je průmyslově vyráběná ozdoba, která je relativně dostupná širším vrstvám. Výroba bižuterie se cíleně soustřeďuje na vkus širokých vrstev a její podoba je silně podmíněna rychle se měnícími módními trendy. Šperky, které můžeme zahrnout pod pojem bižuterie jsou vyráběny ve velkých sériích s využitím poměrně levných materiálů, aby se cena finálního předmětu nevyšplhala příliš vysoko a mohl si ji dovolit prakticky každý. Mezi bižuterií a autorským šperkem je šperk módní, který zahrnuje jak průmyslově tak i řemeslně vyrobené artefakty. Módní šperk je na rozdíl od bižuterie vyráběn v relativně menších sériích s ohledem na vkus elitní skupiny lidí, tyto šperky již nepodléhají v tak vysoké míře módním vlivům. Podobně jako u bižuterie módní šperk se nezrodil v rukou jednoho autora, ale byl jím detailně navržen, realizace byla však přenechána řemeslníkovi. Společným jmenovatelem obou těchto kategorií je především líbivost, nositelnost a zdobnost.

Autorský šperk bývá produktem jednoho člověka, který se příliš nesoustředí na vkus širokých vrstev zákazníků. Šperky, které můžeme do této kategorie zahrnout jsou často velmi unikátní, určené pro ojedinělé příležitosti, neboť avantgardností svého tvaru a vzhledu zabraňují každodennímu nošení. Šperk, svou povahou předmět dekorativní a funkční se v této kategorii často stává uměleckým objektem, výrazem tvůrčí fantazie a dokladem autorovy experimentace s materiálem.

Do velké míry je to ovlivněno tím, že se na tvorbě šperku již nepodílejí výlučně šperkaři, stále častěji zasahují do jeho tvorby umělci jiných výtvarných oborů, zejména sochaři, designéři, architekti, skláři či malíři. Jsou to

Skleněná bižuterie

¹ VOKÁČOVÁ, V. *Šperk a jeho funkce jako kulturně a časově proměnný fenomén. Opuscula historiae atrium*, 2001, roč. 50, č. 45, s. 67-75. ISSN 1211-7390. Praha: Odeon 1979

U m ě n í a f e m e s l a [p ř í l o h a] , 1 9 9 5 , 3 7 , č . 1 .

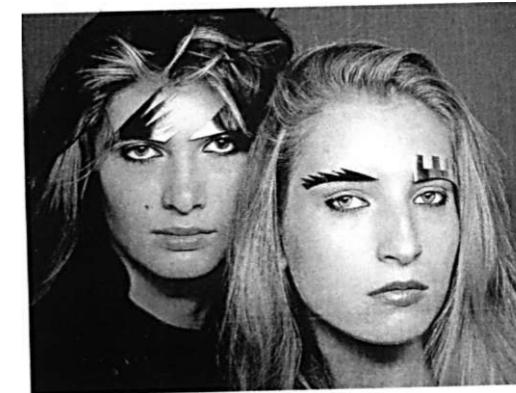
K , M e z i o z d o b o u a f u n k c í . J i z e r s k á k ó t a 0 4 2 8 , 1 9 9 6 , č . 3 , s . 4 4 - 4 5 .

H A I - K O V A , H . Š p e r k . U m ě n í a f e m e s l a [p ř í l o h a] , 1 9 9 5 , r o č . 3 7 , č . 1 .

především oni, kdo vnáší do tradičních názorů nové výtvarné myšlenky i nové materiály, u nichž před hodnotou hmotnou je často upřednostněna hodnota výtvarná. Tak získává šperk nové kvality; už není jen ozdobou či okrasou, funkčním, užitným nebo dekorativním předmětem podílejícím se na módě a životním stylu.'

Za autorský šperk jsou občas považovány malé, tři až pěti kusové série šperku nebo i ty šperky, které se nezrodily přímo v ruce autora, ale byly jím detailně navrženy. Například Milan Knižák často zadává návrhy svých šperků k realizaci řemeslníkům; výsledné šperky nevycházejí přímo z jeho rukou, přesto je však pro jejich nekonvenční charakter můžeme řadit mezi autorský špek.²

Ani tato kvantitativní a kvalitativní kategorizace šperku není exaktně vymezená a nelze ji tedy chápat jako neměnné dogma. Přesto myslím, že pro současnou šperkařskou tvorbu je dělení na bižuterii, módní a autorský šperk nejužitečnější a proto se jí budu ve své práci přidržovat. Přestože by bylo zajímavé hlouběji prozkoumat jednotlivé kategorie, není to cílem této práce; stěžejní část se bude orientovat na oblast autorského šperku.

Milan Knižák - Šperky na obočí, nerez

¹ V O K A R O V A v c P r k * U m ě n ě a ř e m e s l a [příloha] - 1995, roč. 37, č. 1.

² S o u a n ý š p e r k . P r a h a : O d e o n , 1979.

³ F A R n k n j e h o f u n k c e j a k o k u l t u r ě a i a s o v ě p r o m ě n ě n ý f e n o m ě n . O p u s c u l a h i s t o r i e a t r i u m , 2001, roč. 50, č. 45, s. 67-75. ISSN 1211-7390.

r n o t L , i v u ř e m e s l a n ě k j a k o p a r t n e r e c h [] , U m ě n ě a ř e m e s l a , 1994 roč 36, č. 2, s. 9-12. ISSN 0236-5815.

2. CESTY ČESKÉHO AUTORSKÉHO ŠPERKU

Z počátku kulturních dějin byla ozdoba nebo šperk dílem svého majitele a nositele, až později vycházely tyto drobné artefakty z rukou specializovaného řemeslníka.¹ Do poloviny 20.století vznikala většina šperkařské produkce v soukromých zlatnických dílnách, kde pracovali vyškolení řemeslníci v oblasti zlatnictví či klenotnictví. Produkce těchto dílen se snažila vyhovět dobovému vkusu, inspirace se čerpala od konkurence nebo z mezinárodních setkání; běžná byla i mezinárodní výměna tištěných vzorníků zavedená během 19. století. O autorském šperku můžeme hovořit až od přelomu 19. a 20. století, kdy do této oblasti začali zasahovat výrazné osobnosti z řad pedagogů nově zakládaných uměleckoprůmyslových škol. Tito autoři vnesli do podoby šperku větší individualismus a výtvarné kvality, které pak mohly dál rozvíjet nastupující generace mladých výtvarníků po celé 20. století a díky nim tak vymanit šperk s úzkých a příliš vymezených hranic užitého řemesla.-

K novému estetickému přístupu v tvorbě šperku výrazně přispělo sdružení výtvarníků Artěl, založené roku 1908. Osobnosti jako František Kysela, Vojtěch Sucharda nebo Jaroslav Horejc výrazně ovlivnili novou podobu šperku; někteří členové Artělu se šperku věnovali nejen jako návrháři, ale zároveň jako teoretici. Například Rudolf Stockar publikoval v časopise Drobné umění „Desatero Artělu o moderním šperku“, jež se stalo základem navrhování a nošení šperku v poválečných letech a v mnoha bodech je aktuální dodnes.³ V roce 1934 byla činnost Artělu z finančních důvodů ukončena a většina umělců přešla do Svazu československého díla, který mezi lety 1914 a 1948 nemalou měrou podporoval výstavní činnost doma i v zahraničí a mezinárodní soutěže v oblasti užitého umění. Časté konfrontace domácí tvorby se zahraniční měly velký význam pro rozvoj moderního šperku; do jeho produkce se počaly promítat zásady Bauhausu a českého funkcionalismu. Tento vývoj však přerušily politické a společenské změny v roce 1948, kdy postupným znárodněním docházelo k masovému rušení soukromých podniků, dílen a rodinných firem. Přirozený vývoj šperkařství byl zcela zpřetrhán a veškerá produkce šperku v dalších desetiletí byla pod státním dohledem. Zidealizovaná společnost na počátku padesátých let považovala šperk za přežitek buržoazní doby, což mělo neblahý vliv nejen na jeho tvorbu, ale zároveň na formování vkusu veřejnosti obecně.⁴

Na srovnatelný vývoj se světem česká šperkařská tvorba opět navázala až v 60. letech. Částečný podíl na tomto

Jaroslav Horejc

1 KRIZOVÁ, A. Šperk a jeho funkce jako kulturní a časově proměnný fenomén. *Opuscula historie atrium*, 2001, roč. 50, č. 45, s. 67. ISSN 1211-7390.

2 KRIZOVÁ, A. Proměny českého šperka na konci 19. století. *Praha: Academia*, 2002, s. 7-11. ISBN 80-200-0920-5.

3 KRIZOVÁ, A. Proměny českého šperka na konci 20. století. *Praha: Academia*, 2002, s. 7-11. ISBN 80-200-0920-5.

STOCKAR, R. *Desatero Artělu o moderním šperku*. *Ustulaculic*, 1921, s. 90.

4 KRIZOVÁ, A. Proměny českého šperka na konci 20. století. *Praha: Academia*, 2002, s. 7-19. ISBN 80-200-0920-5.

SPIWOKOVÁ, S. Šperk a design. *Design trend*, 1999/2000, s.25-26.

vzkříšení individuálního šperku měl úspěch Jana Nušla na bruselském EXPO 58, kde za svůj zlatý zavěs získal cenu Grand Prix. Jan Nušl byl vedoucím ateliéru zpracování kovu na pražské uměleckoprůmyslové škole, kde pod jeho citlivým vedením vzešla nová generace šperkařů. Někteří absolventi jeho ateliéru vystoupili v roce 1963 na společné oborové výstavě v galerii Svazu československých architektů Na Příkopě nazvanou „Ateliérová bižuterie“. Václav Cígler, Helena Frantová, Josef Symon a další zde vystavili množství šperků dosud nezvyklých podob. Kromě obecných kovů použili pro své šperky netradiční materiály jako dřevo, sklo nebo oblázky. Použitým materiálem překonali v té době běžné materiálové omezení a zároveň dokázali, že hodnota šperku nespočívá ve finanční náročnosti, ale ve výtvarné kvalitě a profesionálním zpracování. Touto výstavou autoři ukázali cestu mnohým svým současníkům i následovníkům a zároveň předznamenali další perspektivy ve vývoji autorského šperku.¹

Slibný vývoj znamenaly některé oborové výstavy jako například „Kov a šperk“ ve výstavní síni na Betlémském náměstí v Praze roku 1968 nebo vznik mezinárodního symposia „Stříbrný šperk“ v Jablonci nad Nisou. První šperkařské sympozium konané v roce 1968 vedlo ke konfrontaci tvorby českých šperkařů s renomovanými osobnostmi zahraničního šperkařství, v němž čeští autoři obhájili vysokou úroveň své práce a její srovnatelnost s díly zahraničních účastníků. Po druhém sympoziu v roce 1971, kdy nebyli přítomni zahraniční účastníci, celá akce ztratila mezinárodní rozměr, se konání akcí tohoto druhu na několik let přerušilo.

80. léta opět přinesla více společných a individuálních výstav a autorskému šperku se opět dostává větší pozornosti. Po roce 1989 došlo k mnoha změnám, postupně se utlumily veškeré spolkové aktivity a autoři byli nuceni se osamostatnit. Vzniká nová iniciativa k prezentaci autorského šperku kolem dvou výrazných osobností, a to Vratislava K. Nováka a Pavla Opočenského. Začátkem roku 1994 tyto autoři zorganizovali přehlídku současného šperku v pražském Mánesu s názvem „Prostor pro šperk“. K výstavě byli přizváni autoři, kteří do tvorby autorského šperku zasáhli již v 60. letech (Anton Čepka, Jaroslav Kodejš), autoři, kteří výrazně vystoupili v 80. letech (Vratislav K. Novák, René Hora, Vladimír Komňacký) a také čerství absolventi VŠUP (Simona Kafková, Petr Vogel).

Tuto první přehlídku následovaly další výstavy konané i mimo území hlavního města. Velkého ohlasu doma i v zahraničí se dostalo výstavě „Český moderní šperk ve Stříbře“ konané v roce 1997, která měla ukázat široké veřejnosti nejnovější tendence současného šperku. Český autorský šperk devadesátých let nemá jednotnou podobu, liší se použitým materiálem, technikou i výsledným tvarem. Nenese stopy nějakého zvláštního česke-

JanNušl závěs zlato, české granáty

Český moderní šperk ve stříbře, 1997, zahájení výstavy

¹ iníArnvřw cProměny českého šperku na konci 20. století. Praha: Academia, 2002, s. 7-21. ISBN 80 200 0920-5.

! Praha: Odeon, 1979, s. 5-8.

diAm U ř Proměny českého šperku na konci 20. století. Praha: Academia, 2002, s. 56-66. ISBN 80 200 0920-5.

PAFKOVA, H. Šperk. Umění a řemesla [příloha], 1995, roč. 37, č. 1.

ho specifika, při zahraniční konfrontaci je těžko identifikovatelný. Je zcela svébytný, internacionální; společným rysem je mu „výtvarná kvalita podepřená nápaditostí, opravdovostí a poctivostí ve svém projevu“.¹

Tradičním místem zrodu nových generací výtvarníků zabývajících se šperkem je Vysoká škola uměleckoprůmyslová v Praze, kde od roku 1990 vede ateliér Kovu a šperku Vratislav K. Novák s asistentem Petrem Vogelem. Výrazné osobnosti těchto pedagogů a jejich osobité pojetí šperku se odráží ve velmi pestré tvorbě jednotlivých studentů. Klauzurní práce tohoto ateliéru jsou přístupny veřejnosti dvakrát do roka.²

Velkou roli v prezentaci autorského šperku na veřejnosti sehrávají soukromé galerie zaměřené na individuální šperkařské výstavy jako je pražská galerie U Prstenu nebo Galerie Rozehnal.³

Kromě specializovaných šperkařských výstav a symposií se autorský šperk stal samozřejmou součástí přehlídek designu. Na pravidelné podzimní přehlídce designu v Praze zvané Designblok se vedle obchodů s designem a designérských studií prezentují jednotliví autoři, jejichž doménou je tvorba originálního šperku.

V posledních letech se také rozvíjí fenomén módních butiků s alternativní módou. Tyto kamenné nebo internetové obchody s originálním zbožím nabízejí mimo jiné i šperky mladých českých designérů. Existence těchto „nových galerií“ podporuje mladé kreativní lidi a díky přijatelným cenám se autorský šperk dostává k většímu množství nositelů. Autoři často využívají odpadového materiálu, který vtipně kombinují a dávají ho do nových souvislostí. Dvakrát ročně butiky prezentují svou nabídku na společné akci s názvem „Prague free fashion weekend“. Vysoká návštěvnost této přehlídky ukazuje na zvyšující se zájem o originální šperk, který zároveň podmiňuje jeho existenci a další vývoj.“

² Od akademického roku 2007/08 Vratislava K. Nováka v čele ateliéru Kov a šperk vystřídala Eva Eisler, její vliv na nastupující generaci šperkařů však nelze v tuto chvíli objektivně posoudit.

⁴ KONRÁDOVA, P. Prsten z pář z páhve barbíny. *Reflex*. 2007, č. 16, s. 42-48. I. Praha: Academia, 2002, s. 156-157. ISBN 80 200 0920-5.

<http://www.pffw.cz/index.htm>

3. NETRADIČNÍ MATERIÁLY VE ŠPERKU

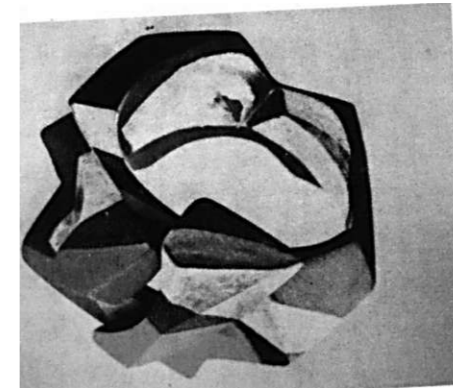
Šperk působí na svého nositele a diváky především svým tvarem, který lze vnímat prostřednictvím materiálu, ze kterého je daný předmět vyroben. Každá věc, a tedy i šperk, existuje, pokud je hmotou, pokud je hmotným tvarem. Právě materiál výrazně určuje tvar artefaktu. Každý materiál se vyznačuje charakteristickými vlastnostmi, a předměty vyrobené z různých materiálů vypadají odlišně. Vlastnosti jako např. tvrdost, ohebnost, křehkost, viskozita nutně určují charakter předmětu, co se týče tvaru i povrchu. Vztah mezi materiálem a tvarem však není zcela přímočarý. Nesmíme zapomínat, že zde působí vlivy jako například způsob práce s materiálem. Každý postup zpracování či technologie má své charakteristické znaky, které se taktéž podepíší na tvaru předmětu. Postupy jeho zpracování dávají nekonečnou škálu výrazových možností, zvyšovanou vzájemnými kombinacemi jako např. hladký, drsný, transparentní povrch. Stejný materiál můžeme zpracovat různým způsobem, pomocí různých nástrojů. Například dřevo se dá otesávat, vydlabávat, ohýbat, soustružit atd. To vše silně ovlivňuje optické i haptické vlastnosti šperku.¹

I povrchová úprava může pozměnit definitivní tvar šperku. Zcela odlišně působí polychromované dřevěné šperky Aleny Novákové oproti šperkům Pavla Opočenského, který nechává dřevo v surovém stavu a tím vyznívá přirozená kresba letokruhů.

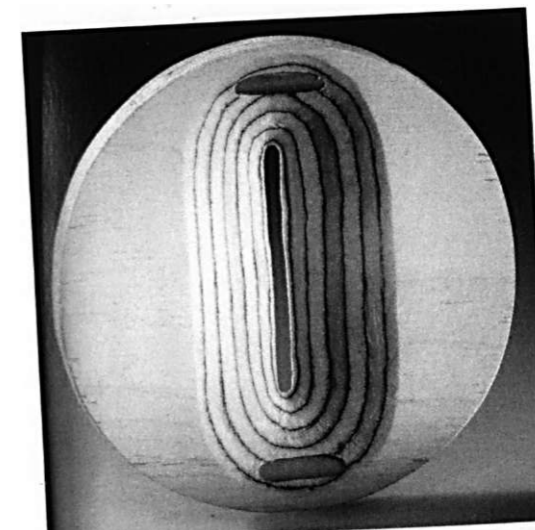
Každá hmota má osobní a nezaměnitelné vlastnosti, s nimiž výtvarník musí při jejím zpracování počítat a využít její specifické řeči k vyjádření vlastních tvůrčích záměrů.

Jednotlivé materiály se svými nezaměnitelnými vlastnostmi se pravidelně nevyskytují samostatně, ale vstupují do vzájemných vztahů a vazeb s ostatními materiály. Estetik Dušan Šindelář vymezuje vazby: *přímou* či *organickou* (např. zatavený kov ve skleněných špercích), *sestavnou* (např. kovové zapínání u dřevěné brože) a *doplňkovou* (např. kovový šperk na textilním oděvu). Jako důvody těchto vazeb jmenuje hlavně *výrobní* (zpevnění), *funkční a provozní* (možnost uchycení šperku k oděvu) a *symbolické* (zlato je symbolem vzácnosti, sklo čirosti a pravdivosti). Často se stává, že několik důvodů vazeb se doplňuje, vlastnosti jednotlivých materiálů se mohou vzájemně doplňovat nebo v záporném případě i potlačovat a rušit.²

V současné době neexistuje velké omezení co se týká vzájemných vazeb a kombinací jednotlivých materiálů. Ačkoliv to moderní technologie umožňuje, neměly by být materiály nuceny k imitaci a náhražce. Nemělo by docházet k přetváře a napodobování drahších materiálů levnějšími. Bohužel, v oblasti masově vyráběné

Alena Nováková - náramek, polychromované dřevo

Pavel Opočenský - brož, dřevo

¹ SKARLANTOVÁ, J.; SLAVÍK, J. Estetická výchova pro střední školy. I. díl. Praha: Scientia medica, s. r. o., 2001, s. 4

² ŠINDELÁŘ, D. Estetika užité tvorby. Praha: Odeon, 1978, s. 113-148.

² ŠINDELÁŘ, D. Estetika užité tvorby. Praha: Odeon, 1978, s. 114.

bižuterie nalezneme mnohé případy, kdy například třpytivý nátěr prstenu z obecném kovu má evokovat dojem drahého a vzácného materiálu. I umělé hmoty, které jsou často považovány za méněcenný a náhražkový materiál, mohou vhodným zpracováním představit své kladné vlastnosti. Každý materiál je krásný, mluví-li vlastní řečí a vyznívají-li jeho pravé vlastnosti.¹

Materiály a jejich vzájemné vazby mají mnohé výrazové možnosti, se kterými musí autor předem počítat a využívat je pro dosažení požadovaného tvaru a výrazu. K porozumění souvislostí mezi materiálem a tvarem hotového artefaktu je třeba poznat materiály jednotlivě a zároveň s technikami, jimiž každý z nich může být opracován a zpracován. Je třeba poznat jejich individuální i obecné rysy.

3.1 PŘÍRODNÍ MATERIÁLY

Na úvod této kapitoly bych ráda poznamenala, že příroda je pro člověka nejen zdrojem nepřeberného množství materiálů, ale také pokladnicí námětů a motivů, které jsou člověku a zvláště umělci nevyčerpatelným zdrojem inspirace. Rostlinné i zvířecí motivy, v různé míře abstrahované, můžeme sledovat nejen v historickém, ale i současném šperku. V této diplomové práci se však věnuji převážně rovině materiálu.

Přírodní materiály je souhrnný název pro materiály, které poskytuje příroda. Podle původu je dále rozdělujeme na materiály neorganické a organické. Organické pak dále dělíme na materiály jednak rostlinného, jednak živočišného původu. Existují materiály, které využíváme v surové podobě, tak jak je můžeme v přírodě nalézt (např. oblázky, ulity, peří). Ve většině případů jsou však původní suroviny upravovány, zpracovávány a kombinovány s chemickými látkami tak, aby se maximálně využily kladné vlastnosti jednotlivých surovin. Například při zpracování papíru, který se nejčastěji vyrábí z vláknitých surovin jako je dřevo, konopí, hedvábí apod., se do vznikající směsi přidávají různá barviva, klíždla a plnidla za účelem zlepšení vlastností jako je hladkost, stálost či odolnost proti vsakování vody? Přesná hranice mezi přírodním a umělým materiálem je velmi těžko rozlišitelná a popsitelná.

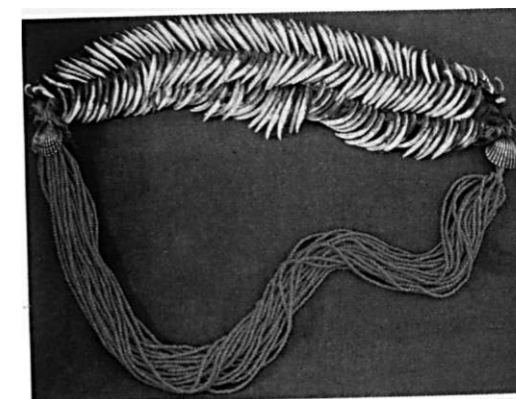
V pravěké i starověké kultuře, v kulturách mimoevropských národů i v lidovém prostředí najdeme množství šperků vyrobených z přírodních materiálů. Vzácnost šperku nespočívala vždy v ceně *materialu*. „Souvisela napří-

¹ M F n K n v A ^ A ^ D / ? f Q u m t v O r b y , P r a h a : O d e o n , 1 9 3 7 8 . s . 1 1 3 - 1 3 2 .

² H O t ó n ! ' v n i m a t , u m ě n í . P r a h a : H o r i z o n t , 1 9 9 0 , s . 1 2 7 - 1 3 9 .

R F I T M A Y F R 7 m ^ j H A L K O V Á , V O D Á Ľ O V A , j . P r a h a : U K P e d h 2 0 0 0 , s . 2 6 3 3 . I S B N 8 0 7 2 9 0 - 0 0 3 - X .

R E I T M A Y f c R , L , M I C H Á L K O V A , L . T e c h n i c k é p r á c e , J . č á s t . P r a h a : S P N , 1 9 8 9 s 5 - 6 , 1 4 - 2 7 .

Indie - náhrdelník, zuby, mušle, korálky

klad s různými představami personifikace. Dřevo, voda, peří dravých ptáků - to, co bylo v krajině pro člověka hluboce důležité, opravdu vzácné a nedosažitelné." V druhé rovině existovaly šperky jako kultovní předměty nebo označovaly určitou kmenovou, společenskou, náboženskou či politickou příslušnost. Náhrdelníky s řadou provrtných zubů byly trofejí z úspěšných loví, současně zajišťovaly ochranu před zvířaty a byly odznakem převahy člověka nad nimi. Na tyto šperky magicko-rituální povahy navázala v 19. století kategorie loveckého šperku. Zpracovávány byly špičáky, drápy, parůžky i pířka lovné zvěře. Tyto trofeje byly zasazovány do barevného zlata s přírodními motivy jako větévky a listy dubu, figurky lesní zvěře, lovných ptáků apod.² Oblíbenost loveckého šperku však neměla zásadní vliv na proměnu chápání šperku jako synonyma kletoty vyrobeného z drahých kovů a kamenů.

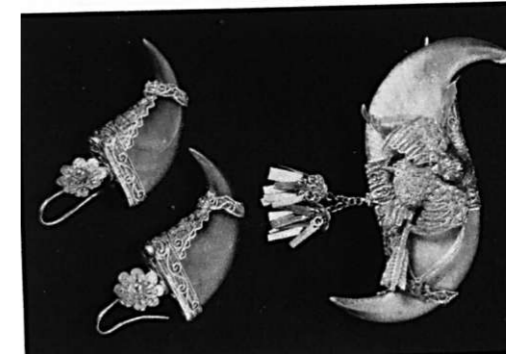
Po druhé světové válce se návrháři z Ústavu lidové umělecké výroby specializovali na realizaci ozdob z pecek plodů, ořechů, koření, ale také ze dřeva a perleti za účelem zestetizovat cenově dostupnou malosériovou bižuterii v duchu lidových tradic. Tato aktivita však probíhala paralelně s autorskou tvorbou, aniž by jí výrazně ovlivnila.³

V oblasti autorského šperku byla novátorským počinem výstava s rozporuplným názvem „Ateliérová bižuterie“ uskutečněná v roce 1963, která znamenala zásadní průlom na cestě ke šperku z netradičních materiálů. Václav Cígler, Lubomír Čtverák, Josef Symon a další zde ukázali přesvědčivou kolekci šperků z dlouho zavrhaných mušlí, škeblí a oblázků, brože z rohoviny a perleti.⁴ Svým tvůrčím přístupem k těmto materiálům nejen překonali v té době existující značná materiálová omezení, ale zároveň předznamenali další možné cesty ve vývoji autorského šperku.

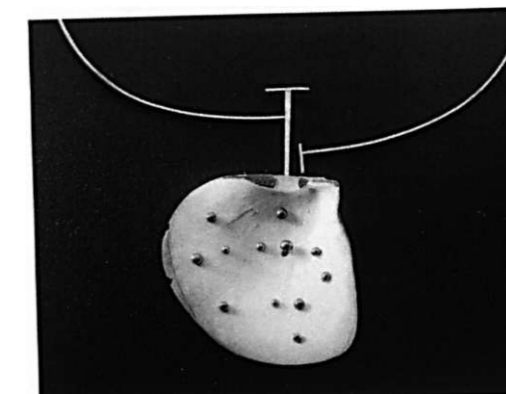
V tvorbě šperku se uplatňují mnohé organické materiály rostlinného a živočišného původu. Schránky měkkýšů, peří či srst zvířat se nabízí jako možný materiál pro tvůrčí zpracování. Kostí z vánočního kapra využila Ludmila Šíkolová, která je zasadila jako listy otáčecí vrtulky na prsten. Při nošení pak jemným pohybem kosti mění svou vzájemnou polohu a současně i celkový vzhled tohoto šperku. Zvířecí kosti a lebky drobných živočichů lze najít i v tvorbě Martiny Minárikové nebo Lucie Krejčové - Nepasické.⁵

Možnosti zpracování perletě, přírodního materiálu s nádhernou zářivostí a hedvábným leskem dlouhodobě zkoumal Karel Hlava. S tímto materiálem se seznámil v místě svého rodiště - Žirovnici, tradičním místem zpracování perleti. Brzy došel k názoru, že perleť je pro své vlastnosti vděčným materiálem pro šperk. Navázal na

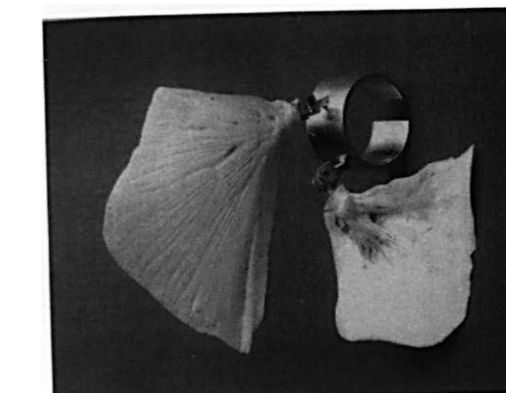
1 > S M ; Šperk_Umění Femesta [příloha] 1999, roč. 37, č. 1 .
 , A O loveckém šperku - Umění a Femesta, 1998, roč. 39, č. 1, s. 47-49. ISSN 0139-5815.
 a u ^ ^ Z m é n ě n ě K i o S k é h o š p e r k u n a k o n c i 20. l e t ě í . P r a h a : A c a d e m i a , 2 0 0 2 , s . 1 0 8 . I S B N 8 0 - 2 0 0 0 9 2 0 - 5 .
 t i w i U V A , A . P r o m ě n ě č e s k ě h o š p e r k u n a k o n c i 20. s t o l e t ě í . P r a h a : A c a d e m i a , 2 0 0 2 , s . 1 5 0 - 1 5 4 . I S B N 8 0 2 0 0 0 9 2 0 5 .

Lovecký šperk - souprava brože a náušnic, zlato, tygří spáry

Josef Symon - závěs, mušle, obecný kov

Ludmila Šíkolová - prsten, stříbro, kapří kosti

rodinnou tradici, svými pracemi však překročil hranice laciného ozdobnictví a technikou intarzie vytvořil drobné objekty plošné nebo trojrozměrné kompozice. Vznikly nové nekonvenční šperky geometrických tvarů, v nichž vlastnosti perleti jsou umocněny kombinací s tmavými tóny exotických nebo domácích dřev.

3.2 KÁMEN

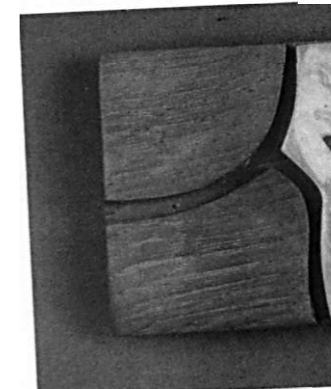
Rok po výjimečné výstavě „Ateliérová bižuterie“ vytvořil Václav Cígler brož z valounu kamene, do kterého zasadil český granát. Kombinací těchto zdánlivě neslučitelných složek naznačil možnost využití obyčejného kamene ve šperku.

Na Cíglera navázal sklářský výtvarník Ivo Burian zajímavou kolekcí závesů a broží z břidlice. Buriana zaujala vrstevnatá skladba tohoto přírodního materiálu a její jemné barevné odstíny, které odkrýval broušením a řezáním. Povrch jednoduchých geometrických tvarů je plasticky pojednán do řad vystupujících kroužků či vlnovek, perforovaných otvorů nebo soustředných kruhů. Právě za sérii šperků z břidlice získal její autor ocenění na výstavě v Mnichově pro přínosné tvůrčí využití neklasického materiálu ve šperku.¹

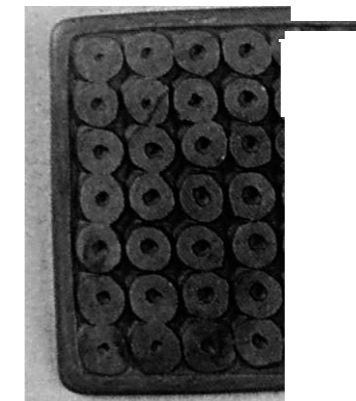
Odkrývání vnitřních struktur hmoty kamene lze sledovat i v tvorbě Pavla Opočenského, který kromě soch velkých rozměrů je jedním z hlavních stoupců autorského šperku. Opočenský, jakoby nerespektoval fyzikální vlastnosti tohoto materiálu, se pokouší jím proniknout všemi směry a technologiemi. Citlivě tvaruje a proniká do hmoty, probrušuje ji do průsvitná až na samou hranici únosnosti, aby její strukturou prosvítlo světlo a odhalilo její vnitřní barevnost.³

3.3 DŘEVO

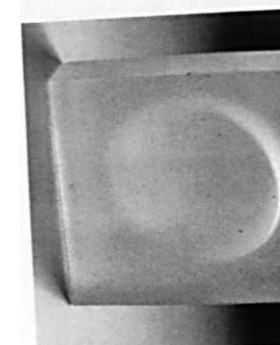
Dřevo je surovina organického původu vytvořená ve kmenech, kořenech a větvích dřevin. Dřevo má širokou škálu barevnosti. Od téměř bílého javoru až k černému ebenu je škála tónů žlutých, hnědých, modrých i červených. Působí příjemně nejen na pohled, ale i na dotek a voní. Je to teplý a měkký materiál, zároveň

Karel Hlava-hro?, dřevo, perleť

Ivo Burian-brož, břidlice

Pavel Opočenský - brož, kámen

¹ VÁCHOVÁ, V. Karel Hlava - šperky, (katalog Galerie Karolína). Praha, 1985.

VOKÁCOVÁ, V. Současný šperk. Praha: Odeon, 1979, s. 26.

² KŘIŽOVÁ, A. Proměny českého šperku na konci 20. století. Praha: Academia, 2002, s. 108-109. ISBN 80 200 0920 5.

VOKÁCOVÁ, V. Současný šperk. Praha: Odeon, 1979, s. 14.

³ JUŘÍKOVÁ, M. Pavel Opočenský - Zkamenělá tekutina, (katalog Galerie Kotelna). Praha, 2000.

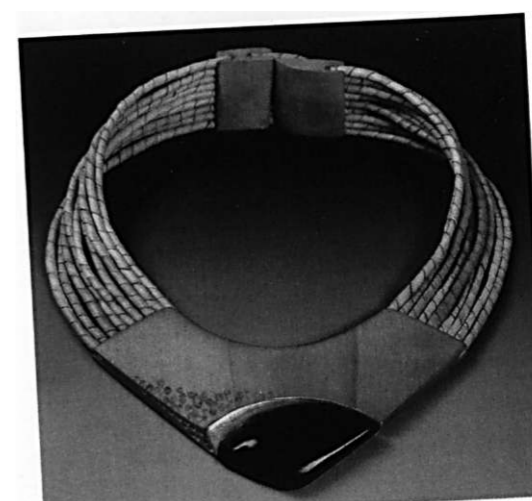
odolný proti nárazu. Snadno přijímá tvar řezáním, štípáním, tesáním, hlazením apod. Různé způsoby zpracování, pomocí strojů nebo z volné ruky, nechávají dřevo promlouvat obnaženými strukturami, barevnosti a zdůrazněnou texturou v bohatě výrazových tvarech. Kombinování různých technik, kterými vzniká kontrast hladkosti a drsnosti i barevných odstínů, nabízí široký rejstřík výtvarných možností.

Na přelomu šedesátých a sedmdesátých let soustružil brněnský výtvarník Miloš Kuda své náramky, závěsy a prsteny...*!/ lazurově mořených špercích byla zachována původní kresba dřeva, která opticky změkčovala povrch přísňých stereometrických tvarů!*¹

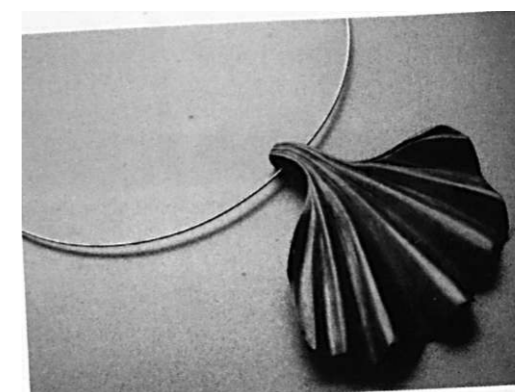
Ve stejných letech, ale s odlišným přístupem se věnovala využití dřeva ve šperku Alena Nováková. Zkušená zlatnice a šperkařka postupem let přešla od tvorby křehkých vegetabilních motivů k robustním kompozicím se zvrásněnými strukturami a kubizujícím tvarům. Přestože je její doménou práce se stříbrem, vrozená zvědavost ji vedla k experimentování s emailem, dřevem a papírem. Výtvarná invence a cit pro jednotlivý materiál a jeho vlastnosti ji zaručil úspěch v práci s těmito netradičními materiály. Na dřevěných špercích experimentovala s barvou, kterou kombinovala se zlatou nebo stříbrnou fólií. U těchto dřevěných řezaných a pochromovaných šperků autorku zajímalo složité prostorové řešení v netradičním materiálu. Nejsou to však miniatury sochařských děl, které by pro svou formu byly nenositelné. Nováková nerada pracuje pro anonymní nositelku, její šperk je přímo vázán na osobu, jíž je určen/

Kombinace dřeva a kůže se objevuje ve špercích Marie Uhlířové. V obecném vnímání má kůže často roli podřadného materiálu, určeného pro módní doplňky bižuterního charakteru a často nevalného výtvarného výrazu. Proto se Uhlířová ve svých špercích zaměřila především na precizní řemeslné zpracování včetně technických detailů a na kultivovanost výtvarného projevu. Z ušlechtilého dřeva nejdříve vyřezávala asymetrické ozdoby, které zavěšovala na kožený obojek. Později začala proužky barevné kůže obtáčet kolem provázku a svazky těchto kůží upínala do dřevěných objímek. V některých špercích uplatnila přirozenou barevnost jemně odstupňovaných valérů okru a hnědí. U jiných k přírodnímu nebo barvenému dřevu použila jako kontrast plochu leskle perleti nebo zlata.³

Velkým přínosem do této oblasti je šperkař Pavel Herynek, který od svého dětství se pohyboval v prostředí dědečkovy a tatínkovy truhlářské dílny, kde si získal vztah k řemeslné práci. Prvotní inspirací k tvorbě šperku byla Herynkovi okolní příroda, která nabízela množství podob listů, květů, plodů nebo kůry stromů. Některé

Marie Uhlířová. náhrdelník, dřevo, kůže

Pavel Herynek. závěs „Jman“, dřevo

¹ KRIZOVÁ, A. *Proměny českého šperku na konci 20. století*. Praha: Academia, 2002, s. 109. ISBN 80 200 0920 5.

² VOKACOVÁ, V. *Současný šperk*. Praha: Odeon, 1979, s. 46.

VOKACOVÁ, V. *Alena Nováková '92*. (katalog výstavy). Kostel sv. Rochá, Praha, 1992.

³ KRIZOVÁ, A. *Proměny českého šperku na konci 20. století*. Praha: Academia, 2002, s. 113. ISBN 80-200 0920 5.

motivy by bylo možno určit s botanickou přesností, jiné autor volně stylizoval. Zpracovával dřevo cizokrajných stromů především eben, ovankol nebo domácí suroviny ze švestky, ořechu, bezu a tisu. Jejich výběr určovaly barevné odstíny a kresba letokruhů, aby odpovídaly tvaru zvlněných listů a měkce modelovaných obdélníků, které zavěšoval na kožené řemínky nebo kovové obroučky, popřípadě z nich vytvářel brože. Postupné ho okouzlo působení kontrastů teplého dřeva s chladem perleti nebo stříbra a bělostí slonoviny nebo rohoviny. Intarzie nebo inkrustace odlišným materiálem vytvářela příjemné napětí a světlé plošky se staly akcentem plně nahrazujícím úlohu drahých kamenů v pozitivním slova smyslu. Od vegetabilních motivů autor postupně přechází k abstrahování tvarů do geometrických forem. Proměňuje se i typologie vytvářených šperků. Obdélníky, trojúhelníky, lichoběžníky, kruhy a jejich výseče zdobily intarzie různých dřev. Časté jsou kombinace tmavého dřeva s perletí, slonovinou nebo stříbrnou plochou. Kontrast tmavé plochy se světlou už neměl roli zdobného prvku, ale stal se rovnocenným výrazovým prostředkem. Původně nízké brože geometrických tvarů postupně získávají plasticitu stereometrických těles, protáhlé kužely, jehlany či šikmo seříznuté válečky. Pro své výtvarné i řemeslné kvality jsou dřevěné šperky Pavla Herynka velmi oblíbené ze strany nositelek, při nošení působí na několik smyslů zároveň - zrak, hmat a čich.¹

Poněkud paradoxně přišel k materiálu dřeva sochař Pavel Opočenský, který při svém pobytu za mřížemi byl nucen pracovat s levnými a snadno dostupnými materiály. Do rukou se mu dostala syrově nevzhledná překližka, která se však snadno zpracovává, není finančně nákladná a ve výsledku působí esteticky. Od překližky se dostal k dalším tuzemským dřevům jako je smrk, jilm či dub. Dřevo je od přírody svým zabarvením a strukturou efektním materiálem, přesto se kolekce těchto „Mříží-broží“ vyznačuje přesně vtištěnou kompozicí, která citlivě převažuje nad přirozenou kresbou vláken a letokruhů.² Menší dřevěné desky Opočenský rafinovaně brousí a provrtává, čímž odhaluje vnitřní struktury tohoto materiálu. Pod různými úhly do odkrytých vnitřních prostor zasouvá kousky modelářských destiček. Brože ačkoliv mohou vypadat příliš složitě až chaoticky, mají přesnou racionální kompozici evokující představu hlavolamu pro dospělé, který láká ke hře. Tato drobná dílka v sobě nesou mnohá poselství, vyvolávají optický i haptický vjem a kromě nošení na oděvu se zde nabízí i možnost nosit brož volně v kapse a příležitostně si s ní v rukou pohrávat.

ŠKOVÁ a p *Proměny leského i Parku na konci 20. století*. Praha: Academia, 2002, s. 110. ISBN 80-200 0920-5.
? **K R h n V n \ H e r y n e k** - šperky, objekty, kresby 1974-2004. (katalog výstavy). Olomouc 20CM, s. 14-18.
KKtLHIOvA, D. *Pavel Opočenský - Mříže brože*, (katalog výstavy). Praha, tSCAD, 2005. ISBN 80-239 4543-2.

3.4 PAPIR

Papír je materiál, se kterým se setkáváme v každodenním životě, ve všech oblastech lidské činnosti. Od nejstarších dob byl důležitým prostředkem pro šíření a uchování myšlenek a poznatků. Již ve 2. století n. l. byl v Číně papír vyráběn z hedvábí a lnu, odkud se tajemství jeho výroby postupně dostalo přes arabské země (8. stol.) do Evropy (13. stol.), kde vystřídalo do té doby užívaný pergamen. Od nejstarších dob po dnešek je papír tvořen z vrstev vláken, která jsou mezi sebou propletena, slisována, zplstěna a odvodněna. Tato směs se dále upravuje pomocí různých chemických a jiných prostředků v závislosti na požadovaných vlastnostech materialu.¹

V současnosti je papír snadno dostupný a poměrně levný materiál. Specializované prodejny nabízí široké škály papíru, kartonu a lepenky libovolných rozměrů a zabarvení. Každý papír má určité vlastnosti, s nimiž je třeba při jeho výběru a práci s ním počítat. Někteří výtvarníci dávají před strojově vyráběným papírem přednost ručnímu, který si mohou sami vyrobit.

V oblasti šperku byl papír považován za příliš nestálý materiál s poměrně krátkou životností. Pavel Herynek byl jedním z průkopníků, kteří s tímto materiálem začali pracovat. Herynek díky svému talentu a výtvarné invenci, která ho vede ke stále novým pokusům, dokázal, že tento materiál může nabývat množství podob. Od práce se dřevem, kovem a perletí přešel k práci s lakovanými dutými válečky z kartonu v zářivém barevném provedení. Vznikly tak brože ve tvaru trojúhelníků, šípů, vidlic a klikatek s modrým, zeleným, fialovým, červeným, černým či žlutým lakem na povrchu. Někteřími provlékl roztřepenou látku nebo obarvenou gázu pro zavěšení na krk. Tím vznikly nebývalé náhrdelníky na pomezí papírového a textilního šperku. V devadesátých letech Pavel Herynek vytvořil řadu šperků z papírmašé, tento materiál však řadím mezi modelovací a licí hmoty (viz kapitola 3.8.2).

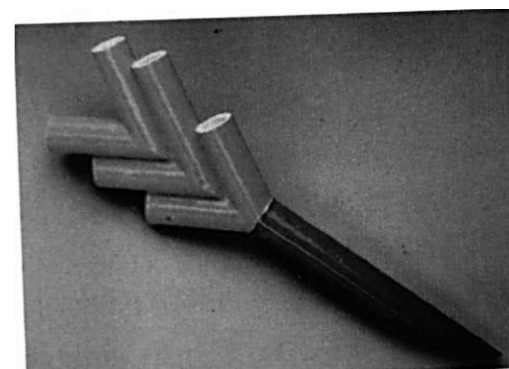
Také u šperků Ludmily Šikolové našel papír své uplatnění. Objevuje se tu buď zcela samostatně nebo v kombinaci s kovem, nejčastěji se stříbrem. Stříbrnou brož ve tvaru mističky Šikolová překryla vrstvou jemného průsvitného papíru; drahý kov zastínila relativně levným materiálem, čímž záměrně devalvovala jeho hodnotu. Z papíru jsou také vytvořena tzv. hluchadla - papírové trychtýřky, které se nasazují na uši a vyvolávají podobný efekt hučícího moře jako mušle a lastury. Tato ozdoba vznikla za účelem odtržení člověka od hluku a dění okolního prostředí, pro vtažení pozornosti k vlastnímu tělu nositele. Má tak charakter tělového šperku.³

¹ REI IMAYER, L.; MICHÁLKOVÁ, L. *Technické práce, 1. část*. Praha: SPN, 1989, s. 5-6,14-27.

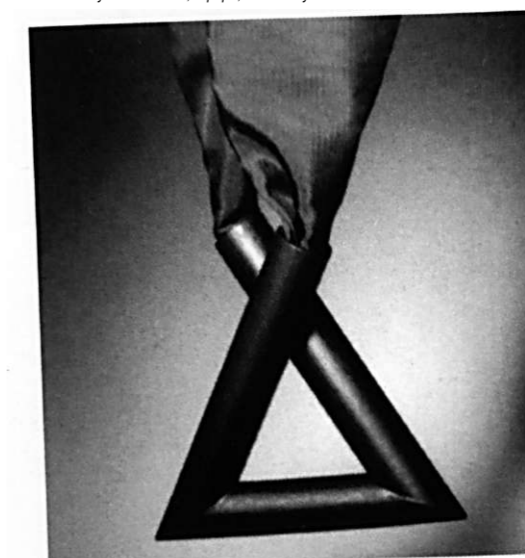
KŘIVÁK, PAVEL. *Pavel Herynek - šperky, objekty, kresby 1974-2004*. (katalog výstavy). Olomouc 2004.

KŘIVÁK, PAVEL. *Proměny českého šperku na konci 20. století*. Praha: Academia, 2002, s. 110. ISBN 80-200 0920-5.

KRIZOVÁ, A. *Proměny českého šperku na konci 20. století*. Praha: Academia, 2002, s. 138,150. ISBN 80-200 0920-5.

Pavel Herynek - brož, papír, barevný lak

Pavel Herynek - náhrdelník, papír, lak, textil

Ludmila Šikolová - brož, papír, stříbro

V roce 1995 se uskutečnila ve Středočeské galerii výstava nových představili Vratislav K. Novák, Pavel Opočenský, Jin St a , Petr voge bohužel, nebyl vydán katalog.'

3.5 TEXTIL

Pojem textil završuje řadu materiálů a technik se specifickými rysy. K původním, v minulosti užívaným přírodním vláknům, vlně, bavlně, lnu, hedvábí, konopí a k vláknům cizokrajných rostlin, přidala moderní veda řadu syntetických materiálů (polypropylenová vlákna, polyester atd.). Textilní materiál láká výtvarníky k využívání různých technik jako šité krajky, paličkování, drhání, krosienky či pletení. Jako barevného akcentu lze použít odlišné odstíny téhož materiálu nebo zlaté a stříbrné přelivové, dřevěné a skleněné korálky, kovové prvky či minerály. Textilní šperk byl po mnoho let součástí oděvní tvorby, často jako nenápadný doplněk oděvu. První známky názorového vývoje od nenáročné ozdoby bižuterního charakteru k individuálně pojatému šperku můžeme sledovat u Růženy Rothmayerové. Ta z počátku 30. let 20. století používala šité krajky pro oděvní doplňky a šperky. Postupně se ztotožnila s myšlenkami funkcionalismu a počala komplikované vegetabilní ornamenty proměňovat v geometrické vzory z přírodních nebělených líných a bavlněných nití. Jako jedna z prvních obnovila Růžena Rothmayerová starou techniku drhání tedy macramé, z něhož vytvářela ploché nebo točené šnurky na zavěšení proděravělých oblázků nebo schránky na uložení kamínků. Vědomě tak odkazuje k pravěkým ozdobám a zároveň reflektuje nastupující módu přírodních materiálů a tvarové jednoduchosti/

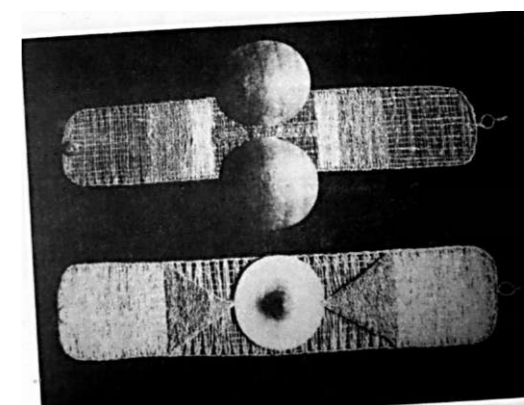
Náročnou techniku paličkování využívaly autorky Marie Vaňková a Emilie Paličkové. Vaňková od tvorby miniatur přešla k realizaci rozměrných šperků z rezných nití, které pro barevný akcent doplnila zlatým nebo stříbrným přelivem popřípadě drobnými korálky. Kromě autorských úspěchů na světových výstavách v Montrealu a Bruselu působila jako pedagožka v ateliéru Antonína Kybala. Zde od roku 1961 vychovali novou generaci textilních výtvarníků, jež podněcovali k tvorbě textilního šperku velmi rozmanitých podob.

Jedním z žáků tohoto ateliéru byl Jaroslav Prášil, který se věnoval paličkovanému šperku, pro jehož výrobu sám pěstoval a zpracovával len. Do svých paličkovaných náramků Prášil zakomponoval skleněné perličky, dřevěné či kamenné terče nebo dokonce drůbeží kost.³

¹ Křížová, A. Proměny českého šperku na konci 20. století. Praha: Academia, 2002, s. 188. ISBN 80 200 0920 5.

² Křížová, A. Proměny českého šperku na konci 20. století. Praha: Academia, 2002, s. 138, 150. ISBN 80 200 0920-5.

³ KRIZOVÁ, A. Proměny českého šperku na konci 20. století. Praha: Academia, 2002, s. 138,150. ISBN 80 200-0920 5.

Jaroslav Prášil - náramky, textilní vlákno

Paličkování se stalo přirozenou formou vyjadřování i pro Márii Danielovou, původně slovenskou výtvarnic. Režignovala na komplikované struktury a hlavními vyjadřovacími prostředky pro ni byly vztahy mezi vlnami, jejich hustota, geometrická kompozice a prolínání barev. Pro své křehké šperky užívala výlučně len a bavlnu. Paličkování však není jediná možná technika pro textilní šperk. Renata Madarová si pro svou tvorbu zvolila tradiční techniku tkaní, vázání, drhání a útkového rypsu ze lnu a bavlny, které si sama barví. Touto technikou vytvořila kolekce rozměrných náhrdelníků, které zaujmají téměř celou hrud nositelky. Některé jsou sestaveny z opakujících se motivů, jiné kaskádovitě splývají a v soustředných vlnách obtékají centrální motiv tvořený dřevěnými kuličkami přírodních barev. Technika drhání na rozdíl od paličkování neumožňuje vytváření lehkých a vzdušných kresek, takto zhotovené šperky proto působí robustním dojmem.¹

Do kategorie textilního šperku můžeme řadit nejen šperky z textilních materiálů, ale také šperky zhotovené textilními technikami. Náhradou za textilní vlákno může být tenký, dobře ohebný drát, který umožňuje pletení nejrůznějších tvarů a navíc má tvarovou paměť. Těchto vlastností využila výtvarnice Blanka Sperková, která z tenkého drátku pletla zásadně trojrozměrné šperky - objekty. Od pletených válečků přešla k náhrdelníkům ukryvajícím skleněné kuličky nebo oblázky. Obdobný charakter mají náhrdelníky a náramky Melánie Skalové vyrobené z měkkého pletiva upínané do nerezových objímek. Vnitřní prostory šperků skýtají místo pro skleněné kuličky, které volným pohybem neustále mění podobu šperku/

Naprosto odlišným způsobem než výše jmenovaní autoři pracoval s textilem brněnský šperkař Pavel Herynek, který se tomuto materiálu věnoval od poloviny osmdesátých let. Od experimentování s papírovými válečky, které dotvářel textilními střípky nebo navlékal na obarvený pruh gázy, přesunul svou pozornost k textilu samotnému. Tímto vývojovým posunem jej Herynek povýšil na hlavní formotvorný prostředek a maximálně využil specifických vlastností tohoto materiálu. Nevyužíval náročných technik paličkování, macramé nebo pletení, ale charakteristických vlastností textilní suroviny. Autor využíval pruhů látek, které nezačišťoval a naopak jejich konce nechal volně roztrženy. Tyto šperky měly pro svou svéráznost a neopakovatelnost velký úspěch na domácích i zahraničních přehlídkách.³

Tvorba textilního šperku jmenovaných výtvarníků není ojedinělá. Tento tradiční obor má své pokračovatele i v nastupující generaci, kteří přicházejí s novým a neotřelým pojetím. Již dávno neplatí, že by šperk byl ztotožněn pouze s kovem. Setřením těchto mezí se textil stal plnohodnotným materiálem a proto by textilní šperk

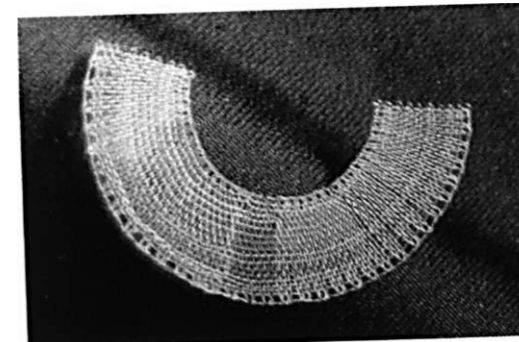
¹ Křížová, A. Proměny českého šperku na konci 20. století. Praha: Academia, 2002, s. 118-124. ISBN 80 200 0920-5.

² Křížová, A. Vlákno a drát. Bulletin Moravské galerie v Brně, 2000, sv. 56, s. 112-115.

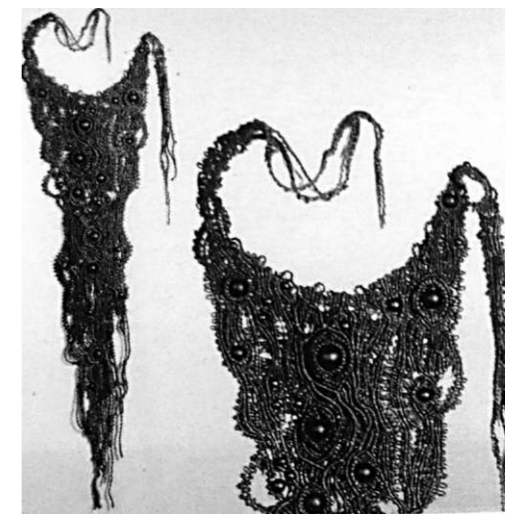
³ Křížová, A. Vlákno a drát. Bulletin Moravské galerie v Brně, 2000, sv. 56, s. 12-15.

⁴ Křížová, A. Proměny českého šperku na konci 20. století. Praha: Academia, 2002, s. 118-124. ISBN 80 200 0920-5.

ŠIMKOVÁ, A. Pavel Herynek - šperky, objekty, kresby 1974-2004. (katalog výstavy). Olomouc 2004, s. 26.

Mária Danielová • brož, textilní vlákno

Renata Madarová - náhrdelník, textilní vlákno, dřevěné korále

Blanka Sperková náhrdelníky, drát, lastury

• , í Autoři by měli vystavovat společně a konfronto-
neměl být začleněn výlučně do oblasti textilního vytvarování. Autoři by
vat tak textilní šperk se šperky z odlišných materiálů.

3.6 KOVY

Kovy jsou chemické látky, které mají společné charakteristické vlastnosti. Rozlišujeme čisté kovy nebo slitiny, které mají obvykle lepší vlastnosti než kovy, ze kterých jsou vyrobeny. Z technologického hlediska se kovy dělí na slitiny železa a na ostatní neželezné kovy a jejich slitiny. Neželezné kovy se dále dělí na obecné, drahé a vzácné. Obecné kovy jsou buď lehké (hliník slitina dural apod.) nebo těžké (měď, nikl a slitiny bronz, mosaz atd.). Drahé neželezné kovy jako zlato, stříbro a platina jsou pro výrobu šperku tradičním a častým materiálem, proto se v této části diplomové práce budu orientovat převážně na využití obecných kovů.⁷
Kovy se vyznačují vlastnostmi jako je pevnost, tvrdost a relativní trvanlivost. Mají schopnost přijímat množství tvarů od tenké plochy ke složitým konstrukcím, od kubických exaktních tvarů k tvarům amorfním. Jejich povrch může být hrubý, jemný, zrcadlově lesklý atd. Kovy jsou netransparentní, mohou však být reflexní. Kovy se zpracovávají kovááním, tepáním, svařováním, táhnutím, soustruhováním, rytím, leptáním nebo lestením. Základními tvary pro zpracování jsou plech, blok a tyč. Zpracování kovů může být výsledkem bezprostředního dotyku nástroje vedeného rukou nebo se zde účastní stroj/

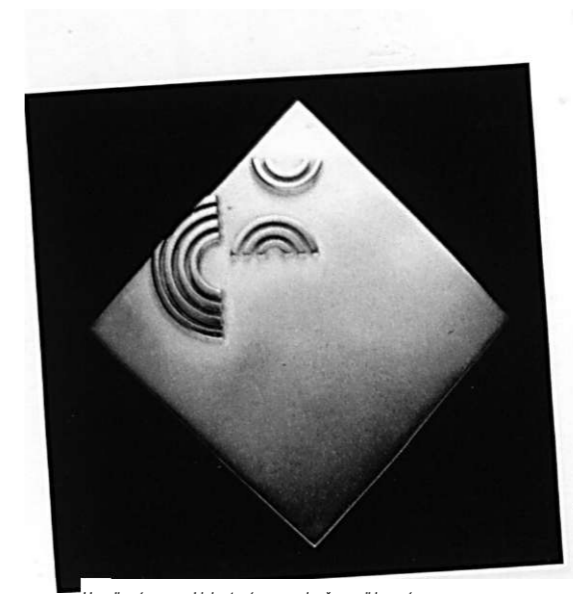
Od padesátých let 20. století bylo veškeré hospodaření s drahým kovem pod přísným státním dohledem. Práce se zlatem a stříbrem byla provázána ztíženou možností získávání materiálu, předkládání návrhu i hotové práce před komisi a potřeba souhlasu kopuncování. Potíže se získáváním, evidencí a dodržováním komplikovaných předpisů značně omezovaly výtvarníky v jejich svobodné tvorbě a odrazovaly je od zpracování tohoto materiálu.³ Na místo zlata a stříbra se počaly ve větší míře využívat obecné kovy, na které se nevztahovala přísná oficiální nařízení.

Eva Havelková-Linhartová od padesátých let externě spolupracovala s Ústředím uměleckých řemesel, pro které připravovala návrhy šperků ze zlata, perel nebo českých granátů. V soukromé tvorbě se Havelková zaměřila na zpracování obecných kovů, především bronzu a mosazi. Maximálně využila vlastností tohoto materiálu,

⁷ iikinp^{AA6}^{RL} L: MICHA^{AK}^{VA}, L. *Technické práce, 1. část*. Praha: SPN, 1989, s. 38-39.

³ KRIT^{nvÁ} Um^{NO}Orby Praha: Odeon, 1978, s. 118-119.

MnuA^{nuA} A^Pm^éo^yč^{es}k^{ého}š^{per}ku^{na} konci 20. století. Praha: Academia, 2002, s. 32-33. ISBN 80-200-0920-5.
NUVAKUVA, V. *Kovy a šperky*. (katalog Spálový galerie). Praha, UVU, 1990.

Havelková - Linhartová - brož, niklovaná mosaz

upřednostnila hladké a čisté formy. Náhrdelníky v podobě uzlu nebo smyčky z kovových trubiček, kruhové nebo kosočtvercové brože postupně směřují od strukturálního pojetí ke zjednodušení až minimalizaci formy. Z přelomu sedmdesátých a osmdesátých let pochází série minimalisticky pojatých broží, kdy lesklou plochu šperku ozvláštnila plastickým reliéfem v podobě soustředných obloučků nebo ze šikmá seříznutých valeček. Podobně jako u Havelkové je rozdílnost oficiální a privátní tvorby patrná také v díle Heleny Frantové. Pro kinetický ateliér Ústředí uměleckých řemesel vytvářela stříbrné šperky střízlivých forem, v ateliérové tvorbě velkoryse pracovala s mědí, mosazí, pochromovanými kovy a barevným smaltem. Šperky jednoduchých geometrických tvarů doplňovala drobnými prvky jako jsou mnohočetné kruhy nebo řetízky, které vnesly do šperku pohyb, střídání lesků i zvukový efekt.¹

Obecný kov v kombinaci s nezvykle velkým kamenem je charakteristickým rysem tvorby Karla Votipky. Inspirací k jeho brožím a prstenům byla zlatnická tvorba Jiřího Drlíka. Podobně jako Drlík došel Votipka k minimalisticky pojatému šperku bez jediného nadbytečného dekorativního prvku. Kovová část šperku je nejčastěji ve tvaru spirály nebo pravoúhlé konstrukce, chladnou geometrii oživuje heterogenní struktura použité horniny. Některé brože obohatil o kinetický prvek, jednotlivé části se mohou otáčet a měnit vzájemnou polohu a tím i konečnou podobu šperku? Podobně vyřešil pohyblivý prvek ve šperku i Pavel Filip, který do kovové konstrukce zasadil volně se otáčející technická ložiska.

Brněnský výtvarník Lefteris Joanidis se zaměřil na zpracování mosazi a její povrchovou úpravu niklováním. Maximálně využil lesku jako jedné z vlastností tohoto materiálu a zrcadlení se stalo ústředním motivem u všech typů šperku. Již u první série závesů umístěných na kovovém obojku se tento princip lesknutí a odlesku uplatňuje. Pozdější geometrické, racionálně konstruované náhrdelníky a náramky s obrysem kruhu, půlkruhu nebo oválu řešil autor střídáním vydutých a vypouklých ploch a jejich vzájemným kombinováním. V plochách šperku se odrážejí jeho vlastní části, okolní svět i barevné tóny oděvu, na kterém je šperk připevněn. Na výsledné podobě šperku se tedy zásadně účastní i vnější prostředí.³

Také u Vratislava K. Nováka vedla tvůrčí cesta k využití materiálů z hlediska šperkařství netradičních, zejména „obyčejné“ oceli a různých technických surovin. Již první úsporně řešené šperky vycházejí z jednoduchých geometrických elementů, kruhů, jehlic a hranolů. Postupně je Novák obohacuje o princip variability, jež se projevuje v možných proměnách podoby i umístění šperku. Možnost hry a rozvíjení výchozí kompozice se tak stala

¹ Drlík, J. A. Proměny českého šperku na konci 20. století. Praha: Academia, 2002, s. 71-73. ISBN 80 200 0920 5.

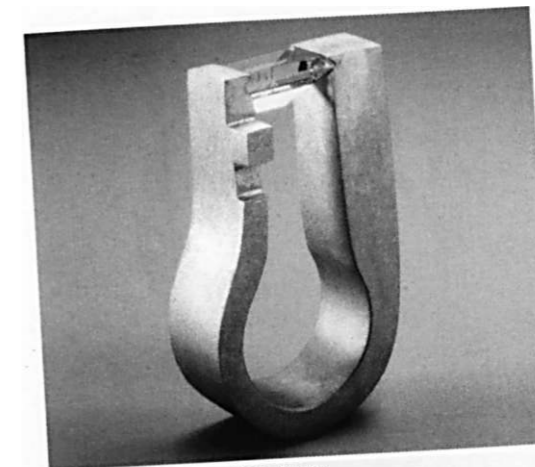
² KRIZOVÁ, A. Proměny českého šperku na konci 20. století. Praha: Academia, 2002, s. 67-68. ISBN 80 200-0920 5.

MATEJJOVICOVÁ, P. Struktury - Český šperk: výstava českého současného šperku, (katalog výstavy). Bruxelles, Prague House, 2007.

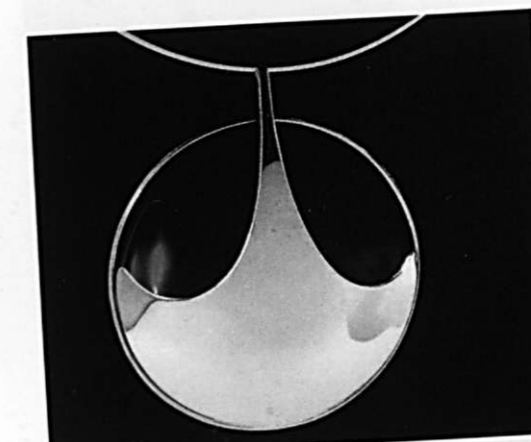
³ KRIZOVÁ, A. Proměny českého šperku na konci 20. století. Praha: Academia, 2002, s. 73-74. ISBN 80 200 0920-5.

J. Senarantová - náramek, chromovaná měď

Karel Votipka - prsten, titan, topaz

Lefteris Joanidis - náhrdelník, niklovaná mosaz

novou funkcí šperku. Novák se nespokojil s tradiční typologií šperku, vymýšlel nové neobvyklé kompozice ne o nápaditě ozvláštňoval ty klasické. Kroužky spojené měkkou spirálou nebo ocelová struna mezi náramkem a prstenem umožňuje nositeli „pohrávání si“, proměňování polohy a tím aktivní účast na konkrétní podobě šperku. Všechny Novákovy šperky se vyznačují naprostou přesností technického provedení s ohledem na detail, což je dáno důkladným zlatnickým školením. Obdivuhodně mnohostranná tvorba V. K. Nováka sahá od konstruktivismu, kinetického umění, konceptuálního experimentu k minimal artu a postmoderne.

Jednoduché geometrické tvary a nezvyklá technologie montáže jednotlivých částí jsou charakteristickými rysy šperkařské tvorby Eve Eisler. Původní vzdělání ve stavebnictví, matematický smysl pro proporci a formu ji předurčilo k tvorbě konstruktivistických šperků v duchu minimal artu. Strohé šperky z matné nebo vysoce leštěné nerez oceli působí dojmem chladného vykalkulovaného designu a inženýrského přístupu k tvorbě. Nerezové brože podobné technickým součástkám nebo náramky stáčené z pružin jsou výrazné a nápadné doplňky, které však neopomíjejí požadavek nositelnosti. Přednosti těchto originálních a vysoce elegantních solitérů nejlépe vyzní, nejsou-li rušeny jinými doplňky.²

Umělecky široká je tvorba Jiřího Belda ml., která se pohybuje mezi originálním autorským šperkem a moderním šperkem vyráběným v limitované sérii. Autorský šperk vytvořil z obecných kovů, převážně tombaku, pakfongu a mědi do podoby terčů či formiček na cukroví. Obdivuhodná kovotepecká a cizelérská práce je podtržena tmavohnědou patinou, která v jednotlivých vrypech podporuje plasticitu povrchu.

Se svým otcem v roce 1992 obnovil rodinnou šperkařskou firmu Belda a spol, s.r.o., která se zaměřuje na tvorbu moderního šperku v malých sériích. Oblíbené materiály pro tento typ šperků jsou stříbro nebo titan v kombinaci s novodobými plasty. Společná všem šperkům je střízlivá elegance a nadčasová forma. Kroužky s lesklým a matným povrchem nebo prsteny technicistního vzhledu se reprezentují v poloze nápaditosti postavené na detailu a řemeslné dokonalosti. Beldovy šperky jsou výrazné, nikoli výstřední doplňky, které jsou dobře a pohodlně nositelné.

Kromě vlastní tvorby, Belda ve své firmě spolupracuje s uznávanými designéry i začínajícími tvůrci a studenty. Konstruktivní šperky z nerez, oceli či duralu, které pro Beldu vytvořila Barbora Škorpilová nebo studio Olgoj Chorchoj jsou velmi atraktivní a přitažlivé. Pro jistou strohost a nezátíženost tradičními hodnotami se těší velké oblibě především u nejmladší generace.³

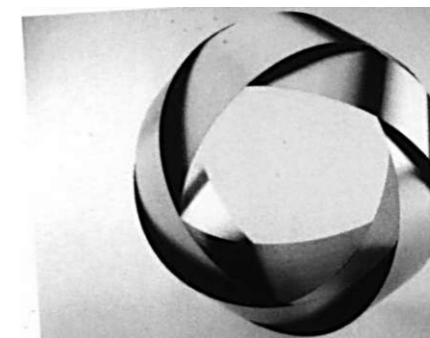
1 KŘÍŽOVÁ, A; SEKERA, J. Vratislav Karel Novák - Zveřejnění, (katalog Moravské galerie). Brno, 1993. ISBN 80-7027-027-6.

2 ALBERT, P. Eve Eisler. Art & Antiques, 2009, roč. 33, č. 9, s. 115-119.

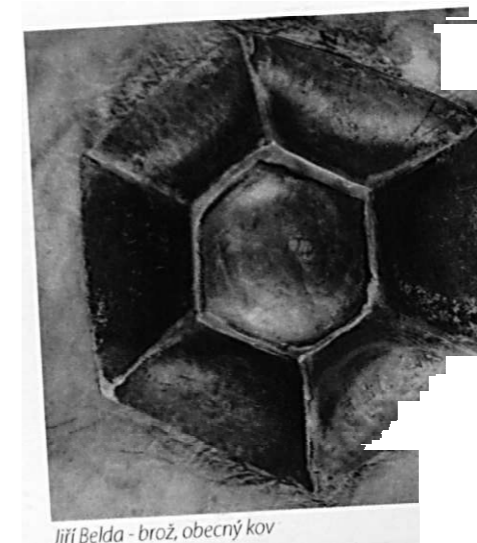
3 NOVOŠILÁ, J. Belda jewelry. Design trend, 2005, č. 24, s. 92-93.

Vratislav K. Novák - dvojrsten, obecný kov

Eve Eisler náramek, nerez

Jiří Belda - brož, obecný kov

3.6.1 Smalt

Netradičním materiálem pro šperk nemusí být jen obecný kov jako surovina, ale i způsob jeho zpracování. Jednou z takových technologií je smaltování. Smalt, neboli email je barevná sklovitá hmota nanášená na kovový povrch, která vypálením při vysokých teplotách získává jasnost a tvrdost. Technologie smaltování je velmi náročná a její výsledek je předem nejistý, pozdější zásahy či opravy již nejsou možné. Na druhou stranu však email nabízí výraznou sklovitou barevnost, trvanlivost a schopnost odolat mechanickému napětí.

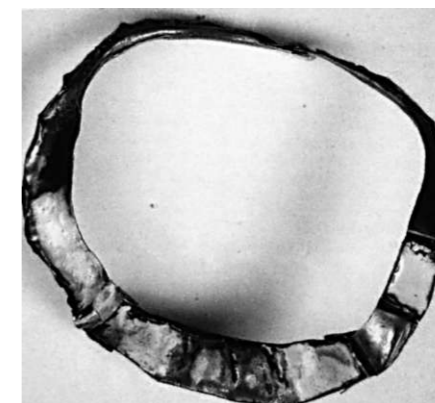
O renesanci této techniky se pokusili pracovníci Beskydského muzea ve Frýdku - Místku tím, že v roce 1993 poprvé uspořádali mezinárodní přehlídku uměleckého smaltu zamýšlenou jako trienále. Přestože je tu šperk zastoupen v menší míře, poskytuje tato přehlídka potřebnou konfrontaci a podněty k dalšímu hledání a nalézání nových výtvarných možností, které tento materiál nabízí.¹

Z českých šperkařů se emailem příležitostně zabývala Alena Nováková, Blanka Nepasická, Eva Žáková - Šťastná, Ludmila Šikolová nebo Blanka Cepková. U většiny šperků však hrál email roli barevného akcentu vytvářející protipól k lesklému kovovému podkladu.²

3.7 SKLO

Sklo bylo objeveno kolem roku 3000 př. n. l. v Egyptě, zpočátku však bylo velmi nečisté. Postupem času se jeho výroba neustále zdokonalovala, nyní se sklo čistí a přidáním různých příměsí se zlepšují jeho vlastnosti. Sklo je vyráběno tavením křemičitého písku (též sklářského písku) ve sklářské peci. Je to homogenní, amorfní a tuhy materiál, který vzniká ochlazením taveniny takovým způsobem, že nekystalizuje. Přitom však dosahuje vysoké viskozity, že se chová jako pevná látka. Čisté sklo je transparentní a odolné proti opotřebení. Pro tyto žadane vlastnosti je používáno ve většině oborů lidské činnosti včetně oblasti umění. Optické vlastnosti skla, průhledy hmotou, lesk a zrcadlení jsou vlastnosti materiálu, které umělci často využívají ve své tvůrčí práci k vyjádření svých myšlenek a představ.

V podstatě je sklo ztuhlou kapalinou, která může být formována do všech možných podob a postup jejího

Eva Žáková - Šťastná - náhrdelník, pakfong, měď, email

KRIŽOVÁ, A. *Proměny českého šperku na konci 20. století*. Praha: Academia, 2002, s. 79,131-132. ISBN 80 200 0920-5.

1 OLSAKOVÁ, L., aj. 2. *mezinárodní trienále smaltu: sochy, objekty, obrazy, šperky, užité umění*, (katalog Muzea Beskyd). Frýdek - Místek, 1997. ISBN 80 901843 9 1. KASAJOVA O.; Křt(20VA, A.; SPIWOKOVÁ, S. 4. *mezinárodní trienále smaltu: obrazy, objekty, šperky, volné a užité umění*, (katalog výstavy). Frýdek - Místek, 2003.

2 KRIŽOVÁ, A. *Proměny českého šperku na konci 20. století*. Praha: Academia, 2002, s. 114 116. ISBN 80-200 0920-5.

zpracování je významným tvarodárným faktorem. Skleněná hmota umožňuje četná technologická zpracování jako foukání, lisování, tavení a broušení a povrchové zásahy řezáním, rytím nebo malováním.¹

Pojem „České sklo“ je v Evropě známý a uznávaný již od 17. století, od šedesátých let 20. stol. se na tomto věhlasu podílí kromě monumentálních broušených a tavených plastik i drobné šperkařské práce. Právě skleneny šperk je považován za specificky český fenomén. Výtvarníci se zájmem o sklo mohli těžit ze slavné a bohaté tradice sklářství, glyptiky a severočeské bižuterie. Důležitou roli při vzniku fenoménu českého skleněného šperku sehrála i tradice odborných škol bižuterní v Jablonci nad Nisou, zlatnická a klenotnická v Turnově a sklářská v Železném Brodě. Absolventi těchto škol často pokračovali ve svém vzdělávání na Vysoké škole uměleckoprůmyslové v Praze, kde se pod vedením zkušených pedagogů věnovali tvorbě autorského šperku.

Způsobem, jakým glyptikové řezali do drahých kamenů postupovali Jozef Soukup, Václav Plátek a Zdenka Mašatová ve skle, při čemž využili barevnosti a optických vlastností tohoto materiálu/

Mnoho šperkařů nacházelo prvotní inspiraci v české bižuterii. Například Libuše Hlubučková využila ve své rané tvorbě tradiční bižuterní techniky tzv. rocaillové výšivky ze skleněných korálek. Tyto bižuterní polotovary kombinovala v zajímavé barevné kompozice s nenápadnými přechody jemných odstínů nebo naopak v barevných kontrastech. V další fázi Libuše Hlubučková experimentovala s tradiční technologií foukaného skla, znehoz vytvářela čiré, kouřové nebo topasově zbarvené duté perly. Ty pak zavěšovala v různých velikostech a ve skupinách na stříbrné drátky, které nechávaly perlám volnost pohybu a vytvářely různorodé kompozice.³

V polovině šedesátých let začal nad kahanem tvarovat skleněné fragmenty unikátních náhrdelníků a broží Uroslav Kodejš. Původně vzorkař a návrhář skleněné bižuterie v Jablonci nad Nisou se stal jedním z průkopníků českého autorského skleněného šperku. Jeho rané šperky záhy vzbudily pozornost odborné veřejnosti nejen svou výtvarnou kultivovaností, ale i řemeslnou dokonalostí. Kodejšovy první šperky, nad plamenem tvarované do terčů, perel a kapek, byly na první pohled prosté, leč důmyslně propracované. Střízlivé geometrické kompozice se postupně proměňovaly, tavené sklo přijímalo volnější tvary expresivního charakteru. Člámkovité náhrdelníky byly koncipovány jako pásy stříbrných drátků a plíšků, poutající k sobě skleněné plošky či zavěšované útvary. Sklo tu dominovalo nad kovem, který byl převážně konstruktivním doplňkem. V díle Jaroslava Kodejše nenalezneme broušené skleněné prvky. Náhodně tvarované a volně modelované detaily vyjadřují Kodejšovu oblibu

¹ MEDKOVÁ, J. *Řeč věcí; umění vnímat umění*. Praha: Horizont, 1990. s. 133-136.

RAAB, M. *Materiály a člověk*. Praha: Encyklopedický dům, spol. s. r. o., 1999. ISBN 80-86044-13-0. s. 137.

KŘÍŽOVÁ, A. *Proměny českého šperku na konci 20. století*. Praha: Academia, 2002, s. 93-107. ISBN 80-200-0920-5.

² KŘÍŽOVÁ, A. *Člověk oděný do skla*. *Design Trend*, 2006, č. 26, s. 74-77.

³ KŘÍŽOVÁ, A. *Člověk oděný do skla*. *Design Trend*, 2006, č. 26, s. 74-77.

KŘÍŽOVÁ, A. *Proměny českého šperku na konci 20. století*. Praha: Academia, 2002, s. 93-107. ISBN 80-200-0920-5.

k přírodním formám, což se projevuje i ve volbě barevnosti. V dalších letech práci se sklem vystřídala práce s kovem převážně stříbrem, při které se Kodejš soustředí na grafické pojetí povrchu a detailu. Zatímco u šperků u se skleněnými elementy je čitelná inspirace přírodními motivy, u kovu jde o geometrii s minimem vytvářecích prvků nebo kontrast dvou různorodých materiálů (kov - zelená břidlice). Autorova tvorba tak postupem času směřuje více k formální jednoduchosti a čistotě. Řemeslně precizní a esteticky působivý šperk Jaroslava Kodejše má své obdivovatele nejen u nás, ale především v zahraničí.'

Dokonalé ovládnutí sklářských technik vyústilo u Svatopluka Kasalého v tvorbu velkolepě pojatých skleněných šperků. Skleněné terče a čočky z broušeného čirého nebo zabarveného skla s částečně leptaným nebo matovým povrchem kombinoval s kovovou konstrukcí ze zlata nebo stříbra. Nespokojil se však s klasickou typologou náhrdelníků a náramků a své šperky tvaroval s ohledem na tvary ženského těla. Šperky často nabývají podob rozměrných plastik, které se obtáčejí kolem krku a dále pokračují na záda a leckdy až k pasu'

Podobného postupu jako Svatopluk Kasalý - tvarování hutního skla - využila se sklem ve šperku i Laděna Viznerová. Inspirací jí byly struktury - starého dřeva, zdi, dlažby, které podněcovaly její představivost. Různé kovové struktury zatavovala do skleněných terčů, které následně brousila. Různě zbroušený povrch lomí světelné paprsky a rozehrává jiskření, lesk i barevné odstíny zatavených kovů a bublin. Závěsy jsou upevněny na masivním řetízku nebo zavěšeny na kovovém trnu nasazeném na obojku. V těchto špercích je prvořadě kladen důraz na skleněnou ozdobu; kovová montáž je zde nezbytným doplňkem, aby šperk mohl plnit svou funkci.'

Tavené broušené i lehané sklo je součástí náhrdelníků, jehlic a spon Markéty Šílené. Ta své šperky řeší citlivě, ale zároveň velkoryse řešeným spojením chladného kovu s čirým či lehce zabarveným skleněným krystalem. Vybroušené tyčinky, hranoly nebo jehlany nepravidelných tvarů uchycuje ke kovové konstrukci s velkou pozorností na funkční technický detail. Zdánlivě nesourodé materiály se v těchto svěbytných šperkových objektech nepřebíjejí, ale naopak velice dobře doplňují a umocňují své specifické vlastnosti. Kov se sklem tu tvoří asymetrickou kompozici jednotného uměleckého díla. Šperky Markéty Šílené samy o sobě působí jako drobné umělecké plastiky, přestože mají všechny náležitosti funkčního šperku."

Sklo se objevuje také ve špercích Vratislava K. Nováka nebo Markéty Lisé, avšak ve zcela odlišném významu. Tvůrci

1 KRECHLOVÁ, D. Brože Jaroslava Kodejše. *Umní a řemesla*, 1998, roč. 39, č. 4, s.74-75. ISSN 0439-5815.

Hní A.A. *Proměny českého šperku na konci 20. století*. Praha: Academia, 2002, s. 93-107. ISBN 80 200 0920-5.

A. V. S. K. Y. K. A. k y Jaroslava Kodejše. (katalog Moravské galerie). Brno 1986.

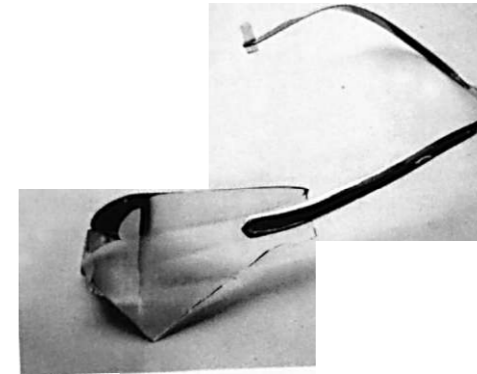
*2 A. *Proměny českého šperku na konci 20. století*. Praha: Academia, 2002, s. 93-107. ISBN 80 200 0920-5.

3 KRIZOVÁ, A. *Proměny českého šperku na konci 20. století*. Praha: Academia, 2002, s. 93-107. ISBN 80 200-0920-5.

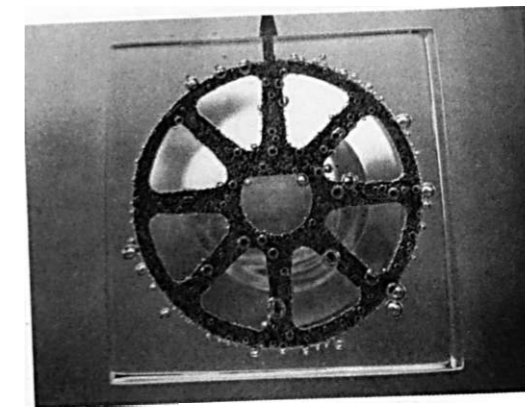
MARSIKOVÁ, J. *Laděna Viznerová - šperky*, (katalog Moravské galerie). Brno 1971.

4 KRIZOVÁ, A. *Člověk oděný do skla*. *Design Trend*, 2006, č. 26, s. 74-77.

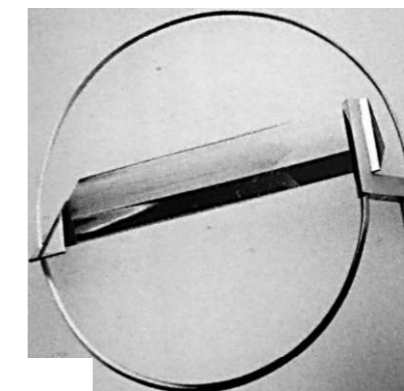
NOVÁKOVÁ, K. *Markéta Šílená - šperk*, (katalog Galerie Kotelna). Praha 2000.

Svatopluk Kasalý - náhrdelník, sklo, kov

Laděna Viznerová - závěs, sklo, kov

Markéta Šílená - brož, sklo, obecný kov

zde nepracují tradičními technikami zpracování skla a výtvarné kvality tohoto materiálu jsou pro ně druhořadé. Oba autoři využívají odpadového skla, respektive jeho fragmentů, jako nositele mnoha významů a konotací. Náušnice a náramky z kolekce Crash jewellery Markéty Lisé, vyrobené z kousků rozbitého skla nalezených na místě auto-nehody, nelze chápat čistě jako esteticky působící artefakty. Střepy jako součást šperku V. K. Nováka znázorňují zraňování a brutalitu, autor tak poukazuje na problematiku násilí, ubližování a snadnou zranitelnost člověka. Přístup Nováka a Lisé nevychází z potřeb ovládnout náročnou práci se sklem, nejde jim o využití výrazových prostředků charakteristických pro tento materiál, ale o momentální zaujetí a potřebu vyjádřit své myšlenky tvůrčím způsobem. Podstatným rysem těchto šperků je jejich obsahové sdělení spadající do sféry filosofie, sociologie a psychologie. Ke vzniku skleněného šperku jako ryze českého fenoménu zajisté přispěla situace přelomu 50. a 60. let, kdy autoři měli omezený přístup ke zlatu, platině i stříbru. Z tohoto nedostatku se v práci zaměřili na některé do té doby nevyužívané organické i anorganické materiály a mimo jiné i sklo. Pro většinu výše jmenovaných se však sklo stalo materiálem nutným a žádaným, nikoliv levným a náhražkovým.

Český skleněný šperk má své pokračovatele i v řadách nejmladší generace, nedávných studentek Zuzany Kynčlové nebo Aleny Hesounové. Tradice českého skleněného šperku tedy pokračuje a o trvalém úspěchu svědčí pozvánky na mezinárodní přehlídky nebo zastoupení českých šperkařů v zahraničních sbírkách.¹

3.8 MODELOVACÍ A LICÍ HMOTY

Modelovací a licí hmoty jsou tvárné, dělitelné, hutné, spojivé a pevné materiály. Modelovací hmoty jsou hmoty plastické, které lze působením vnějších sil formovat. Licí hmoty se převádí z pevného skupenství na kapalné, odlévají se do forem a nechávají zpevnit vychlazením nebo vyschnutím. Přesná hranice mezi oběma skupinami však není, některé materiály můžeme použít k modelování i odlévání. Podle původu se dělí na přírodní a umělé.²

3.8.1 Přírodní modelovací a licí hmoty

Tyto hmoty jsou známé a používané již od pravěku. Vznikají zvětráním živcových hornin a vyskytují se v mnoha

jsou hlín, kaoliny a jíly.¹

² RH TN/UV A* C*Věk *dělý do Skla* Des*o Trends 2006, 26, s. 7477.

HONĚK PIVA L; MICHALKOVÁ, L. Technické práce, 1. část. Praha: SPN, 1989, s. 51.

4 pfiTMAvr J; MICHALKOVÁ, L. VODAKOVÁ, J. Praktické činnosti 2. Praha: UK PedH, 2000, s. 55. ISBN 80 7290-003-X.

HUNŽIKOVÁ, J.; MICHALKOVÁ, L.; VODAKOVÁ, J. Technické práce, 1. část. Praha: SPN, 1989, s. 51. ISBN 80 7290 003 X

Markéta Lisá - náramek „Crash“, sklo

Modelovací hlína

V surovém stavu však modelovací hlína není použitelná, proto se upravuje čištěním, plavením a míšením, čím vzniká hmota mastná, vazká a dobře tvárná, která tvrdne po vypálení. Poté je materiálem tvrdým a netransparentním. Barevnost je přirozeně zemitá, jež lze obohatit přešetěním nebo barevnou glazurou.

s modelovací hlínou pracovala šperkařka Zdeňka Roztočilová. Její brože se vyznačují čistým geometrickým tvarem bez přebytečných dekorativních prvků. Pro umocnění čistého výtvarného výrazu nechává pálenou hlínu bez glazury. Výjimečně Roztočilová do šperku začlenila motiv z obecného kovu, např. mědi; tento materiál je vždy jen pouhým doplňkem, keramika tu figuruje jako hlavní a plnohodnotný materiál.

Porcelán

Zvláštní kapitolu tvoří porcelán, který je neprůlinčivý, hladký, lesklý a bílý. Tento materiál poprvé využil v autor-ském šperku Josef Symon, když v roce 1963 na přehlídce „Ateliérové bižuterie“ vystavil svěží a půvabné naram-ky z tombaku nebo stříbra, kombinované s keramickými nebo porcelánovými destičkami.¹

V současnosti porcelán jako plnoprávnou součást šperku používají i Radim a Jana Slavíkovi, kteří společně tvoří od roku 2006 pod označením Jara Design Studio. Jejich šperky působí dojmem čistoty a řemeslné dokonalosti. Autoři pracují s kontrastem, jež je založen na neotřelé kombinaci nerezové oceli a bílého porcelánu. U nekterých náramků a náhrdelníků jsou konce ocelového lanka provléknuta porcelánovou částí, která tak plní i funkci jakési technické součástky, neboť díky tomuto mechanismu si nositel může délku lanka libovolně upravovat.

Sádra

Sádra se vyrábí mletím a pálením síranu vápenatého neboli sádrovce. Podle čistoty a teploty pálení rozdělujeme sádru na šedou (instalatérskou) a plavenou či alabastrovou, vhodnou pro odlévání/ Po smíchání bílého prasku s vodou vzniká poměrně rychle tuhající směs, která snadno přejímá tvar licí formy. Sádra je častěji využívána jako pomocný materiál na výrobu forem, jako výchozí materiál pro tvorbu šperku se téměř nevyužívá.

3.8.2 Umělé modelovací a licí hmoty

Umělé modelovací a licí hmoty vznikly z různých surovin pro průmyslovou výrobu. Patří mezi ně plastelína, modurit (modelit), parafín, mýdlo, papírová kaširovací hmota a různé umělé pryskyřice.³ V oblasti šperku se však můžeme setkat jen s některými z nich.

1 VOKÁCOVÁ, v.; KRIZOVÁ, A. *Josef Symon - retrospektiva 1960-1993. (katalog výstavy)*, Praha, Uměleckoprůmyslové museum, 1093.

2 MICHÁLKOVÁ, L. *Technické práce, J. část*. Praha: SPN, 1989, s. 51-52

3 REITMAYER, L.; MICHÁLKOVÁ, L. *Technické práce, 1. část*. Praha: SPN, 1989, s. 52-55.

Mýdla

Mýdla jsou jako modelovací hmoty méně známé. V praxi se můžeme setkat s tuhým mýdlem sodným nebo s mazlavým mýdlem draselným. Podle toho se volí způsob zpracování, buď okrajování a hlazení nebo vtlačování do formy. Vytvrzení se děje pouhým vysušením.

Opotřebovaná mýdla různých barev využil Petr Vogel pro své brože, z nichž vytvořil instalaci s názvem „Tak jako každým dnem s čistým srdcem“. Toto dílo zůstane uchováno jen v podobě záznamu, na reprodukci, neboť svou povahou je předurčeno k postupnému zániku. Petr Vogel příliš neusiluje o trvání a uchování vytvořených artefaktů, spíš naopak. Zhmotnění absurdní myšlenky nebo akce je pro něho důležitější než samotné dílo, což je jednou z hlavních charakteristik jeho šperkařské tvorby.¹

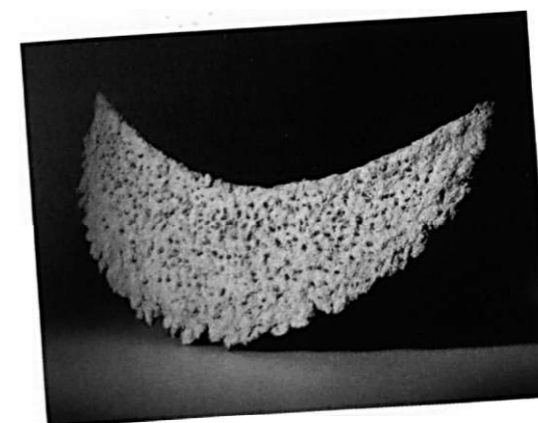
Papírmašé

Papírová kaširovací hmota neboli papírmašé je vhodná především pro odlévání nebo vtlačování do formy. Hmota se vyrábí rozvařením novinového papíru a přidáním menšího množství škrobu nebo naředěného tapetového lepidla. Hmota se důkladně promísí a odlévá. Pro urychlení procesu tuhnutí lze přimístit dřevěné piliny nebo sádku.²

V devadesátých letech s tímto materiálem pracoval olomoucký šperkař Pavel Herynek. Popudem mu byl silný dojem z výstavy nezvyklých archeologických exponátů v Britském muzeu v Londýně, kde spatřil například ztvrdlý chléb ze Starého Egypta apod. Proto některé brože z papírmašé nechal v původním sedavém odstínu, jiné obarvil cihlově červenou hlínkou a další černým grafitem. Papírová hmota klame svým dojmem, v přírodní podobě působí křehce a lehce jako utržený kus papíru nebo kartonu, v červené jako úlomek cihly, v černé jako kus těžkého železa. Brože mají tvary nepravidelných proužků, půlměsíce, terče i pravoúhlého čtverce či obdélníku. Všechny objekty z papírmašé mají půvabnou vnější strukturu, která může vyvolat falešný dojem, že jsou výsledkem náhody a ne záměrného působení autora. Ve skutečnosti jsou tyto brože známkou vytříbené práce s materiálem, řemeslné dokonalosti a hluboce promyšlené estetiky.³

Epoxidové tvrditelné pryskyřice

Epoxidové tvrditelné pryskyřice patří do skupiny tvrditelných polymerů. Vytvrzují se pomocí tzv. tvrdidel za obvyčejné nebo zvýšené teploty. Při tomto procesu dostává výsledný produkt řadu nových vlastností jako jsou pevnost, rozměrová stálost, tepelná odolnost atd. Vytvrzený odlitek má podobné vlast-

Pavel Herynek - brož, papírmašé

Naděžda Hanáková - brož, dentakryl

1 SPIWOKOVÁ, et al. | PÁKOVÁ, H. W. r. a. | eSign, Design trend, 1999/2000, s. 5-25 26.
2 REIMMAYER, J. | ALKOVÁ, T. P. | Příloha W5, roč. 37, č. 1. | Technické práce, 1. část, Praha: SPN, 1989, s. 52-55.
3 KŘÍZOVÁ, A. | Pro m 7 n !, 7 1 e k - Š P r k y i o b M t y k r e s b y 1974-2004 katalog výstavy. Olomouc, 2004, s. 34.
omeny českého šperku na konci 20. století. Praha: Academia, 2002, s. 110. ISBN 80 200 0920 5.

nosti jako plast. Je možné jej řezat, pilovat, vrtat i povrchově upravovat nátěrem.¹

V oblasti průmyslově vyráběné bižuterie naznačila možnost využití licích pryskyřic brněnská výtvarnice Na ezda Hanáková. Ta zhotovila sérii knoflíků z dentální hmoty, reflektující dobové módní trendy v tvaru i barevnosti. Její práce byla podnětnou inspirací k využití pryskyřic a plastických hmot v bižuterním průmyslu. Průsvitné materiály jako např. dentakryl umožnily zatahování látek, přírodnin, kovových částic, z nichž bylo možné komponovat různé miniatury určené k nošení jako brože apod.²

Kromě zatahování různých částic umožňuje dentakryl zbarvení hmoty se zachováním určité míry průsvitnosti. Tohoto aspektu využil v tvorbě autorského šperku René Hora. Různobarevné brože s lesklým a měňavým povrchem mají podobu komorní plastiky nebo miniaturní architektury, které mohou existovat zcela samostatně. Ačkoli jsou Horovy brože uzpůsobené k nošení, funkční stránka je zde podružná. Tato drobná umělecká dílka nepříliš vyžadují spoluúčast člověka a pro svůj neobvyklý tvar jsou v mnoha případech obtížně nositelná.³

Z nejmladší generace šperkařů využívá epoxidových pryskyřic Markéta Richterová a Anna Steinerová. Richterová ručně brousila ztvrdlou hmotu dentakrylu do čistých organických tvarů, které při nošení ožívají prostupujícím světlem. Techniku lití do formy naopak využila Steinerová ve vtipné sérii náušnic a prstenů s napodobeninou želé bonbónů Medvídci.

3.9 PLASTY

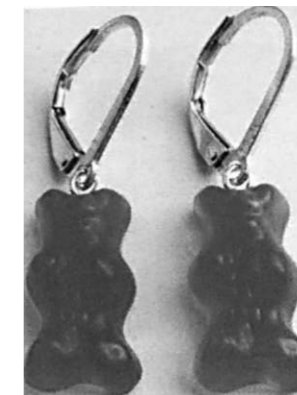
Plasty jsou syntetické látky vyznačující se specifickými vlastnostmi, např. malou měrnou hmotností, značnou tvárností, elasticitou, chemickou odolností a snadným zpracováním.

Rozvoj plastů začal ve druhé polovině 19. století výrobou celuloidu. Devadesát procent vyráběných plastů však vyvinulo až od konce 50. let 20. století. Svými vlastnostmi nahrazují řadu přírodních materiálů, neměly přebírat tvarosloví a dekory vytvořené z odlišných materiálů. Plasty se lisují, stříkají, různými postupy se tvorbou ve formách a barvách.

Do každodenního života se plasty pro své vlastnosti začlenily velmi rychle, v oblasti šperku však vplynutí bylo pozdní. Plasty byly dlouhou dobu považovány za náhražkový materiál s možností využití jen na p

Markéta Richterová - náušnice, dentakryl

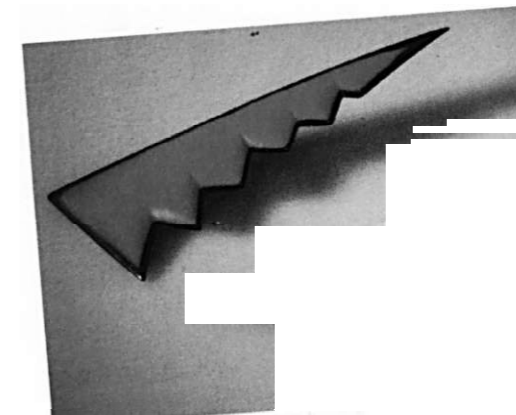
Anna Steinerová - náušnice, epoxid, stříbro

¹ HONZÍKOVÁ, J. • MICHÁLKOVÁ L. • VODÁKOVÁ, J. *Praktické činnosti 2*. Praha: UK PedF, 2000, s. 61. ISBN 80 7290 003 X.

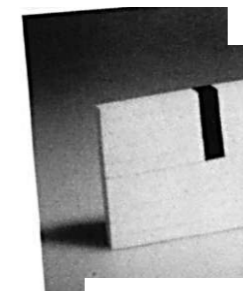
² KRIZOVÁ, A. *Pro měny českého šperku na konci 20. století*. Praha: Academia, 2002, s. 11. ISBN 80 200 0920 5.

³ KRÍŽOVÁ, A. *Proměny českého šperku na konci 20. století*. Praha: Academia, 2002, s. 148-150. ISBN 80-200 0920 5.
VOKÁCOVÁ, V. *Současný šperk*. Praha: Odeon, 1979, s. 7.

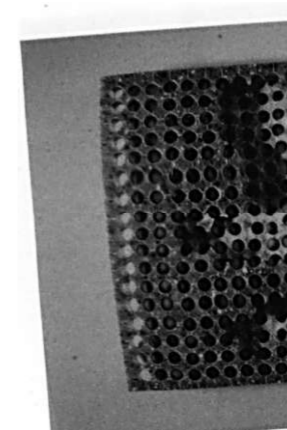
šperk je synonymem klenotu z drahých kovů a kamenů dlouho bránil bižuterie. Hluboce zakořeněný názor, že tradičních materiálů, do tvorby šperku. Od 60. let mnozí výtvarníci postupně prosazují do tradičního názoru nové myšlenky a nové materiály. Společným rysem těchto děl je povýšení výtvarné kvality, nápaditosti a poctivého řemeslného zpracování nad hmotnou hodnotu šperku. Podstatná liž není surovina, ale její využití z výtvarného hlediska, vlastností zcela přirozeným výrobním prostředkem. K tomu ve velké míře přispěly tzv. postmoderní šperky, které se ztotožňují s tradičním názorem řemeslného zpracování nad hmotnou hodnotu šperku. Pečetná skupina výtvarníků a studentů VŠUP, kteří jako zlato a drahé kameny používají levné materiály jako plasty, dřevo či papír jsou dány na kombinacích, čímž vznikají nové se tyto odlišné materiály objevují na jednom šperku ve v

Pavel Herynek brože, plast

Pavel Herynek-brož »Zimní krajina:

Pavel Opočenský brož, plast

talent ho nutí ke své tvorbě / Vznik, soubor — - nek patří mezi, na, nehodné, pokusům. Proto se v devadesátých letech objevily nové umělé hmoty. Je to kontrast působí nesmírně čistým a elegantním dojmem. Nápaditost ve výtvarné tvorbě, které jsou zpravidla projevil Pavel Herynek o několik let později u série broží z černých proužků umělé hmoty na sebe. Minimalistickým přístupem s černou linií došel maximálního estetického účinku. Přestože Pavel Herynek v šperkařské tvorbě, série broží z tohoto materiálu jsou důkazem, která dodává materiálem pro šperkařství.

Stejně jako Pavel Herynek i Pavel Opočenský pracuje nesmírně tvrdý, houževnatý a přitom velmi lehký materiál z jehly podobné, to materiálu mají různou barevnost i strukturu, čehož může výtvarník zejména v perforujících hmotu slonoviny, které se Opočenský věnoval před plastem, její brože s možností průchodu světla. Principem odebrání hmoty a vytvářením různých variant perforovanými kruhovými otvory nebo vertikálními lamelami odkrývá vnitřní křes

1 KRÍŽOVÁ, A. Proměny českého šperku na konci 20. století. Praha: Academia, 2002. 116 s. ISBN 80-200-0920-5.
2 ŠIMKOVÁ, A. Pavel Herynek - šperky, objekty, kresby 1974-2004. (katalog výstavy). Mělník: Mělnický úřad, 2004. 32-36.
KRÍŽOVÁ, A. Proměny českého šperku na konci 20. století. Praha: Academia, 2002, s. 110. ISBN

Core mu navíc umožní vybrousit ji do tenkosti papíru. což by u jiného materiálu bylo jen stěží únosné. Pro Pavla Opočenského je charakteristická nejen sochařská technika, ale jeho pojetí šperku jako drobné piasty pro pohled z více úhlů. Tento šperk není výlučně vázán na lidské tělo, ale může existovat sam o so Šperk jako objekt, který může přinést legraci a potěšení, chápe šperkařka Ludmila Šíková. Z dokonalé napodobeniny kousku melounu, pomeranče a banánu, které opatřila magnetem a může střídavě připevňovat na korunku kovového prstenu. Na první pohled by mohl tento „Prsten“ vyvolat dojem poutové třeťy hraničící s kýčem. Šperk se však vyznačuje přesvědčivým řemeslným provedením, hravostí, vtípem a nevázanou ironií, který ho od laciné ozdoby zásadně odlišuje.²

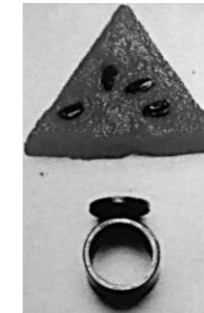
Generačně spojen s Šíkovou je Petr Vogel, odborný asistent u Vratislava K. Nováka v ateliéru Kování VSUP. Petr Vogel ve svých špercích zhmotňuje různé absurdní náměty vyjádřené jedním slovem nebo motivem ve svých náramcích a brožích kombinuje plast s voskem, plexisklem nebo jednotlivě cast, pokrývá plátkovým zlatem.³

Z racionálnějšího a estetického hlediska než Vogel přistupuje ke šperku Jiří Šibor, kterého zaujala práce s barevnými plasty. Prostorově pojaté konstruktivní brože řeší s ohledem na působení světla, stínu, průhledů a barvy materiálu. Základem kompozice těchto šperků jsou geometrické tvary, především kruh, čtverec a trojúhelník. V řešení kompozice šperků nenechává Šibor nic náhodě, vše podléhá zkušenosti a racionálnímu uvážení. Jednotlivé části šperku spojuje nýty a výsledný artefakt se vyznačuje téměř inženýrským pojetím.

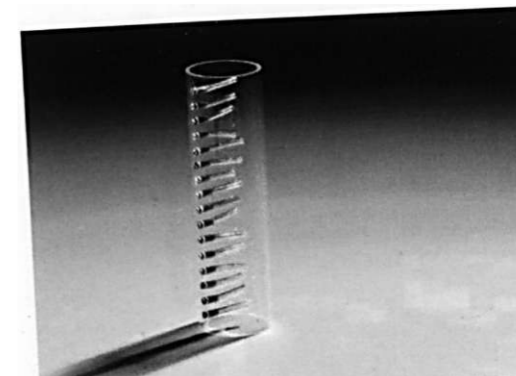
Dokladem toho, že plast svými vlastnostmi oslovuje i generaci nejmladších šperkařů svědčí práce Anny Steinerové, Zdeňka Vacka, Filipa Streita a dalších.

3.9.1 Organické sklo

Organické sklo (polymethylmetakrylát) známý též pod označením *plexisklo* je netříštivý organický plast s velmi dobrými optickými vlastnostmi a odolností proti tlaku. Existuje též pod výrobním označením *Perspex*, který na český trh dodává anglická firma Lucite International. Z anglického pojmenování lze snadno odkrýt původní latinský význam vidět skrz, který poukazuje k tomu, že vysoká světelná propustnost je také nejefektivnější vlast-

Ludmila Šíková - „Prsten“ pro Simonu: plast, ocel

Petr Vogel - brož Sasanka; organické sklo, ocel, plast

Jiří Šibor - brož, plast, nerez

² PĚDÍVAWI M^U P^{ERK}. Umění a řemesla [příloha], 1995, roc. u, c. i.

KWZOVA, A. Proměny českého šperku na konci 20. století. Praha: Academia, 2002, s. 52-55. ISBN 80 200 0920 5.

KISS a P^{RO} A^Ň y českého šperku na konci 20. století. Praha: Academia, 2002, s. 150. ISBN 80 200-0920 5.

KRIZOVÁ, A. Český moderní šperk ve Stříbře, (katalog výstavy). Minoritský klášter, Stříbro, 1997.

³ KRIZOVÁ, A. Proměny českého šperku na konci 20. století. Praha: Academia, 2002, s. 153-155. ISBN 80 200-0920 5.

SPIWOKOVÁ, S. Šperk a design. Design tiend, 2000, s. 25-26

⁴ KR¹CHLOVA, D. Jiří Šibor - Umělé materié, (katalog). Brno, 2000.

ností tohoto materiálu. Dnešní Perspex se vyrábí v deskách o síle dvou až šedesáti milimetrů, a to v padesáti pěti standardních barvách a mnoha dalších odstínech.

Perspex se stal přitažlivým materiálem pro designérku Barboru Škorpilovou, která v něm postupně odhalovala jeho skryté možnosti nejen pro tvorbu interiérů, ale i pro šperk. Typickým rysem její tvorby se stal prun<ru do krychle a hranolových tvarů. Náramky z Perspexu efektivně provrtávala, některé nechala matné a míc zabarvené, jiné jsou zcela průhledné a vysoce naleštěné. Chladná a přísná geometrie těchto šperku roze h při kontaktu s lidským tělem zajímavou hru. Šperk zde není v roli konkurenta, ale spolutvurce výrazu jedince.¹

Opakované se k plexisklu vrací Petr Vogel, který ho ve svých brožích kombinuje s dalšími materiály jako je guma, ocel, vosk nebo drobné plastové figurky z čokoládových vajíček. Organické sklo se mu stává vnějším obalem, schránkou pro odehrávající se děj uvnitř šperku.

3.10 ODPAD

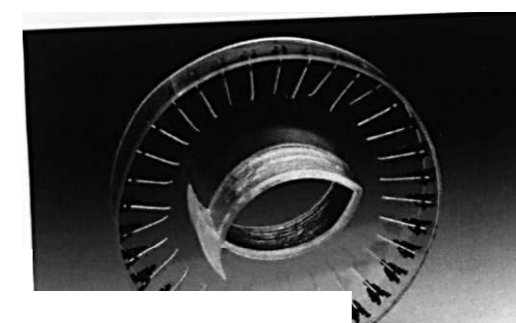
V umění 20. století dochází ke zvýšenému zájmu o výjimečné předměty z přírody cům slouží jako impuls senzitivity a představivosti, jako zdroj podnětů, které je možno dale zpracovávat. Ního sběratelství se zájem o tyto předměty proměnil v aktivní činnost. Přírodniny .. stáreo spojovány do nových celků a staly se základem trojrozměrných děl s umeleckým účine materiálu ve tuto samostatnou větev výtvarné tvorby nazýváme, mělo zásadní vliv na využíván, odpadoveno volném a částečně i užitém umění.²

V 50. letech 20. století nabádal americký designér Viktor Papanek k ekologickému postoj, k životnímu stylu, který vede k udržitelnosti a minimalismu. Usiloval o to, aby se věci znovu využívaly a minimálně tak zatezo- vány životní přírodních zdrojů. USA a Japonsk Papanek Setakstal Průkopníkem ekologického designu. V 80. letech se v západní Evropě, třeba americké, začala prosazovat koncepce tzv. green designu, jehož hlavní myšlenka spočívá v minimální spotřebě energie a využití přírodních zdrojů, využívání odpadového materiálu a jeho recyklaci.³

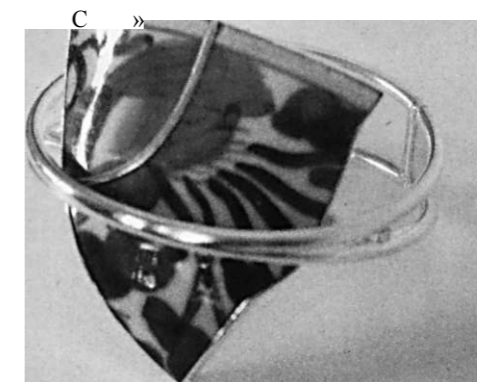
z tombaku či zlata, nebo čistého stříbra. Jako akcentu k chladnému kovu využil nalezených oblázků nebo

Barbora Škorpilová - náramek, perspex

Petr Vogel - náramek, Rybáři: organické sklo, plast, vosk, zlato

Josef Symon - náramek, porcelán, tombak

³ ZH... Poměr... s 4-5

porcelánových destiček, které voda omlela do krásných hladkých tvarů. Kontrastem hmotných hodnot těchto materiálů autor vyjádřil skutečnost, že šperkem mohou být i zdánlivě obyčejné věci, které nás v každodenním životě obklopují, jednou to může být zajímavě zabarvený kamínek, mušlička z mořského břehu nebo časem poznamenaný úlomek keramického kachlíku. Člověk má tendenci sbírat a dlouhodobě uchovávat nalezené věci, které mají hodnotu jen pro svého nálezce. Tyto na první pohled bezcenné věci mohou být amuletem nebo předmětem upomínajícím na předchozí nehmotný zážitek. Použitím **nalezeného, bezcenného** předmětu se hodnota šperku neztrácí naopak obohacuje se o duchovní či magický rozměr. Symon se **jiz** svou ranou tvorbou stal jedním z prvních šperkařů, kteří razili výtvarný názor preferující namísto drahocennost, materiálu osobité řešení. Toto pojetí má mnoho svých pokračovatelů z řad **Symonových vrstevníků i příslušníků mladší generace.**

Nalezené předměty z okolí olomoucké železnice nabídly Pavlu Herynkovi nové podněty. Odhozené předměty, které ztratily pro člověka svou použitelnost, podnítily autora k sérii tzv. "ready-made" šperků. Nalezené, **člověkem deklasované věci** Herynek povýšil na předměty nové ozdoby. Z nalezené součástky se stala **veřejného rámu** na kolo náhrdelník., *k věcem se lze chovat jako k živým tvůrám a zachovat jim jejich důstojnost azdo*

posledních dnů existence- ,nerkařskou tvorbu Vladimíra Komňackého, kte-
 Malezené nebo darované předměty jsou zdrojem inspiraci pro šperkarskou tvo
 rého zásadně ovlivnilo prostředí rodného Jablonce nad Nisou a bizutern. tradice s i
 kého množství starších bizuterních artefaktů pečlivě vybíral výtvarně hodnotné p o m y .
 podtrhl nebo doplnil nějakým jiným artefaktem či dalším materiálem. Z masové
 se tímto tvůrčím zásahem stalo umělecké dílo s vysokou hodnotou nejen výtvarnou e i re
 i ^chovní. Původní význam tohoto předmětu se posunul do jiné roviny vnímán, doj, něho v zna
 ^ t u . Šperky Vladimíra Komňackého připomínají amulety přírodních národů nebo hračky
 tvorbě se objevují postavičky bájných skřítků, trpaslíků, draků, ale i skutečná zv.rata, j,mz j e r
 magická moc. Autor do všech svých děl uzavírá nějaký obrazový příběh, část básně nebo pote
 ky jsou často doplněny vyrytými slovy či tajemnými zaklínadly, skrytými většinou na odvrace
 Techniku, kterou Komňacký ve své práci používá a která ho nejvíce charakterizuje je technika cizelov
 Měničnicku doplňuje netradičními materiály, jako nap
 1 VOKÁCOVÁ, V.; KRÍŽOVÁ, A
 KRÍŽOVÁ, A. Český moripmít .A Josef Symon - retrospektiva 1960-1993. (katalog UPM), Praha, 1993.
 2 ŠIMKOVÁ, A. Páve m " " " " " (katalog 9 výstavy). Minoritský klášter, Stříbro, 1997.
 3 NOVÁKOVÁ, K. R. .Sperky, objekty, kresby ' 974-2004. (katalog výstavy). Olomouc, 2004, s. 36.
 KRÍŽOVÁ, A. Proměny českého šperku i komňackého. Klenotník a hodinář, 2000, roč. 6, č. 3, s. 23-24.
 na konci 20. století. Praha: Academia 2002, s. 144. ISBN 80-200-0920-5.

a ^ - « * - * " " *

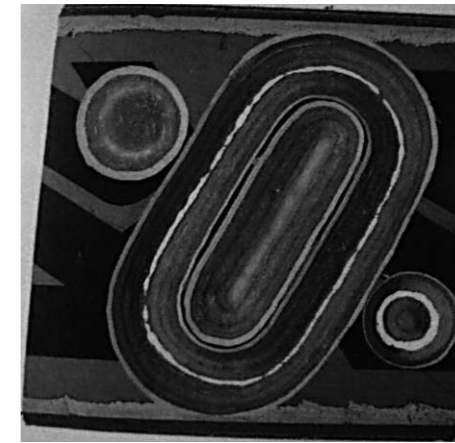
Vladimír Komňacký - prsten, stříbro, porcelán

Fascinace průsvitností princip pronikání do nitra materiálu a studium materiálových vrstev je společný sochařskému i šperkařskému dílu Pavla Opočenského. Náhodně nalezené lyže se staly impulsem pro sérii z odloženého materiálu. Laminát, hmota navržená továrními konstruktéry a sériově vyráběna pomocí strojů, tak vystřídala eben, slonovinu, plast či kámen. V této sérii „Lyží - broží“ se Opočenskému podařilo dokonale využít barevné kompozice povrchového designu v kombinaci s výběrem částí komerčního textu. Rafinovaným způsobem například zdůraznil slovo *Art* se značky lyží Artis apod. Odlišně Opočenský zpracoval lícovou i rubovou stranu brože, vznikl tak netradiční typ oboustranné brože.¹

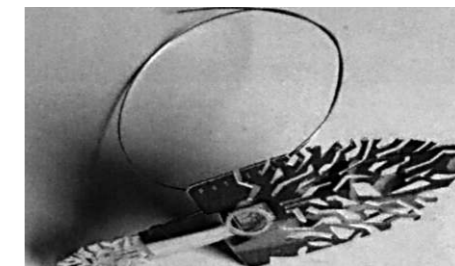
Použitého materiálu jako nositel obsahového sdělení využila Ludmila Šikolová, která po návratu ze studijního pobytu v USA vytvořila šperky z telefonních a kreditních karet. Kreditní karta pro ni v Americe symbolizovala majetek a neomezené možnosti, míru společenského postavení, která by se dala vyvážit zlatem. Proto autorka vytvořila náhrdelníky z barevných karet jako důkaz pomíjivosti a relativnosti hodnot západního světa.² Telefonní karty zpracoval také Pavel Kopřiva, který různobarevný povrch perforoval do dekorativních kompozic a následně je komponoval do šperku.

Po autohaváriích sbírala kousky rozbitých skel a zrcátek Markéta Lisá, která je zasazovala do kovových úponů a závěsů. Autorka tak poukázala na alarmující fakt, že každých 163 vteřin je policii hlášena dopravní nehoda.³ Tato neútešná situace má za následek množství lidských životů, emise a výfukové plyny z množství aut mají zásadní dopad na životní prostředí. Hluboký filosofický a ekologický kontext této kolekce „Crash“ šperků je zcela zřejmý.

Podobně jako je tomu i v jiných oblastech výtvarného umění má odpadový a deklasovaný materiál své místo¹ v oblasti šperku. Podněty k jeho využití se různí v závislosti na autorovi; nalezený předmět může být inspirací, nositelem významu a obsahového sdělení nebo výrazem autorova postoje k životu a ke světu.

Pavel Opočenský - „Lyže - brože“, laminát

Pavel Kopřiva - náramek, telefonní karta, kov

¹ KRECHIOVÁ, D. Pavel Opočenský - Lyže brože. (katalog Galerie Kotelna). Praha, 1998.

² PIVVOKOVÁ, S. Šperk a design. Design trend, 2000, s. 25-26.

³ KRÍŽOVÁ, A. Proměny českého šperku na konci 20. století. Praha: Academia, 2002, s. 150. ISBN 80-200-0920 1

³ <http://kutya.cz/scrash.html>

3.11 TĚLO

Lidské tělo je pro oblast šperku neodmyslitelnou součástí, vztah člověka a šperku je téměř nepominutelný. Přesto má velké množství vyráběných šperků podobu anonymní ozdoby, které je přisouzena pasivní role. Od šedesátých let 20. století přichází někteří šperkaři s novým pojetím, kdy šperk už není neutrálním závěsem, ale individuálním uměleckým dílem, který souzní s tělem svého nositele. Tělo a šperk jsou spolu ve vzájemné interakci, šperk svým tvarem nebo použitým materiálem vyvolává u nositele mnohé smyslové vjemy. Tělo je navíc schopno na tyto vjemy reagovat např. naskočením husí kůže apod. V některých případech dává šperk zakusit až Pocity nepohodlí plynoucí ze značného rozměru šperku nebo těsného sepětí šperku s tělem.¹

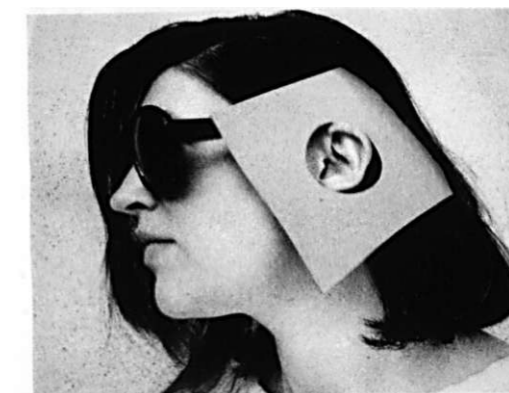
Jako jeden z prvních šperkařů naznačil nové cesty moderního šperku Václav Cíglér, který již v polovině 60. let začal vytvářet velkoryse pojaté šperky. Cíglérovi nešlo jen o estetiku daných ozdob, řešil v nich vztah člověka ke světu, věcem i druhým lidem. Cíglérovy šperky neměly být jen předmětem jednotlivce, ale prostředníkem signálů, které jejich nositel vysílá do svého okolí. Podobný přístup byl natolik neobvyklý, že první Cíglérova výstava kovových šperků, jež se konala v roce 1967 v galerii Platýz, vyvolala velmi rozporuplné reakce. Šokované obecenstvo považovalo prezentované šperky za odvážné ozdoby a avantgardní doplňky, ačkoliv ve skutečnosti v sobě nesly mnohem hlubší výpověď. Cíglérův zájem o člověka jako součást světa a jeho vnitřní biorytmy se promítl do šperků jako motiv obličejové masky, výzva k dotyku na dálku pomocí výsuvné antény v prstenu, znamení polibku apod. Vystavený žlutý čtverec nasazený na uchu, odlitek ucha zavěšený na uchu, čelenka s kruhem před obličejem a další v žádném směru neodpovídaly běžné typologii šperku. Tyto šperky jsou předměty vyzývající ke hře a dialogu, které nepostrádají vtip a erotický náboj. Zároveň je to hledání vztahů mezi organickým a geometrickým, dialog mezi tvarem obličeje nebo těla nositele a geometrickými tvary šperku.

počátky českého autorského šperku měla tvorba Václava Cíglera zcela zásadní význam. Poprvé tak lidské tělo není pouhým držákem pro šperk, ale společně vstupují do vztahů a dialogů, které mohou nabývat mnoha podob. Právem můžeme o osobnosti Václava Cíglera hovořit jako o průkopníkovi tělového šperku, na jehož odkaz mohli posléze navázat další autoři.¹

Podobně jako Václav Cíglér uvažuje o šperku generačně mladší Vratislav Karel Novák. Pro jeho šperky není nejdůležitější estetická funkce, ale význam filosofický, magický a erotický, kterým vyjadřuje svůj vztah ke světu,

Václav Cíglér - náušnice, kov

Václav Cíglér - žlutý čtverec,

¹ českého šperku na konci 20. století. Praha: Academia, 2002, s. 133-141. ISBN 80-200-0920-5.

JÁROVA, M. Václav Cíglér - projekty, sklo, kresby, (katalog výstavy v Mánesu). Praha 1993. ISBN 80-200-0920-5.
WZOVA, A. Proměny českého šperku na konci 20. století. Praha: Academia, 2002, s. 133-141. ISBN 80-200-0920-5.

vztah lidského těla a šperku. Typickým rysem jeho tvorby je objevování stále nových podob sepětí člověka a šperku, směřující k oživení lidského zájmu, k odklonu od pasivního vnímání k aktivní účasti.

První šperky, které V. K. Novák vytvořil byly brože, prsteny a náramky, které se přes jistou extravaganci nevyčkály klasické typologii šperků. Brzy však počal své šperky obohacovat o moment proměny a variace, který měl podobu možných změn tvaru nebo variabilní umístění šperku na těle. Prostá konstrukce dvou prstenů spojena technickou pružinou, zrcátko posunovatelné po ocelové struně mezi krkem a kotníkem nositelky vnáší do užívání šperku motiv hry a pohrávání si s podobou šperku. Možnost hry, možnost proměny výchozí podoby se stala novou funkcí šperku, doplňující tradiční zdobnost. Technický ráz těchto šperků dává vyniknout organičnosti lidského těla a jeho přirozenému pohybu. Z těchto ukázek je patrné, že předmětem zájmu autora nejsou vytvořené artefakty, ale lidské tělo jako fenomén, tělo v prostoru a prožívání prostoru. „Šperk V. K. Nováka nezdobí, ale zviditelňuje.“⁹

Novákovo pojetí šperku bourá veškeré konvence a stereotypy, prolamuje bariéry mezi užitým a volným uměním. Postupem času Novák překonal hmotnou podobu šperku a předmětem tvorby se mu stalo ozvláštnění lidského těla. Šperkem se mu v této fázi stal paprsek světla na nahém ženském těle, hra světla a stínu na postavě nebo dech uvnitř plastické trubice. Tyto imateriální šperky jsou zachyceny na černobílé fotografii jako jednotné umělecké dílo. Cílem však není objekt - šperk ani výtvarná aranžovaná fotografie, podstatou a smyslem se stává myšlenka. Zaznamenané situace nabývají celé škály podob - od něžného doteku peříčka, zavěšeného nad tělem modelky po brutalitu možného poranění skleněným střepem. Nahá ženská těla jsou velmi častým motivem v tvorbě V. K. Nováka, nehrají tu však banálně erotickou roli, ale jsou imaginárním prostorem, krajinou, symbolem tajemna či nositelem obsahového sdělení/

Jako pedagog na VŠUP řešil problematiku vztahu těla a šperku se svými studenty v rámci semestrálního úkolu »Šperk na tělo«. Motiv těla jako krajiny přenesla do tvorby šperků studentka Dita Postřiháčová. Vytvořila drobné figurky, pro které se vybrané části těla staly prostředím a krajinou. Z fotografií, které tuto práci zaznamenávají je cítit velmi intimní, a přitom hravá atmosféra. Pihy na krku, ze kterých měla autorka od dětství komplex připodobnila k hvězdám na nebi. Podle večerníčku vymodelovala postavičku dědečka s pejskem, jež lucernou rozsvěcuje na nebi hvězdy a nafotila je na svém krku. Po invertování barev se původně nechtěné pihy rozsvítily jako světýlka a autorka na ně začala pohlížet odlišně. Ačkoliv tyto figurky působí jako dětská hra, sepětí s tělem

⁹KŘÍŽOVÁ A-SEKERA J. Vratislav Karel Novák - Zveřejnění, (katalog Moravské galerie). Brno 1993. ISBN 80-7027-027-6.

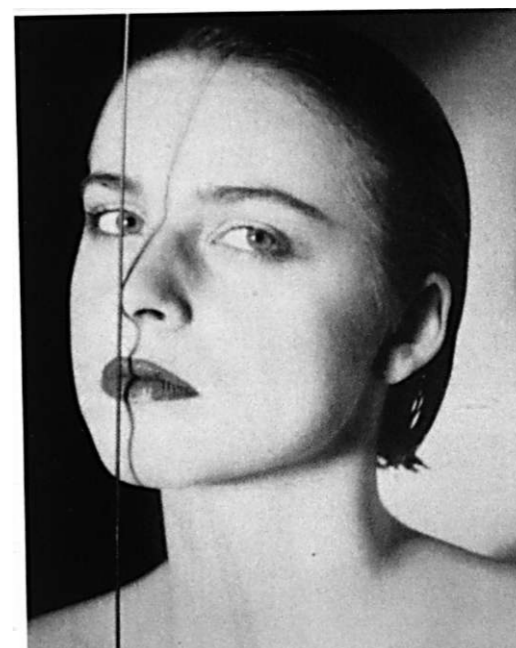
¹⁰VALCH, J. Vratislav Karel Novák-Šperky a drobné plastiky, (katalog Domu umění). Brno 1983.

¹¹SEKERA J. Vratislav Karel Novák - Zveřejnění, (katalog Moravské galerie). Brno 1993. ISBN 80 7027-027-6.

¹²VALCH, J. Vratislav Karel Novák; Šperky a drobné plastiky, (katalog Domu umění). Brno 1983.

fi BP^A] 1
/^^H i
B
mk — H

Vratislav Karel Novák - zpětné zrcátko, zrcátko, ocel

Vratislav Karel Novák - „Dotýkáme se“

Dita Postřiháčová-„Karavana“

je zcela zřejmé a evidentní.¹

Poněkud svérázným způsobem řeší vztah člověka a okolí Jiří Jahelka. Jeho náramky na paži nebo předloktí mají podobu ochranných štítů, které mají chránit svého nositele před možným ohrožením a útokem z vnějšku. Technicky náročná, z mnoha drobných dílů sestavovaná ochranná pouzdra na hlavu uzavírají člověka do vlastní ulity, oddělují jeho vnitřní svět od světa vnějšího. Podobně je tomu u papírových trychtýřů zvaných „Hluchadla“ autorky Ludmily Šikolové, které jak název napovídá mají ušetřit jejich nositele o nežádoucí hluk a ruch z okolí.² Aspekt ochrany před okolním světem mají i tělové šperky Pavla Herynka. Charakteristickým rysem těchto tzv. »Štítů - šperků« je rozměrnost, která je posouvá do role spolutvůrce nebo naopak konkurenta celkového vzhledu člověka. Zářivě barevné terče elementárních tvarů s rozmanitými otvory uprostřed jsou určeny k nošení Před tělem, čímž mohou sloužit jako skutečná ochranná záštita a zároveň mohou existovat jako samostatné objekty.³

Jistá rozměrnost je společná i šperkům Svatopluka Kasalého a Pavla Krbálka. Kasalý navrhuje objemné náhrdelníky sahající často do krku až k pasu dle anatomických zákonitostí ženského těla. Tyto šperky jsou zamýšleny na holou pokožku, aby oděv nerušil celkové vyznění průsvitného skla a chladného kovu. Navíc použitý materiál Přímým kontaktem s kůží vyvolává mnohé podněty a vjemy. S nahým ženským tělem počítají i šperky Pavla Krbálka, které jsou vytvářeny přímo na míru. Jsou komponovány s ohledem na individualitu nositelky, aby dokonale souzněly s křivkami i zvláštnostmi jejího těla. Pozoruhodný na těchto špercích je také fakt, že vznikají relativně těžkými údery kladiva na kovadlině a přesto se vyznačují velmi jemným a křehkým dojmem. Tento technologický postup zpracování kovu, jež je v oblasti šperku spíš výjimkou vyžaduje vysoké řemeslné schopnosti a letité zkušenosti, které Pavel Krbálek zaručeně má.¹

Do kategorie tělového šperku lze začlenit také celou škálu způsobů úprav těla nebo jeho dílčích částí. Projevy zahrnující jednorázové a krátkodobé pomalování, trvalé tetování a skarifikaci těla nebo propíchnutí jednotlivé části mají svůj původ u přírodních národů. K nám se podobné techniky zdobení kůže a těla dostaly od indosijských, afrických a amerických etnik. Původně měly tyto úpravy spojené s překonáním bolesti funkci iniciace, určovaly příslušnost jedinců k danému společenství a v neposlední řadě měly přispět k atraktivnějšímu vzhledu - V současnosti narůstá počet těch, kteří si nechávají podobným způsobem zdobit své tělo, aby upoutali zájem druhého pohlaví. Původní magicko-náboženská, rituální i hierarchická funkce těchto ozdob převážně

Ludmila Šikolová - „Hluchadla“, papír, kov

Pavel Herynek - »Štít - šperk«

Svatopluk Kasalý - náhrdelník, sklo, kov

vymizela a posílila se role esteticko-erotická. Dokladem toho je fakt, že se piercing nechává implantovat i na velmi intimní místa, všeobecně spojovaná s erotogenními zónami. Šperk pak není jen ozdobou, ale může se Použít přímo jako erotická pomůcka.'

^ současnosti si lze ozdobu na tělo pořídit ve specializovaném tattoo a piercingovém studiu. Přehlídka nejzdařilejších tatuáží s mezinárodní účastí se pod názvem Tattoo Convention pořádá v Praze již několik let.

Maorové - proces tetování

Současné tetování - motiv asijského draka

Piercing v prsní bradavce

4. DIDAKTICKÁ ČÁST

Tato část diplomové práce obsahuje školní projekt, který je ukázkou možného zpracování tématu šperku v hodinách výtvarné výchovy. Součástí této kapitoly je také reflexe realizovaných námětů z průběžné praxe na ZŠ Na Chodovci s doprovodnou fotodokumentací.

4.1 TÉMA ŠPERK VE VÝTVARNÉ VÝCHOVĚ

4.1.1 Výchozí úvahy

Rozvoj citlivého vnímání

^v současné době jsme zahlcováni nejrůznějšími dojmy - silnými zvuky, barevnými reklamními poutači a hlavně televizí, která nás velmi snadno a bez požadavku na naši aktivitu upoutává. Děti tráví u televize a počítače stále více času a rychlost, s jakou jim tato média sunou nové podněty, má značný vliv na jejich psychiku. Obecně se [^] n í kolem nás neustále zrychluje, a proto je mnohem obtížnější zastavit se a začít vnímat nehybné a tiché věci kolem.

Vě výtvarné výchově můžeme dětem pomáhat bránit se určitému otupění smyslů, probouzet v nich nové myšlenky a získávat prožitky, např. dotýkat se běžných materiálů způsobem jako bychom je měli v ruce poprvé, soustředěně je osahávat a poznávat všemi smysly. Zároveň tak dávat podněty k úvahám o hodnotě věcí a jejich důležitosti v našem životě.

Rozlišování hodnot

^{Pr}o rozvoj žákovy povědomí o historickém šperku a současné šperkařské tvorbě lze nejen pracovat s publikacemi, které se týkají vývoje i současnosti tohoto užitého umění, ale bývá pro pražské děti vhodnou příležitostí navštívit stálé expozice či pravidelné výstavy v Uměleckoprůmyslovém muzeu nebo Hergetově cihelně.

Výstava o vývoji šperkařského umění, doplněna tvorbou současných předních šperkařů, bývá odborně komentována objednaným průvodcem nebo lze s dětmi navštívit výukový program připravený pracovníky muzea, ^{kte}rý doplňuje pracovní dílna pro děti i dospělé.

Šperk nemusí být vždy ze zlata a drahých kamenů, ale třeba z papíru, plastu či odpadu. Tematika šperku tak v sobě nepochybně skrývá otázky sociální. Žáci pochází z různého rodinného zázemí a finanční situace rodiny ^{Se} odráží na materiálovém vybavení žáka, a bohužel velmi často, i na jeho postavení v kolektivu. Jsou známy pří-

Pady, kdy žák disponující značkovým oblečením, nejnovějším modelem mobilního telefonu a drahými doplňky se povyšuje nad ostatní žáky. Měli bychom vést žáky k tomu cenit si a vážit si sebe i ostatních pro charakter^a schopnosti, nikoliv pro věci, které máme. Je vhodné žáky podněcovat k přemýšlení o špercích nejen v materiální, ale i citové rovině. Silný zlatý řetěz kolem krku nemusí být v životě to nejcennější, co můžeme mít.

Ekologické aspekty ve výchově

Způsob, jakým budeme žáky při vyučování pracovat je může vést k tomu, aby se chovali k přírodě citlivě a ohleduplně, materiálem příliš neplývali a odpad, který jim po práci zbude, správně roztřídili. Tím posílíme^v žácích vědomí jejich odpovědnosti za stav životního prostředí a jeho ochranu.

4.1.2 Myšlenková a námětová mapa (viz str. 46)

Téma šperku jsem pro tento projekt koncipovala do třech oblastí. První oblast je inspirována přírodninami, druhá hmotnou kulturou, třetí oblast vychází z inspirací uměním, a to literaturou, historickým šperkem a individuální tvorbou umělců. S těmito oblastmi souvisejí i navržené řady výtvarných námětů, které jsem formulovala^v uvozovkách jako motivační názvy pro žáky. V závorkách uvádím možné způsoby výtvarného zpracování.

4.1.3 Struktura projektu

Navrhované výtvarné řady odpovídají jednotlivým oblastem z myšlenkové a námětové mapy. Některé náměty^{se} mezi jednotlivými oblastmi prolínají, mohou být zařazeny do jedné nebo více výtvarných řad. Předkládanéⁿáměty lze realizovat v navrhovaných řadách nebo jako samostatné úkoly při projektovém vyučování, na škole^v Přírodě apod. Ve skutečnosti každá volba námětu záleží na individuálním přístupu učitele, který sám nejlépe^v přizpůsobí realizaci charakteru třídy, počtu dětí, jejich zkušenostem a dostupnému materiálu.

Výtvarnou řadu vždy začínám námětem, který zdánlivě s tématem šperku nesouvisí. Záměrem je, aby se žáci seznámili s materiály a jejich výrazovými vlastnostmi. Tato materiálová setkání, kdy žáci materiál osahávají^a experimentují s ním, by měla přispět k rozvoji jejich smyslové citlivosti. V dalších úkolech týkajících se šperku^Pak žáci mohou této ač drobné zkušenosti s daným materiálem využít a těžit z ní.

Strukturu výtvarné řady člením do výtvarných námětů (VN1, VN2..), u nichž postihuji pojetí úkolu, motivaci,^vVtvarný problém, pomůcky, popřípadě literaturu.

ŠPERK - myšlenková a námětová mapa

Příroda (Přírodnina jako inspirace k tvorbě šperku)

Přírodniny jako inspirace nebo materiál pro tvorbu šperku

horniny a nerosty - krystaly, oblázky
rostliny - kůra, větve, listy, plody
živočišné - srst, peří, ulity, mušle

VN1: "Překvapení ukryté v krabici" (malba haptického zážitku)

VN2: "Hra s materiály" (experimentování s přírodním materiálem)

VN3: "Výpravy za šperky do lesa či školní zahrady" (hry s drobnými přírodninami)

VN4: "Jedlé nebo léčivé korále" (objektová tvorba)

VN5: "Šperk inspirovaný přírodninou" (kresba, konstruování z přírodního materiálu)

VN6: "Jak se zdobí přírodní národy?" (objektová tvorba)

Hmotná kultura (Hmotná kultura v souvislostech se šperkem)

Člověkem zpracované přírodní materiály: papír, dřevo, textil

Umělé hmoty (plasty) - polystyren, guma, silon, nylon,
sádra, umělé pryskyřice

Design šperku

Móda a její proměny

Tetování a skarifikace - současnost

Bižuterie vs. autorský šperk

Odpady a recyklace - ekologické aspekty v designu šperku

VN1: "Překvapení ukryté v krabici" (malba haptického zážitku)

VN2: "Hra s materiály" (experimentování s materiálem)

VN3: "Recyklace aneb co s odpadem?" (využití deklasovaného materiálu, objektová tvorba)

VN4: "Z odloženého předmětu nový šperk" (objektová tvorba)

VN4: "Brýle jako individuální ozdoba tváře" (ozvláštňování předmětu)

VN5: "Může být šperk z papíru?" (modelování a konstruování z papíru)

VN6: "Šperk pro sociální skupinu" (kombinovaná technika)

Umění a šperk

Interakce s uměleckým dílem:

Alfons Mucha a secesní šperk

Renesanční šperk, tzv. bleší kožešinka (Dáma s hranostajem)

Body - art, stínové šperky V.K. Nováka

S. Kafková - brýle

Sperkaři a designéři

Šperk v literatuře a filmu:

J.R.R. Tolkien: Pán prstenů

Arabela - TV seriál

Princeznička na bále... - dětská říkanka

Prométheův prsten

VN1: "Sbírký předmětů" (konstruování z prvků)

VN2: "Živý šperk ala Dáma s hranostajem" (objektová tvorba)

VN3: "Body-art aneb stínem tvořené šperky" (kresba, fotografováno)

VN4: "Koruna, žezlo a jablko českých králů" (kombinovaná technika)

VN5: "Brýle jako individuální ozdoba tváře" (ozvláštňování předmětu)

4.1.4 Výtvarné cíle projektu

Projekt, přestože je zaměřen převážně na užité předměty, konkrétně šperky, by neměl směřovat k vytváření řemeslně dokonalých artefaktů, ale spíše k rozvoji tvořivosti žáků. Měl by probouzet v žácích nejrůznější nápady, podněcovat k experimentování s různými materiály. Nerada bych se soustředila úzce jen na výsledek činnosti, ale ráda bych svými náměty přispěla k prožitku dětí. Jednotlivé náměty by měly vést k výtvarné citlivosti, měly by podněcovat výtvarné vnímání. Myslím, že samotným experimentováním mohou děti dospět k jistým zkušenostem a dovednostem, ať už s materiálem, tvarem či kompozicí. Často využívám možnost skupinové formy vyučování; žáci v menších skupinách jsou nuceni řešit daný úkol společně a tím si osvojují schopnost spolupráce i otevřené komunikace s druhými.

Náměty, které jsem pro žáky připravila, jsou převážně zpracovány jako trojrozměrné objekty, přesto využívám možnost kresebných skic či fotografie.

4.2 PROJEKT: ŠPERK Z NETRADIČNÍCH MATERIÁLŮ

4.2.1 Výtvarná řada č. 1: „Přírodnina jako inspirace v tvorbě šperku“

VNI: „Překvapení ukryté v krabici“

Pojetí úkolu: Malbou vyjádřit pocity z dotýkání se přírodních materiálů, odlišné struktury či textury. Možno doplnit psanými asociacemi, které se při hmatání vybavily.

Motivace: Tajemství ukrytá v krabici a napětí, které v sobě žák pocítí než do krabice sáhne.

Výtvarný problém: Převedení haptického zážitku v abstraktní malbu, využití výrazových vlastností barev. (Výhodou je jisté povědomí žáků o výrazových vlastnostech barev z dřívějších hodin.)

Pomůcky: Papírové krabice s otvorem pro ruku cca 6ks, přírodní materiály odlišných vlastností vhodné pro dotýkání (juta, vata, seno, kůra, keramická hlína..), čtvrtky A3, tempery, štětce různých velikostí, hadr, kelímek na vodu.

„Hra s materiálem“ (volné pokračování předešlého námětu)

Pojetí úkolu: Podle hmatu si vybrat dva nebo tři materiály, které se ukrývají v krabicích z minulé hodiny
a zkombinovat je tak, aby vynikly jejich společné nebo naopak odlišné vlastnosti (lesklé-matné, hrubé-jemné,

pevné-křehké, tvrdé-měkké, poddajné-nepoddajné).

Motivace: Vzájemné popisování jednotlivých přírodních materiálů a jejich vlastností.

Výtvarný problém: Tvarování ze dvou a více nesusoudných materiálů, rozvoj citlivého vnímání a přístupu k materiálu.

Pomůcky: Materiál z krabic připravených na předešlou hodinu, spojovací materiál dle individuální potřeby (drát, vlna, keramická hlína).

VN3: „Výprava za šperky do lesa či školní zahrady“

Pojetí úkolu: Vytvořit tvarově a barevně co nejpestřejší šperky z materiálu, který si žáci sami najdou na zahradě školy popř. v přilehlém parku. Žáci si musí vystačit jen s přírodními materiály; místo korálků najít barevné lístečky, místo nití užít stébla trávy atd.

Motivace: Vyvolání vzpomínek na prázdninový čas spojený s vitím pampeliškových věnců a navlékání lesních plodů na stébla trávy.

Výtvarný problém: Rozvíjení citlivého vnímání okolního světa, schopnost najít a kreativně využít širokou škálu barev, tvarů a vůní z přírody, která nás obklopuje.

Pomůcky: Žáci by si měli vystačit s nalezeným přírodním materiálem.

VN4: „Jedlé a léčivé korále“

Pojetí úkolu: Hrát si a experimentovat s doneseným ovocem a zeleninou, jednotlivé kusy různě seskupovat^v barevně a tvarově zajímavé kombinace. Ve skupinách nebo samostatně vytvořit z jednoho kusu nebo kombinací dvou až tří druhů jedlý šperk. Tvůrčí zásah by však neměl devalvovat hodnotu jednotlivých plodin, tudíž^se nesmí užít žádných chemických pojítek jako lepidla apod. Žáci by měli vycházet z charakteristických tvarů jednotlivých plodů a citlivě s nimi pracovat. V tomto případě méně znamená více a drobný, leč citlivý zásah je více žádoucí než násilně přetvořený artefakt, který absolutně nekoresponduje s původní surovinou.

Motivace: G. Arcimboldo a jeho zeleninové či květinové portréty, smyslové prožívání plodů - ohmatání tvarů,^rozznávání chutí a vůní.

Výtvarný problém: Rozvoj smyslového vnímání a citlivého využití specifických výrazových prostředků, hra^s netradičním materiálem.

Pomůcky: Zelenina a ovoce, které si žáci přinesou z domova, řezák, škrabka, motivační materiál - publikace^s dílem G. Arcimbolda.

ř ZA

iii

VN5: „Šperk inspirovaný přírodninou“

Pojetí úkolu: Vylosovanou přírodninou popřípadě vybraný detail kresebně stylizovat a pokusit se o návrhy šperku. Je možno se nechat inspirovat jak tvarem dané přírodniny, tak i jejím povrchem či strukturou. Je nutné už ve fázi návrhů zároveň uvažovat o materiálu, ze kterého by se dal šperk realizovat.

Motivace: Ukázky secesních šperků, práce Jaroslava Kodejše či kolekce šperků Lenky Beranové.

Výtvarný problém: Kresebná stylizace přírodniny ústící v návrh originálního šperku a následná realizace v materiálu, rozvoj představivosti, výtvarné tvarování a konstruování.

Pomůcky: Přírodniny (mušle, šiška, větvička, korál, stéblo...), rudka, skicovací papíry, alobal, plech, folie, drátky, nitě atd.; publikace vhodné k motivaci (KŘÍŽOVÁ, A. *Proměny českého šperku na konci 20. století*. Praha: Academia, 2002, s.44, 86. ISBN 80-200-0920-5.; PIJOAN, J. *Dějiny umění*9. Praha: Balios, 2000. ISBN 80-242-0217-4.)

VN6: „Jak se zdobí přírodní národy?“

Pojetí úkolu: Kombinací přírodních materiálů vytvářet osobité variace na pestré šperky přírodních národů. Charakter přírodních materiálů by neměly narušovat prostředky ke spojování jednotlivých částí šperku.

Motivace: Ukázky šperků z oblasti severní Afriky a Tichomoří ze sbírky René van der Star.

Výtvarný problém: Konstruování z přírodního materiálu, využití specifických výrazových prostředků tohoto materiálu, rozvoj citlivého přístupu k materiálu.

Pomůcky: Klacíky, kukuřice, seno, listí, různé plody, kůra, rezná nit, vlna, sisalový provaz; materiál k motivaci (*Ethnic jewellery: The René van der Star Collection*. Amsterdam: The Pepin press, 2002, s. 28-31, 38-43 a 220-253. ISBN 90-5496-098-1.)

4.2.2 Výtvarná řada č. 2: „Hmotná kultura v souvislostech se šperkem“

VNI : „Překvapení ukryté v krabici“

Pojetí úkolu: Malbou vyjádřit pocity z dotýkání se různých materiálů, přírodních i umělých. Možno doplnit psanými asociacemi, které se při hmatání vybavily.

Motivace: Tajemství ukrytá v krabici a napětí, které v sobě žák pocítí než do krabice sáhne.

Výtvarný problém: Převedení haptického zážitku v abstraktní malbu, využití výrazových vlastností barev. (Výhodou je jisté povědomí žáků o výrazových vlastnostech barev z dřívějších hodin)

Lenka Beranová - náhrdelník, brož, náušnice

Maroko - náhrdelník, korál, jantar, stříbro, mušle

Pomůcky: Papírové krabice s otvorem pro ruku cca 6ks, materiály odlišných vlastností a různého původu vhodné pro dotýkání (juta, vata, seno, plastelína, igelit..), čtvrtky A3, tempery, štětce různých velikostí, hadr, kelímek na vodu.

VN2: „Hra s materiálem“ (volné pokračování předešlého námětu)

Viz výtvarná řada č. 1

VN3: „Recyklace aneb co s odpadem?“

Pojetí úkolu: Žáky rozdělit do tří skupin a každé skupině přidělit právě jeden materiál pro intenzivní objevování jeho výrazových prostředků. Experimentovat s materiálem, drobnými pokusy vést k promyšlené kompozici. (Při dostatku času si jednotlivé skupiny mohou materiál mezi sebou vyměnit a porovnat tak možnosti různých materiálů.)

Samostatně lze tento námět využít při realizaci průřezového tématu Environmentální výchova.

Motivace: Problematika třídění odpadů, co se může recyklací znovu vyrobit.

Výtvarný problém: Tvarování nebo konstruování z tříděného odpadu - papír, plast, nápojový karton; zpracování netradičního materiálu, podpora šetrného životního stylu, rozvoj odpovědného přístupu k životnímu prostředí.

Pomůcky: Dostatečné množství jednotlivých druhů tříděného odpadu, spojovací materiál dle individuální potřeby (lepidlo, drát, nylonové vlákno).

VN4: „Z odloženého předmětu nový šperk“

Pojetí úkolu: Vyjít z tvaru a charakteru starého, již nepoužívaného předmětu, navrhnout a zrealizovat nový originální šperk. Zda nově vzniklý artefakt bude mít podobu náramku nebo brože bude záviset na možnostech původního předmětu a autorově invenci.

Motivace: Ukázka z dílny TriHand - značka pro recyklovaný design, prsteny Vratislava K. Nováka nebo Martina Vernerera.

Výtvarný problém: Využití odložené věci v nový esteticky působící artefakt, konstruování z deklasovaného materiálu.

Pomůcky: Staré nalezené předměty (tužka, klíč, kazeta, lžice, vidlička, panenka...), drát, lepidlo, papír; ukázky vhodné k motivaci (KŘÍŽOVÁ, A. *Proměny českého šperku na konci 20. století*. Praha: Academia, 2002, s.142.

Veronika Richterová - „Pet - art“

Martin Verner - prsten „Indián“

ISBN 80-200-0920-5.; RUHRBERGER; SCHNECKENBURGER; FRICKOVÁ; HONNEF. *Umění 20. století*. Praha: Slovart, 2005. ISBN 80-7209-521-8.; <http://www.trihand.com>).

VN5: „Brýle jako individuální ozdoba tváře“

Pojetí úkolu: Návrh a realizace netradičních brýlí. Z barevných plastů a folií vystříhat různé tvary a lepicí pistolí je postupně vrstvit na obroučky vyřazených brýlí. Specifické využití postranních nožiček brýlí je další možností jak brýle ozvláštňit.

Motivace: Úvahy o hranicích mezi užitnou a estetickou funkcí předmětů denní potřeby, ukázky práce výtvarnice Simony Kafkové.

Výtvarný problém: Výtvarné ozvláštňení sériově vyráběných brýlí, konstruování z umělých hmot.

Pomůcky: Staré brýle (stačí jen obroučky), kousky barevné fólie či PET lahví, lepicí pistole, náhradní lepicí náplň.

VN6: „Může být šperk z papíru?“

Pojetí úkolu: Různými způsoby tvarování papíru vytvořit náramek, brož nebo náhrdelník. Experimentováním s vrstvami papíru, jeho trháním, mačkáním nebo sešíváním si vyzkoušet různé možnosti jeho zpracování a z těchto pokusů vyústit k finálnímu řešení papírového šperku.

Motivace: Na první pohled se papír zdá být pro užité umění materiálem rychle pomíjivým a nestálým, existují však výtvarníci (i šperkaři), kteří se k tomuto materiálu rádi a často vrací.

Ukázky šperků z papíru od Pavla Herynka.

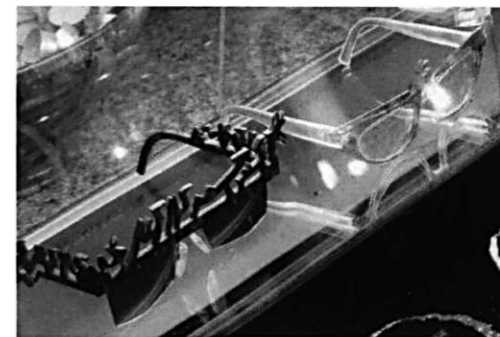
Výtvarný problém: Výtvarné tvarování s omezením používaného materiálu na jeden jediný, a to papír.

Pomůcky: Různé druhy papíru v přírodní barvě (karton, vlnitá lepenka, čtvrtka, filtrační papír, pauzák, stříhový papír, papír na pečení...), lepidlo, niť, řezák; materiál pro motivaci (ŠIMKOVÁ, A. *Pavel Herynek - šperky, objekty, kresby 1974-2004*, Olomouc, 2004, s. 34-35.).

VN7: „Šperk pro sociální skupinu“

Pojetí úkolu: Mnoho jedinců nosí specifické oblečení doplněné ozdobami podle čeho se dá rozeznat jejich příslušnost k určitým sociálním skupinám či hnutím, např. bodáky a pocvokované opasky anarchistů, korálky a květinové spony hippies, prsteny s lebkou u příznivců metalové hudby atd.

V menších skupinách obkreslit postavu na balící papír a kombinovanou technikou (kresbou, malbou a koláží

Simona Kafková - brýle

Pavel Herynek - brož, papír, lak

Cyberpunk

z odstřížků látek, igelitů, folií nebo papíru) vytvořit originální model ošacení pro člena smyšlené skupiny či hnutí doplněný nápaditými šperky. Závěrem hodiny jednotlivé modely představit ostatním. Variantou tohoto námětu by mohla být prostorová realizace jednotlivých modelů zakončená módní přehlídkou.

Tento námět, zabývající se odlišnostmi mezi jedinci v rámci jedné či více kultur, lze využít při realizaci multikulturní výchovy, jednoho z průřezových témat zakotvených v RVP.

Motivace: Módní rebelové, ukázky okrajové módy a jedinců vyznávajících určitý styl (cyberpunk, New age, funky, skinheads apod.) se zaměřením na charakteristické doplňky.

Výtvarný problém: Rozpoznání obecného rysu a jeho přenesení v zástupný znak, rozvoj kreativity a originálních nápadů.

Pomůcky: Balící papír, zbytky látek, vlny a knoflíků, barevné papíry, noviny, časopisy, lepidlo, tužky, nůžky, alobal, drát, folie, popř. modurit (modelit); materiály k motivaci (MÁCHALOVÁ, J. *Móda 20.století*. Praha: NLN, 2003, s.l 62-207. ISBN 80-7106-587-0.).

4.2.3 Výtvarná řada č. 3: „umění a šperk“

VN1 : „Sbírky předmětů“

Pojetí úkolu: Žáci přinesou drobné předměty, které se jim už doma nehodí a které chtěli vyhodit. Společně z těchto věcí vytvoří sbírky podle toho z jakého materiálu jsou vyrobeny, nebo které jsou z různého materiálu, ale původně plnily stejnou funkci. Poté skupinám žáků rozdělí jednotlivé materiály, ze kterých vytvoří trojrozměrné objekty na dané téma (př. fantastická rostlina, bytost ze sci-fi filmu apod.).

Motivace: Ukázky Armanových akumulací, sběratelé a jejich vášeň.

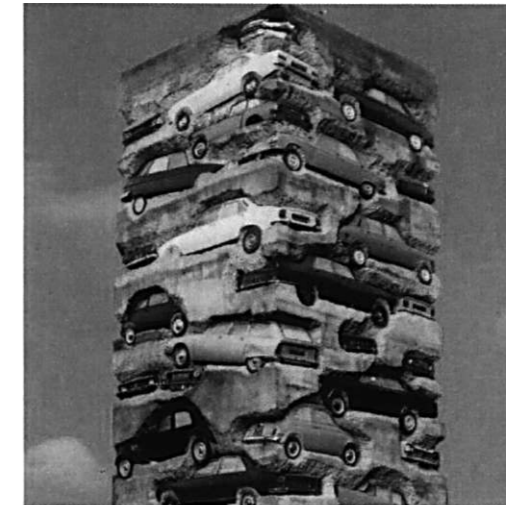
Výtvarný problém: Objevení široké rozmanitosti materiálů, citlivé naslouchání jejich řeči.

Pomůcky: Množství drobných předmětů, nůžky, lepidlo, drát, niť...

VN2: „Živý šperk aneb Dáma s hranostajem“

Pojetí úkolu: Podle vzoru renesanční módy vytvořit prostorový objekt oblíbeného zvířete tzv. bleší kožešinku, která může být povýšena na šperk. Vycpáním silonových punčoch udělat základní kostru zvoleného zvířete, poté ji pošívát kousky látek, vlny či knoflíky namísto dobových perel a drahokamů. Na módní přehlídce uspořádané na školní chodbě pak představit jednotlivé extravagantní šperky.

Motivace: Reprodukce Dámy s hranostajem, móda a její výstřelky.

Arman - akumulace

Leonardo da Vinci - Dáma s hranostajem

Výtvarný problém: Tvarování z různých druhů textilií, práce s textilním materiálem, prostorový přepis představy.
Pomůcky: Silonové punčochy, novinový papír, vatelín, zbytky látek, knoflíky, vlna, nitě, jehly; reprodukce Dámy s hranostajem.

VN3: „Šperk inspirovaný přírodninou“

Viz výtvarná řada č. 1

VN4: „Body-art aneb stínem tvořené šperky“

Pojetí úkolu: Hra se stíny rozličných předmětů vržené na tvář, které pozměňují její vzhled. Experimenty s pomyslným tetováním, kdy se kresba fixem na průsvitnou folii prosvítí lampou či zpětným projektorem na kůži. K dokumentaci užít fotoaparát nebo celý proces zaznamenat na videokameru.

Motivace: Podoby tetování a jiných technik zkrášlování těla, stínové šperky Vratislava K. Nováka.

Výtvarný problém: Body-art, hra se stíny, netradiční vnímání lidské tváře.

Pomůcky: Lampa nebo zpětný projektor, předměty zajímavých tvarů běžně se nacházející ve třídě, drát, průhledná folie, lihový fix; literatura vhodná k motivaci (RYCHLÍK, M. *Tetování, skarifikace a jiné zdobení těla*. Praha: NLN, 2005. ISBN 80-7106-780-6.; KŘÍŽOVÁ, A. *Proměny českého šperku na konci 20. století*. Praha: Academia, 2002, s.136-137. ISBN 80-200-0920-5).

VN5: „Koruna, žezlo a jablko českých králů“

Pojetí úkolu: Předem připravený obarvený parafín okrajovat jídelním nožem nebo škrabkou na brambory do tvaru vzácných kamenů. Z pevného papíru vytvarovat základní konstrukci klenotů, obalit ji hliníkovou folií a nakonec do ní zasadit parafínové drahokamy. Folií je možno před obalením jemně porýt hrotem tužky jako tepaný vzor.

Motivace: České korunovační klenoty; pro mladší děti příběh o králi, který ztratil svou královskou korunu.

Výtvarný problém: Tvarování parafínu skulptivním způsobem, prostorový přepis představy.

Pomůcky: Barevný parafín, jídelní nože, škrabky na brambory, pevný papír, alobal, lepidlo, tužka; obrazová ukázka českých korunovačních klenotů.

VN6: „Brýle jako individuální ozdoba tváře“

Viz výtvarná řada č. 2

Vratislav Karel Novák - Dotýkání stínem

České korunovační klenoty,

4.3 REFLEXE REALIZOVANÝCH NÁMĚTŮ

Pedagogická praxe na ZŠ Na chodovci

Základní škola Na Chodovci byla otevřena v roce 1965. V současnosti škola vzdělává přibližně 300 žáků v 1. až 9. ročníku, při průměrné naplněnosti 22 žáků ve třídě. Výuka probíhá v 1., 2., 4., 7. ročníku v jedné třídě, v ostatních ročnících ve dvou paralelních třídách. V budově školy je 16 tříd a 10 odborných pracoven včetně výtvarného ateliéru. Dále je ve škole k dispozici keramická dílna s možností vypalování výrobků v elektrické peci. Materiálové vybavení školy i prostorové zázemí pro předmět výtvarná výchova je velmi dobré. Ve školním vzdělávacím programu je kromě rozšířené jazykové výuky a ICT vzdělávání kladen důraz na esteticko-environmentální výchovu, škola tak spolupracuje s různými ekologickými sdruženími a je zapojena do četných projektů. Ve škole je zavedena separace odpadu, který je využíván ve výtvarných předmětech, nevyužitý vyříděný odpad je odvážen do sběrných dvorů.

Výtvarnou výchovu na druhém stupni školy vyučuje Mgr. Marie Novotná, která byla vedoucí mé pedagogické praxe na podzim roku 2006. Marie Novotná je vysoce kompetentní učitelka nejen díky své mnohaleté praxi, ale i pro svůj osobitý přístup k žákům a konstruktivistické pojetí výuky. V hodinách výtvarné výchovy se nebojí spolu s žáky pracovat s novými netradičními materiály a technikami, experimentovat s nimi a objevovat nové cesty výtvarného vyjadřování. Přes malou hodinovou dotaci, která je výtvarné výchově vymezena, mají žáci určitou zkušenost s různými výtvarnými technikami a postupy. Pokud mohu tento fakt porovnat se zkušeností z předchozí praxe, žáci měli menší ostych a zábrany před volným experimentováním, což jsem při vlastních námětech velmi ocenila.

Pedagogická praxe VV trvala 14dnů, což znamenalo vyučovat v každé třídě maximálně dvě hodiny výtvarné výchovy v dvou po sobě jdoucích týdnech. Z tohoto důvodu jsem se rozhodla nerealizovat výtvarné řady v navrhovaném rozsahu a sledu, ale jen vybrané náměty s ohledem k charakteru a vyladění třídy, jež jsem předem konzultovala s Mgr. Novotnou.

Poznámka: Doprovodná fotodokumentace je jen ilustrativním výběrem. Více fotografií se nachází na přiloženém CD.

4.3.1 „Jak se zdobí přírodní národy?“

Pojetí úkolu: Kombinací přírodních materiálů vytvářet osobité variace na pestré špetky přírodních národů. Charakter přírodních materiálů by neměly narušovat prostředky ke spojování jednotlivých částí šperku.

Motivace: Ukázky šperků z oblasti severní Afriky a Tichomoří ze sbírky René van der Star.

Výtvarný problém: Konstruování z přírodního materiálu, využití specifických výrazových prostředků tohoto materiálu, rozvoj citlivého přístupu k materiálu.

Pomůcky: Klacíky, kukuřice, seno, listí, různé plody, kůra, rezná niť, vlna, sisalový provaz

Literatura: *Ethnic jewellery: The René van der Star Collection*. Amsterdam: The Pepin press, 2002, s. 28–31, 38–43 a 220–253. ISBN 90-5496-098-1.

Věková skupina: 12–13 let.

Časová jednotka: 90 min

Předchozí hodinu VV v této třídě vyučovala má kolegyně Marie Marušková, která žákům ukázala díla vybraných umělců zabývajících se land-artem s cílem vytvořit v malých skupinkách vlastní land-art na školní zahradě. Přes počáteční obavy, že zahrada nabízí jen omezenou škálu přírodního materiálu k tvorbě, žáci našli množství listů, trávy a větviček, z nichž vytvořili barevně i tvarově velmi pestrá díla. Skutečnosti, že žáci mají čerstvou zkušenost s přírodním materiálem jsem záměrně využila a navázala na ni svým námětem etnického šperku.

V úvodu hodiny jsem žákům své rozhodnutí sdělila a doprovodila ho pochvalou, že se mi velmi líbily objekty, které předchozí týden s kolegyní vytvořili. Jak jsem předem doufala, zapůsobila tato pochvala jako silný motivační impuls. Žáci potěšené sledovali ukázky, které jsem si pro ně připravila, pozorně naslouchali a sami od sebe sdělovali některé postřehy, které je k tématu napadaly. Jako motivační materiál jsem přinesla zahraniční publikaci o etnickém šperkařství s množstvím barevných reprodukcí. Z množství ukázek jsem se zaměřila na šperky z oblasti severní Afriky a Tichomoří, které se vyznačují velkou tvarovou pestrostí a bohatostí materiálu, navíc v našem kulturním kontextu není použitý materiál považován za vzácný a finančně náročný.

K vlastní práci měli žáci k dispozici množství přírodního materiálu v podobě plodů, větviček, kůry, listů, ptačího peří nebo již zpracovaného sisalového provazu. Zdůraznila jsem požadavek, aby žáci promyšleně a s ohledem k charakteru přírodního materiálu volili materiál ke spojování jednotlivých prvků včelek. Lepidla na chemické bázi zůstala pro tuto hodinu nepoužita a své uplatnění našla bavlněná příze nebo sisalový provaz.

Žáci si bez sebemenšího zaváhání vybrali materiál, se kterým chtěli pracovat a počali samostatně nebo v menších skupinkách vytvářet osobité variace na etnické šperky. Z vedlejšího ateliéru jsem žákům donesla krejčovskou pannu, aby mohli jednotlivé výtvary aranžovat přímo na figuríně. Každý šperk jsme pak společně s jeho autorem vyfotografovali. Mám pocit, že fotografování prací fungovalo jako dobrá motivace v průběhu činnosti,

Žáci při práci

neboť si žáci po každém hotovém a vyfoceném kusu bez naléhání vybrali nový materiál a pokračovali v tvorbě. Tím vzniklo nejen množství pozoruhodných prací, ale zároveň měli žáci příležitost tvořit z různých přírodních materiálů s odlišnými požadavky na zpracování.

Třída čítá pouhých 15 žáků, což je možnou příčinou, že žáci mají mezi sebou přátelské vztahy a nikdo ve třídě nefunguje jako tzv. outsider. Po celou dobu panovala ve třídě příjemná atmosféra, která umožňovala si s žáky povídat k tématu. Hovořili jsme o tom, jak někdy na první pohled bezcenné předměty jsou pro nás drahocenné a nevyměnili bychom je za nic na světě. Pověděla jsem jim o různých funkcích šperku a v souvislosti s tématem hodiny jsem se zaměřila na funkci magicko-rituální. K mému překvapení žáci slyšeli o jiné než estetické funkci šperku vůbec poprvé; princip vztahu zástupných předmětů k požadované skutečnosti je natolik zaujal, že začali ke svým výtvorům domýšlet atributy typu: s tímto náhrdelníkem nikdy nedostanu u zkoušení pětku apod.

K hodnocení výtvarných prací docházelo spontánně již v průběhu hodiny, kdy žáci navzájem hodnotili své práce pochvalným uznáním a já s nimi mohla jen souhlasit. Potvrzením pozitivního hodnocení byla pro žáky informace o záměru uspořádat výstavu v prostorách školy, kde by byly tyto šperky k vidění.

Ukázky hotových prací

4.3.2 „Překvapení ukryté v krabicích“

Pojetí úkolu: Malbou vyjádřit vlastní pocity z dotýkání se různých materiálů. Možno doplnit psanými asociacemi, které se při hmatání vybavily.

Motivace: Tajemství ukrytá v krabicích a napětí, které v sobě žák pocítí než do krabice sáhne.

Výtvarný problém: Převod haptického zážitku v abstraktní malbu, využití výrazových vlastností barev.

Pomůcky: Papírové krabice s otvorem pro ruku cca 6ks, materiály odlišných vlastností vhodné pro dotýkání (juta, vata, seno, plastelína, igelit.), čtvrtky A3, tempery, štětce různých velikostí, hadr, kelímek na vodu.

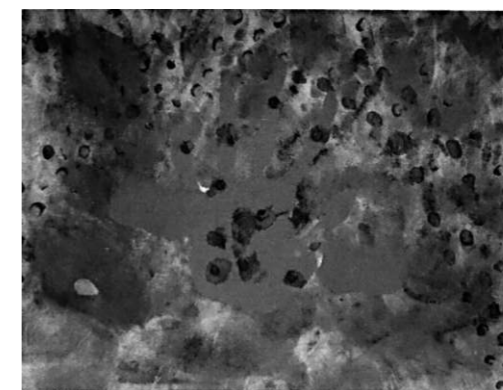
Literatura: BROŽÍKOVÁ, I. *Dobrodružství barvy*, Praha: SPN, 1983.

Věková skupina: 12–13 let.

Časová jednotka: 90 min.

Při konzultaci tohoto námětu jsme se s paní učitelkou domluvily, že bude vhodné ihned v úvodu hodiny s žáky probrat teorii barev a jejich míchání. Když jsem podobné seznámení s barvami realizovala s dětmi v mateřské škole, kouzlili jsme vlastními prsty v barvách a pojmenovávaly si nově vznikající barvy. V této třídě mi přišlo podobné seznamování s barvami neadekvátní kvěku žáků a také jsem měla obavy, aby se toto experimentování nezvrhlo v nečekanou a nežádoucí situaci. Připravila jsem tedy karton s názorným přehledem základních a z nich odvozených barev, doplněný dvojicemi komplementárních barev. Teoretický výklad jsem oproti původnímu plánu urychlila, neboť jsem nebyla schopna odhadnout, jak dlouho může žákům trvat příprava barev a malování, aby zbyl čas na úklid a závěrečné hodnocení. Navíc výkladem nastal ve třídě ruch a mým záměrem bylo, aby se žáci naopak zklidnili a byli schopni intenzivně vnímat připravený materiál, proto jsem raději přikročila k činnosti.

Protože jsou lavice v učebně uspořádány tak, že tvoří 4 velké stoly, měla jsem dělení žáků do skupin předem vyřešené. Každé skupině jsem doprostřed stolu položila dvě předem připravené papírové krabice s otvorem pro ruku, v kterých byl ukryt pro žáky dosud neznámý obsah. Ztišila jsem hlas, aby se utišili i žáci a vyzvala je, aby se zavřenýma očima postupně sáhli do obou krabic, ohmatávali jejich obsah a zároveň vnímali své pocity. V jednotlivých krabicích byly materiály různých vlastností a kvalit - vatelín, bublinková folie, klacíky, plastové odřezky, juta. Do skupin jsem přiřadila takové dvojice materiálů, aby odlišnost mezi nimi byla poznat na první dotek (např. vatelín - klacíky, juta - bublinková folie). Žáci měli tendence materiál v krabicích pojmenovávat, tak jsem je otázkami nabádala aby zkoumali, je-li daný materiál chladný nebo sypký, jestli se mu dá vtisknout nějaký tvar atd. Měla jsem pocit, že když onen materiál označí vlastním jménem, automaticky se jim vybaví dřívější zkušenosti, které ovlivní vnímání nových podnětů. Ačkoliv se příliš nelze oprostit od předchozí zkušenosti, chtěla jsem, aby se žáci pokusili vnímat materiál jako kdyby se s ním setkali poprvé.

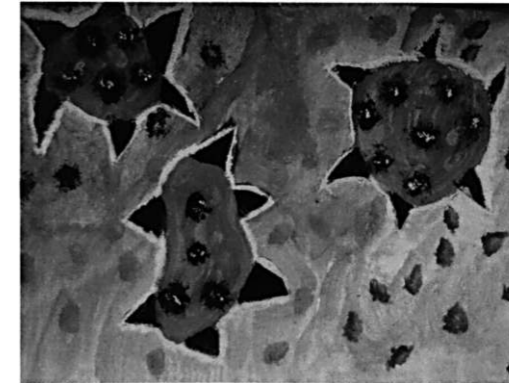
Malba na základě haptického zážitku - bublinková folie

Do hodiny jsem přinesla vlastní remacolové barvy, protože vím, že si žáci pomůcky na VV obstarávají sami, a že toto materiální vybavení je často nevyhovující. A protože jsem nechtěla, aby výsledné malby působily jako akvarely jen proto, že žáci šetří své temperové barvy, byla jsem ochotna poskytnout barvy zvláštních zásob. Víím, že by toto mé jednání bylo v běžné praxi nemyslitelné, ale chtěla jsem, aby si žáci proces malování užívali a necítili se omezeni množstvím materiálu. Sama na sobě jsem si několikrát vyzkoušela, jaký požitek přináší vrstvení barevných past štětcem, špachtlí nebo i rukou a tento jedinečný zážitek jsem chtěla žákům poskytnutím vlastních barev umožnit.

Žáci se z počátku zásahu do bílé plochy kartonu obávali, nevěděli jak zobrazit „to něco“, co nemá konkrétní tvar ani barvu. Pomohla mi paní učitelka Novotná když přinesla ukázat společnou malbu žáků z nižšího ročníku, kdy žáci malovali své dojmy z požívání hroznového vína. Společně jsme interpretovaly některé vztahy mezi hroznovým vínem a abstrahovanou malbou až žáci počáteční ostych překonali a začali malovat. Dva žáci se pustili do malování takovým tempem, že v krátkém čase namalovali několik prací, přičemž s každým dalším kartonem užívali větší množství barevné pasty až jim na papíře vznikala místo barevných ploch hnědá jednolitá jezírka. Ačkoliv bylo zapotřebí většinu žáků v práci povzbuzovat, u těchto chlapců jsem byla nucena zasáhnout opačným způsobem.

Vzhledem k tomu, že jsem nebyla schopna správně odhadnout časové rozvržení celé jednotky, vznikl ke konci hodiny prostor, kdy žáci měli již vše uklizené, ale já je ještě nemohla pustit na oběd. Vyzvala jsem je tedy, aby znovu sáhli do krabice a slovně si navzájem popsali, jak na ně materiál při dotyku působí a jaké pocity v nich vyvolává. Poté jsme si ukazovali výsledné práce a hádali jsme/který materiál autor před malbou osahával. Záměrně jsem zdůrazňovala některé podobnosti mezi malbou a charakterem materiálu, aby si žáci uvědomili možnosti výrazových prostředků malby pro výtvarné vyjadřování.

Tato improvizace nakonec posloužila jako prostředek k rozvoji komunikace mezi žáky a učitelem, ověření vlastních vyjadřovacích schopností a v neposlední řadě jako prostor pro hodnocení práce žáků.

Malba na základě haptického zážitku - peří

Malba na základě haptického zážitku - plast

Malba na základě haptického zážitku - větvíčky

4.3.3 „Může být šperk z papíru?“

Pojetí úkolu: Různými způsoby tvarování papíru vytvořit náramek, brož nebo náhrdelník. Experimentováním s vrstvami papíru, jeho trháním, mačkáním nebo sešíváním si vyzkoušet různé možnosti jeho zpracování a z těchto pokusů vyústit k finálnímu řešení papírového šperku.

Motivace: Na první pohled se papír zdá být pro užité umění materiálem rychle pomíjivým a nestálým, existují však výtvarníci (i šperkaři), kteří se k tomuto materiálu rádi a často vrací. Ukázky šperků z papírmašé Pavla Herynka.

Výtvarný problém: Výtvarné tvarování s omezením používaného materiálu na jeden jediný, a to papír.

Pomůcky: Různé druhy papíru v přírodní barvě (karton, vlnitá lepenka, čtvrtka, filtrační papír, pauzák, stříhový papír, papír na pečeni.), lepidlo, niť, řezák.

Literatura: ŠIMKOVÁ, A. *Pavel Herynek - šperky, objekty, kresby 1974-2004*, Olomouc, 2004, s. 34-35.

Věková skupina: 14-15 let.

Časová jednotka: 90 min

K realizaci tohoto výtvarného námětu mě vedla touha ukázat žákům, že šperk nemusí být vyroben pouze z drahých materiálů. Vhodným tvůrčím zásahem lze z minimálních prostředků vytěžit maximální účinek. Pro názornou ukázkou jsem přinesla katalog díla Pavla Herynka, který ve své šperkařské tvorbě často využívá netradičního materiálu. Tyto materiály jako např. papír, textil nebo plast se navíc vyznačují velmi nízkou pořizovací cenou.

Pro tuto hodinu jsem zvolila papír jako jediný a možný materiál, který v sobě nese širokou škálu možností, jak jej zpracovat. Pro školní praxi je to ideální materiál, neboť je snadno dostupný a k práci s ním není potřeba speciálních nástrojů a pomůcek. Protože jsem možnosti žáků takto omezila, snažila jsem se jim nabídnout papíry nejrůznějších druhů, gramáží i tónů.

Po úvodní motivaci si žáci vzali několik kousků papíru a většina z nich váhavě koukala kolem sebe. Abych jim pomohla, ukázala jsem další reprodukce papírových šperků, které jsem předem vybírala dle způsobu zpracování. Žákům jsem podsovala možnost trhání, vrstvení, mačkání, sešívání. Po tomto výčtu se žáci pustili do práce, ale stále z nich byla cítit nejistota. Celou hodinu jsem seje snažila uvolnit, smotala jsem si kousek papíru a ukázala, že i toto lze považovat za šperk. Snažila jsem se tak nabourat jejich úzkou představu o podobě šperku a posunout ji směrem k volnému pojetí Vratislava K. Nováka, že šperkem může být téměř cokoliv.

Když jsem zpětně přemýšlela nad touto hodinou, co a jak by se dalo udělat jinak, napadlo mě, že by bylo dobré na začátek zařadit cupování papíru. Žáci by si hned v úvodu mohli ventilovat své emoce, přeladit z jednoho vyučovacího předmětu na druhý a zároveň se oprostit strachu z poničení archu papíru.

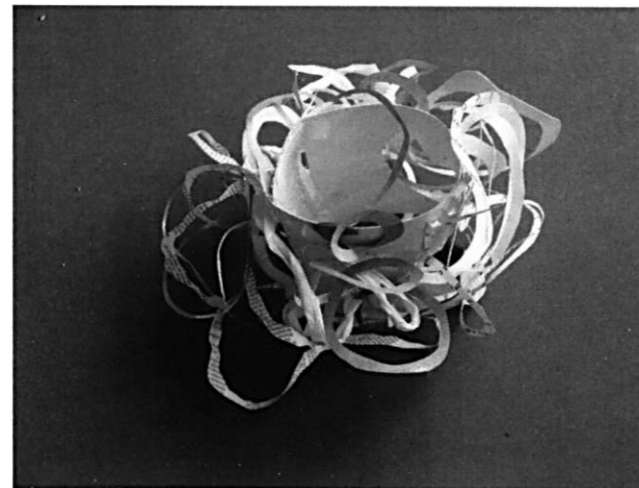
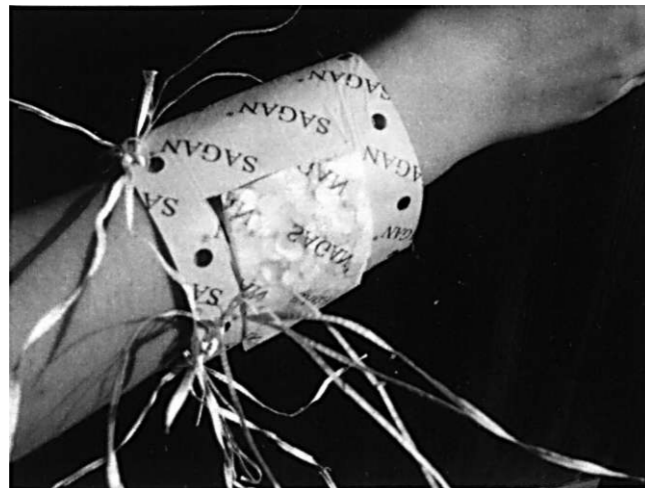
Do třídy jsem přinesla krejčovskou pannu, aby se některé šperky mohly aranžovat přímo na figuríně. Některé modely získaly na torzu panny větší půvab, neboť přírodní zbarvení papíru vyniklo lépe v kontrastu s černou

barvou figuríny. K pozoruhodnému řešení šperku došly dvě žákyně, které do průsvitného papíru zabalily barevné konfety a to celé připevnily na papírový náramek. Podoba šperku se tak bude měnit v závislosti na pohybu paže jeho nositele.

Všechny dokončené šperky jsem nafotila na černé figuríně a pokud to bylo možné, tak i na těle autora. Nafo-
cení výsledků z hodiny působí na většinu žáků velmi pozitivně, chápou to jako ocenění jejich práce. Využití
fotodokumentace však nemusí sloužit jen k evaluaci, ale i jako motivace k činnosti. Jakmile se v hodině začne
fotit, v mnoha žácích to probudí přirozený exhibicionismus a touhu se zviditelnit. Několikrát jsem během praxe
zaznamenala, že žák poté, co jsem začala fotit, se vrátil k činnosti a snažil se o lepší výkon. S velkou pravděpo-
dobností by toto nefungovalo, kdyby se závěrečné fotografování činilo pravidelně. Žáci by proces dokumenta-
ce brali jako samozřejmost a motivační i evaluační aspekt by se zcela vytratil.

Výsledné práce

4.3.4, „Šperk inspirovaný přírodninou“

Pojetí úkolu: Vyrosovovanou přírodninou, popřípadě vybraný detail kresebně stylizovat a pokusit se o návrhy šperku. Je možno se nechat inspirovat jak tvarem dané přírodniny, tak i jejím povrchem či strukturou. Je nutné už ve fázi návrhů zároveň uvažovat o materiálu, ze kterého by se dal šperk realizovat.

Motivace: Ukázky secesních šperků, práce Jaroslava Kodejše či kolekci šperků Lenky Beranové.

Výtvarný problém: Kresebná stylizace přírodniny ústící v návrh na originální šperk a následná realizace v materiálu, rozvoj představivosti, výtvarné tvarování a konstruování.

Pomůcky: Přírodniny (mušle, šiška, větvička, korál, stéblo..), rudka, skicovací papíry, alobal, plech, folie, drátky, nitě atd.; publikace vhodné k motivaci.

Literatura: KRÍŽOVÁ, A. *Proměny českého šperku na konci 20. století*. Praha: Academia, 2002, s.44,86. ISBN 80-200-0920-5

PIJOAN, J. *Dějiny umění 9*. Praha: Balios, 2000. ISBN 80-242-0217-4.

Věková skupina: 15–16 let

Časová jednotka: 90 min

Nekonečným a nevyčerpatelným zdrojem inspirace pro díla umělců všech historických epoch je příroda, ve které žijeme a která nás obklopuje. Nejinak je tomu v užitém umění a šperkařské tvorbě. U některých šperků můžeme jasně rozpoznat tvarosloví živé či neživé přírody; původní předlohu, ze které autor vycházel, kterou se nechal inspirovat. Této skutečnosti jsem chtěla využít pro vlastní tvorbu žáků.

Nasbírala jsem přírodniny různých tvarů i barev, kterým jsem přiřadila čísla podle počtu žáků ve třídě. Ti si pak losovali z pytlíku čísla a já jim podle toho přidělovala jednotlivé přírodniny. Tento způsob mi přišel ke všem žákům spravedlivý a chtěla jsem jim předejít zbytečným hádkám a diskusím. Žáci měli za úkol kresebně zaznamenat tvar a strukturu přírodniny, kterou v několika skicách postupně zjednoduší, až dojdou k takovému zobrazení, které bude jen vzdáleně připomínat původní předlohu.

Z mé strany to byl nejspíš nesrozumitelný požadavek, neboť žáci při kresbě velmi tápali. Nevím, zda jsem nezvládla metodické pokyny nebo tato situace nastala z důvodu, že kresba vyžaduje soustředění, kterého žáci nejsou schopni. Člověk dnešní doby není příliš vytrvalý v dosahování svých cílů, je velmi pasivní a rád konzumuje bez vlastního přičinění. Možná i tento fakt poukazuje na lenost a nesoustředěnost žáků byl příčinou neuspokojivého výsledku. Přistupovala jsem k jednotlivým žákům a snažila se individuálně jim ukázat čeho si mají na přírodnině všimnout.

Původně jsem odhadovala, že tato přípravná fáze vystačí na celou dvouhodinu a realizaci šperku se budeme zabývat v další hodině. Když jsem však viděla nezáměr, který žáci dávali najevo, přikročila jsem k improvizaci. Pomocí ukázek šperků Jaroslava Kodejše a Lenky Beranové jsem vedla žáky k přemýšlení, jak by se dal tvar nebo

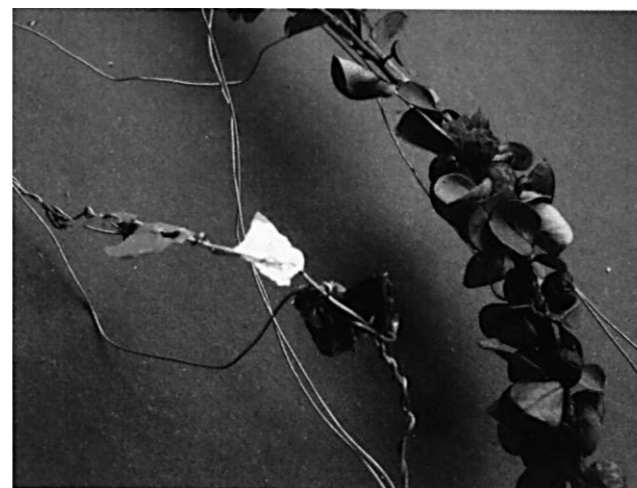
struktura přírodniny transponovat ve šperk. V této fázi jsem chtěla, aby žáci vzali v úvahu možnosti materiálu, ze kterého bude šperk vyroben.

O přestávce jsem z kabinetu nanosila dráty, pletivo, kousky plechu a hliníkové fólie, které mohli žáci v další hodině dle vlastní volby využít k realizaci šperku. K mému údivu jsem žáky nemusela dál k práci přemlouvat a motivovat. Podle individuální potřeby si každý vybral potřebný materiál a z něho konstruoval náušnice, náramek či náhrdelník. Jak mi později došlo, žáci ovládají práci s materiálem, protože se těmto postupům v hodinách s paní učitelkou Novotnou často věnují. Mají tedy nabyté zkušenosti, které mohli v tomto námětu zúročit.

Vedla jsem žáky k tomu, aby si nevšímalí jen celkového tvaru přírodniny, ale vycházeli i z textury na jejím povrchu. Jedna žákyně vytvořila nádherné náušnice podle mořského korálu, do kterých jemnými vpichy vyryla totožnou texturu s původní předlohou. Jiná žákyně zase vycházela z barevnosti své předlohy a pečlivě vyhledávala stejné barvy mezi potištěnou hliníkovou fólií (víčky od jogurtů apod.), z níž pak vystřihovala drobné lístečky pro svůj šperk. K pozoruhodnému způsobu uchyty šperku na tělo dospěl žák, který do náušnice ala krabí klepato zakomponoval pružinu. Mezi její záhyby tak lze uchytit ušní lalůček. Způsob zavírání je leckdy nejtěžší částí při tvorbě šperku a za toto originální zapínání by se nemusel stydět žádný profesionální šperkař. Po prvotním nezdaru byl výsledek práce velmi uspokojivý. Bohužel už nezbyl čas nafotit všechny dokončené artefakty s jejich tvůrci. Mrzelo mě to, neboť žáci chápou focení jako odměnu za jejich práci, vidí v ní větší smysl. Ohodnotila jsem je tedy slovním způsobem s tím, že své šperky uvidí na plánované výstavě u školní jídelny.

Pláče žáků

W E m ý m
w O E y a
H E j t V ' j p f l

m B 8 B f e ; o M
i w j £ á H | & •• M
[a ^

4.3.5 „Koruna, žezlo a jablko českých králů“

Pojetí úkolu: Předem připravený obarvený parafín okrajovat jídelním nožem nebo škrabkou na brambory do tvaru vzácných kamenů. Z pevného papíru vytvarovat základní konstrukci klenotů, obalit ji hliníkovou fólií a nakonec do ní zasadit parafínové drahokamy. Fólii je možno před obalením jemně porýt hrotem tužky jako tepaný vzor.

Motivace: České korunovační klenoty; pro mladší děti příběh o králi, který ztratil svou královskou korunu.

Výtvarný problém: Tvarování parafínu skulptivním způsobem, prostorový přepis představy.

Pomůcky: Barevný parafín, jídelní nože, škrabky na brambory, pevný papír, alobal, lepidlo, tužka; obrazová ukázka českých korunovačních klenotů.

Literatura: BONĚK, J., BONĚK, T. *České korunovační klenoty*. Praha: Eminent, 2006. ISBN 80-7281-219-X.

Věková skupina: 6 – 9 let.

Časová jednotka: 3 krát 45 min.

Námět českých korunovačních klenotů jsem realizovala ve výtvarném kroužku pro děti prvních až třetích tříd. Skupina byla věkově rozdílná a navíc se kroužek konal jen jednu vyučovací hodinu týdně. To vyžadovalo perfektní přípravu všech pomůcek předem, aby až se děti sejdou se neprodleně začalo pracovat. Doma jsem zpracovala parafín, který jsem rozehrála a obarvila potravinářskými barvami. Zatuhnout jsem ho nechala v plastovém obalu na vajíčka, aby jednotlivé kousky měly přibližný tvar drahokamů z korunovačních klenotů, a žákům nedalo velkou námahu jejich opracování. Ideálním nástrojem pro „vybroušení“ parafínu by byl ostrý nůž, ten jsem však kvůli bezpečnosti dětí předem zavrhla. U příbuzných a známých jsem si vypůjčila dostatečné množství bramborových škrabek a ty jsem s sebou vzala do školy.

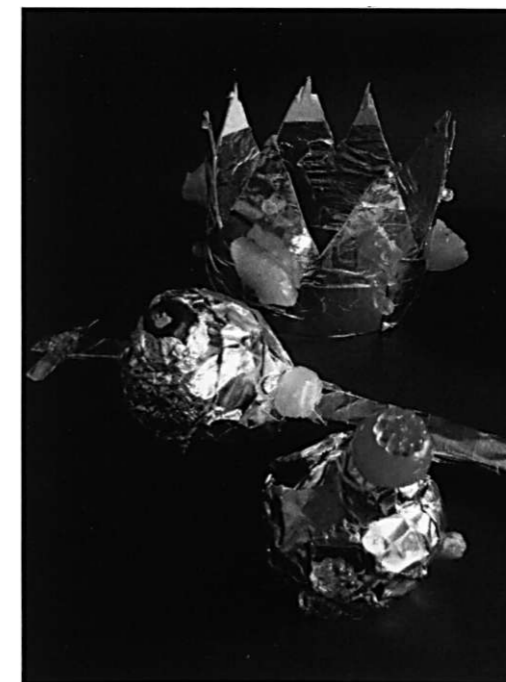
Jako motivaci jsem žákům vyprávěla pohádku o tom, jak král jedné mocné země ztratil svou královskou korunu a bez koruny nemohl dál vládnout. Krátce jsme si řekli, jak vypadá opravdová královská koruna a co na ní nesmí chybět.

Jelikož by se oddělené části parafínu mohly rozšlapat po zemi a těžko by se vše čistilo, vlastní činnosti předcházela důležitá opatření. Každý žák si musel rozprostřít na lavici, pod lavici a na klín noviny a pak teprve mohl bramborovou škrabkou opracovávat barevný parafín. Ve skupině byl jeden chlapec levák, s touto možností jsem předem počítala a pro jistotu vzala s sebou i speciální škrabku pro leváky. Práce šla žákům různě rychle, někdo byl schopen se značnou zručností opracovat pět kousků, jiný měl s jedním prací na celou hodinu. Individuálně jsem některým dětem musela ukázat správné uchopení nástroje. Schopnost dětí pracovat s tímto kuchyňským nástrojem napovídá do jaké míry děti participují při práci v kuchyni, zda rodičům pomáhají či nikoliv. Během práce jsem se žáků ptala, jaké znají drahokamy. Poté jsem je nechala, aby si vymysleli vlastní názvy svých kamenů; vznikaly tak melouníky, sluneční a jahodové kameny.

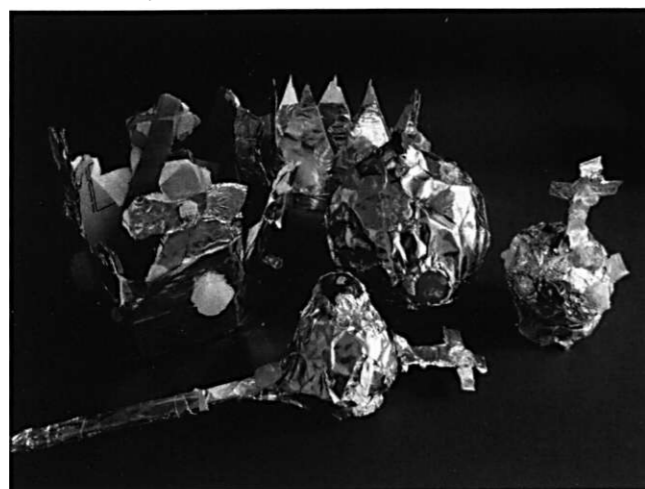
Následující týden jsem v úvodu jen krátce rekapitulovala události z předešlé hodiny, abych žákům připomenula výtvarný úkol, ale neztrácela příliš času povídáním. Jednotlivé opracované parafíny jsem vyrovnala vedle sebe na lavici s tím, že je potřeba vytvořit adekvátní korunu, žezlo a jablko pro tak nádherné drahokamy. Žáci si na lepenku předkreslili základní obrys, který vystřihli a poté ho obalovali lesklou hliníkovou fólií. V kabinetě jsme navíc našli zlatou lepicí fólii, kterou jsem též mezi žáky rozdělila. Přes mou počáteční nejistotu, jak žáci tuto fázi zvládnou, jsem byla velmi mile překvapena. Obávala jsem se, že žáci budou mít tendenci dělat klenoty malé, drobné, a že jim nepůjde stříhat do tvrdé lepenky. Obavy vystřídalo nadšení, žáci překonali mé představy a bez větších zásahů z mé strany vytvořili trojrozměrné modely klenotů. Zmačkáním novin vytvořili základy pro jablko a žezlo, které oblepili stříbrnou a zlatou fólií. V této fázi jsem začala přemýšlet, kam hotové klenoty vystavit a jak je důstojně adjustovat.

Poslední hodinu už zbývalo dolepit poslední prázdná místa lesklou fólií a zasadit drahé kameny z parafínu. K tomu účelu jsem donesla lepicí pistoli, žáci mi postupně nosili svá díla a já lepila parafíny na místa, která si určili. Nakonec jsme celý královský poklad uložili na černou látku a radovali se z té nádhery. Dětem jsem jménem pohádkového krále poděkovala.

Myslím, že tento námět lze realizovat i se skupinou starších žáků jako samostatný úkol např. v rámci projektu o historii Českých zemí.

Korunovační klenoty dětí

4.3.6, „Živý šperk aneb Dáma s hranostajem“

Pojetí úkolu: Podle vzoru renesanční módy vytvořit prostorový objekt oblíbeného zvířete tzv. bleší kožešinku, která může být povýšena na šperk. Vycpáním silonových punčoch udělat základní kostru zvoleného zvířete, poté jí pošívát kousky látek, vlny či knoflíky namísto dobových perel a drahokamů. Na módní přehlídce uspořádané na školní chodbě pak představit jednotlivé extravagantní šperky.

Motivace: Reprodukce Dámy s hranostajem, móda a její výstřelky.

Výtvarný problém: Tvarování z různých druhů textilií, práce s textilním materiálem, prostorový přepis představy.

Pomůcky: Silonové punčochy, novinový papír, vatelín, zbytky látek, knoflíky, vlna, nitě, jehly; reprodukce Dámy s hranostajem.

Literatura: PEČÍRKA, J. Leonardo da Vinci. *Největší malíři*, č. 37, s. 18–19. ISSN: 1212–8872.

SKARLANTOVÁ, J. *Od fíkového listu k džínům*. Praha: Grada, 1999, s. 86. ISBN 80–7169–785–0.

Věková skupina: 12–13 let.

Časová jednotka: 90 min

Při četbě knihy *Od fíkového listu k džínům* od PhDr. Skarlantové jsem se dozvěděla o existenci tzv. bleších kožešinek, což byla vycpaná kožešinová zvířata, jež se v dobách renesance nosila jako módní doplněk. Tato kožešinka měla funkci kromě okrášlení nositele nalákat parazity a ostatní nepříjemný hmyz, který se v dané době pro nedostatečnou hygienu velmi množil a znepříjemňoval život. Tento fakt byl pro mne natolik nový a překvapující, že jsem zatoužila předat ho dál formou výtvarného námětu.

Nejde zde o pouhý drb nebo směšnou historku z minulosti, tímto tématem lze otevřít mnohem hlubší otázky, které se týkají naší hodnotové orientace. Poodkrývá se tak problematika týrání zvířat a využívání kožešin čistě v módním průmyslu. Je možné ukázat žákům, jak může být móda krutá a nelidská. Na druhou stranu lze poukázat na jistý paradox vycházející z této skutečnosti, že drahá kožešina má zakrýt něco nedostatečného a odpudivého.

Zvíře jako téma ve výtvarné výchově je velmi oblíbené, převážná většina dětí má ke zvířatům pozitivní vztah, a proto je snazší je pro zvířecí námět motivovat. Ukázala jsem žákům reprodukci *Dámy s hranostajem*, přičemž jsem jim sdělila i tu výše popsanou zvláštnost hranostaje. Otázkami jsem nabádala žáky k přemýšlení, proč je na obraze namalován právě hranostaj? Proč dáma neдрží jiné chlupaté zvíře, např. fretku nebo potkana? Po několika úvahách jsme se dostali k symbolice zvířat. Společně jsme jmenovali některá zvířata a k nim přidávali atributy, které je charakterizují. Poté si každý žák zvolil zvíře, které by jako šperk nosil kolem krku a které by vyjadřovalo nějakou žákovu vlastnost např. mrštnost, věrnost.

K dispozici jsem dala připravený materiál a názorně jsem žákům ukázala jak mají vytvořit kostru modelovaného zvířete. Nacpáním zmuchlaných novin do silonových punčoch vzniknou jednotlivé končetiny i trup. Vycpané

punčochy nemají trvalý neměnný tvar a je možné je libovolně ohýbat. To odpovídá požadavku, aby výsledné textilní zvíře bylo měkké a poddajné k lidskému tělu. Kdyby se na konstrukci zvolil pevný materiál jako třeba pletivo nebo drát, nebyl by výsledek takový.

Na dokončený skelet žáci přišivali kousky látek, vlnu a knoflíky, čímž dotvořili podobu zamýšleného zvířete. Žáci mohli vybírat z množství látek různých barev a vzorů. Myslela jsem, že mužská část třídy se bude práce s jehlou a nití bránit, ale byla jsem překvapena, že všichni se úkolu zhostili bez problému.

Průběžně, jak kdo svou práci dokončil, jsem fotila jednotlivé žáky s jejich originálními šperky. Znovu jsem jim ukázala reprodukci Leonardova obrazu, aby zaujali postoj podle předlohy, aby byl jejich fotografický portrét identický. Vznikla tak nová a neokoukaná galerie dam a pánů s medvědem, psem či chameleónem.

Výsledné práce

4.3.7 „Body-art aneb stínem tvořené šperky“

Pojetí úkolu: Hra se stíny rozličných předmětů vržené na tvář, které pozměňují její vzhled. Experimenty s pomyslným tetováním, kdy se kresba fixem na průsvitnou folii prosvítí lampou či zpětným projektoem na kůži. K dokumentaci užít fotoaparát nebo celý proces zaznamenat na videokameru.

Motivace: Podoby tetování a jiných technik zkrášlování těla, stínové šperky Vratislava K. Nováka.

Výtvarný problém: Body-art, hra se stíny, netradiční vnímání lidské tváře.

Pomůcky: Lampa nebo zpětný projektor, předměty zajímavých tvarů běžně se nacházející ve třídě, drát, průhledná folie, lihový fix; literatura vhodná k motivaci.

Literatura: RYCHLÍK, M. *Tetování, skarifikace a jiné zdobení těla*. Praha: NLN, 2005. ISBN 80-7106-780-6.

KŘÍŽOVÁ, A. *Proměny českého šperku na konci 20. století*. Praha: Academia, 2002, s.136-137. ISBN 80-200-0920-5.

Věková skupina: 12-13 let.

Časová jednotka: 90 min

Poslední dobou kolem sebe pozoruji lidi, kteří si nechávají tetovat nebo propichovat tělo. Tento fakt sám o sobě by mě nijak neznepokojoval, kdyby se tak nedělo trochu bezmyšlenkovitě. Původní význam bolestivých úprav těla nespočíval pouze v potřebě se ozdobit, ale nesl v sobě další aspekty jako je iniciace či skupinová diference. Motivy, které se lidem vpichovaly do kůže, byly podmíněny demografickou polohou, statutem jedince vdaném společenství apod. Podle obrázku v kůži se členové jednoho kmene mohli navzájem identifikovat a diferencovat se tak od členů ostatních kmenů. V současnosti si většina zájemců pořizuje tatuáž či piercing bez hlubšího významu, navíc přejímá vzory z různých koutů světa včetně původních oblastí, kde funkce estetická je funkcí podružnou. Podle mého názoru, tak dochází k významovému vyprázdnění tohoto fenoménu, jakým zdobení těla je.

Již žáci základní školy podléhají nutkání si podobnou ozdobu pořídit, proto jsem chtěla tuto tematiku s nimi otevřít a apelovat tak na ně k důkladnému promyšlení tohoto nezvratného kroku. Jako východisko pro výtvarný námět jsem zvolila fotografii Vratislava K. Nováka, na které je tvář mladé ženy ozvláštněna vrženým stínem. Tento jemný zásah, který obkresluje a zvýrazňuje obličejovou linii, není na rozdíl od tetování trvalý a nevratný.

S žáky jsem v úvodu hodiny hovořila o možnostech a podobách zdobení lidského těla, pro ilustraci jsem použila ukázky z knihy Martina Rychlíka. Otázkami jsem žáky vedla k hledání podobností mezi původním zdobením a způsoby, které můžeme nyní vidět kolem sebe, např. terakotové talíře ve rtech a chirurgická ocel kolem dutiny ústní. Dále jsem jim představila zmiňované dílo Vratislava K. Nováka jako možnost tělového umění.

Rozdala jsem žákům průsvitné fólie formátu A5 a lihové fixy a každý dostal za úkol vytvořit návrh vlastního tetování. Po chvíli jsem zpozorovala, že několik žáků kreslí na fólii loga módních firem jako Adio apod. Velmi

mě to překvapilo a až s odstupem času mi došlo, že je to otázka hodnotové orientace žáků. Oblečení a obuv ze skateshopu je pro žáky této věkové kategorie prostředkem k získání prestiže a uznání vrstevníků, způsobem sociální integrace. Protože se tato loga neshodovala s mým záměrem, přinesla jsem do třídy různé předměty a barevné fólie, které bychom mohli v další části použít k vrhání stínu na tváře žáků.

Z místnosti se poté stal fotografický ateliér, kde se žáci střídali v rolích fotografa a modelu. Byl krásný slunečný den, tak nebylo potřeba speciální lampy na osvětlení, kterou jsem přesto měla připravenou. Práce probíhala tak, že jeden žák seděl se zavřenýma očima a ostatní mu svými fóliemi a dalšími připravenými pomůckami vytvářeli stínové šperky. Jeden žák vždy stál u stativu a stínové variace dokumentoval digitálním fotoaparátem. Žáci se stačili na všech pozicích několikrát vystřídat a každý si tak mohl vyzkoušet, která role mu víc vyhovuje.

Závěrem jsme si na notebooku společně prohlédli fotky, které jsme v průběhu hodiny vytvořili.

Po celou dobu žáci pracovali s velkým zaujetím, což svědčí o atraktivnosti i aktuálnosti tématu zdobení lidského těla. Vedle námětu je třeba důležitou roli při motivaci žáků přiznat zvolené technice, tedy práci s fotoaparátem, která byla pro žáky nová, netradiční a lákavá.

Stínem malované šperky

4.3.8 „Brýle jako individuální ozdoba tváře“

Pojetí úkolu: Návrh a realizace netradičních brýlí. Z barevných plastů a fólií vystříhat různé tvary a lepicí pistolí je postupně vrstvit na obroučky vyřazených brýlí. Specifické využití postranních nožiček brýlí je další možností jak brýle ozvláštnit.

Motivace: Úvahy o hranicích mezi užitnou a estetickou funkcí předmětů denní potřeby, ukázky práce výtvarnice Simony Kafkové.

Výtvarný problém: Výtvarné ozvláštnění sériově vyráběných brýlí, konstruování z umělých hmot.

Pomůcky: Staré brýle (postačí jen obroučky), kousky barevné fólie či PET lahví, lepicí pistole, náhradní lepicí náplň.

Věková skupina: 14–15 let.

Časová jednotka: 90 min

V úvodu hodiny jsem žáky otázkami nabádala k přemýšlení, co všechno můžeme považovat za šperk. Obávala jsem se omezeného chápání šperku jako objektu čistě esteticko-dekorativního. Žáci mě mile překvapili, když mezi výčet šperků zařadili i předměty, u nichž je prioritou účel a užitek, ale přesto mohou sloužit jako ozdoba nebo doplněk. Na ukázkách brýlí výtvarnice Simony Kafkové jsme se snažili pochopit hranice mezi estetickou a praktickou funkcí. Co by se stalo kdyby u užitého předmětu začala převažovat estetická funkce nad praktickou?

Téma brýlí jako módního doplňku v sobě nesporně nese sociální aspekt. Žák, který nosí brýle je leckdy označován za „šprta“ či „brejlouna“ a kvůli svému handicapu musí čelit posměchu spolužáků. Zpracováním této problematiky do výtvarného úkolu je možné v žácích narušit zažitá schémata a překonat vlastní předsudky. Brýle již nemusí pro žáka znamenat trápení, ale možnost ozdobit vlastní tvář. Jelikož jsem tuto třídu předem neznala, zaměřila jsem se především na výtvarnou stránku námětu. V první řadě mi šlo o to, aby se žáci oprostili od konvenčních představ o podobě brýlí a uvolnili uzdu své fantazie.

Každý žák dostal jedny vyřazené brýle od horského slunce a do skupin měli k dispozici množství barevných plastových odřezků a fólií. Z počátku žáci působili nejisté a vlastní tvorby se obávali. Musela jsem je povzbuzovat, ať se pustí bez zábran do práce a vytvoří „co nejpraštější model“ brýlí. Tento požadavek se velmi zalíbil extrovertní dívce, která začala na obroučkách vytvářet pestré exploze barev a tvarů a svou uvolněností přirozeně strhla i ostatní žáky. Postupně se tak uvolnili i ti žáci, kterým z počátku přišel úkol moc složitý a obávali se neúspěchu.

Jednotlivé barevné odstřížky žáci připevňovali na obrubu brýlí pomocí lepidla z tavící pistole. Přestože pro většinu žáků nebyla práce s tavící pistolí novinkou, byl pro ně proces lepení a upevňování velmi atraktivní. Právě vhodný výběr postupu práce přispěl k tomu, že výsledné artefakty byly tolik pestré a tvarově bohaté. Žáci neustále vrstvěli a přidávali další kousky fólie a téměř se předháněli, kdo bude mít více přilepených vrstev. Bez

dalšího povzbuzování vydrželi dlouhou dobu zaujati daným úkolem.

V průběhu hodiny jsem se snažila vytvořit fotodokumentaci celého procesu, čímž se mi neplánovaně podařilo zastihnout některé modely v jednotlivých fázích svého vzniku. Naskytl se tak záznam postupného vrstvení a nabalování, který by se mohl dále zpracovat jako motiv proměny nebo pučení. Výsledné modely jsem nafotila na tvářích jednotlivých autorů a závěrem mi žáci zapózovali se svými originálními brýlemi pro skupinové foto. Vznikl tak hromadný portrét „brýlaté“ třídy.

S průběhem hodiny i s jejími výsledky jsem byla velmi spokojena, což jsem v závěru hodiny verbálně žákům sdělila. Také jsem je informovala o plánované výstavě na chodbě školy, kde bych ráda instalovala některé práce z této hodiny.

Brýlatá třída

5. VLASTNÍ VÝTVARNÁ ČÁST

V rámci výtvarné části diplomové práce jsem vytvořila tři kolekce šperků z netradičních materiálů. Co se týče šperku, neprodělala jsem žádné odborné školení. Snad právě proto, že šperkařské řemeslo neovládám, je moje představa o šperku hlavně řemeslná. Svou práci jsem původně chtěla založit na složitě řemeslné práci. Naštěstí jsem brzy došla k přesvědčení, že takový úkol by byl nad mé síly. Vyšla jsem tedy ze svých výtvarných zkušeností a zvolila takové materiály a techniky, které jsem schopna zvládnout.

Přemýšlela jsem nad nositelností šperku, jako jedním ze základních požadavků na tento artefakt. Mám velmi citlivou pokožku a mnohokrát se mi stalo, že jsem si bolestivě otláčila kovový prstýnek nebo náušnici do kůže. Uvažovala jsem nad skutečností, že většina šperků je zpevných a velmi tvrdých materiálů. Odtud vedly mé myšlenky k materiálům lehkým, měkkým a na omak příjemným, které lze nosit na těle či oděvu bez nepříjemných otlaků v kůži. Postupně jsem došla k finančně dostupným materiálům - plsti neboli filcu, netkané textilií s vatelnem a lidským vlasům. Jmenované materiály mají určité společné rysy, ale jejich výtvarný výraz se liší. Jednotlivé materiály spojuje způsob výroby, slisování vrstev vláken bez klasické technologie tkaní či pletení. Filc a netkanou textilií jsem pořídila jako hotovou surovinu strojově upravenou k přímému použití, vlasy svých známých jsem nejdříve musela sama ručně zplstít.

5.1 PLST

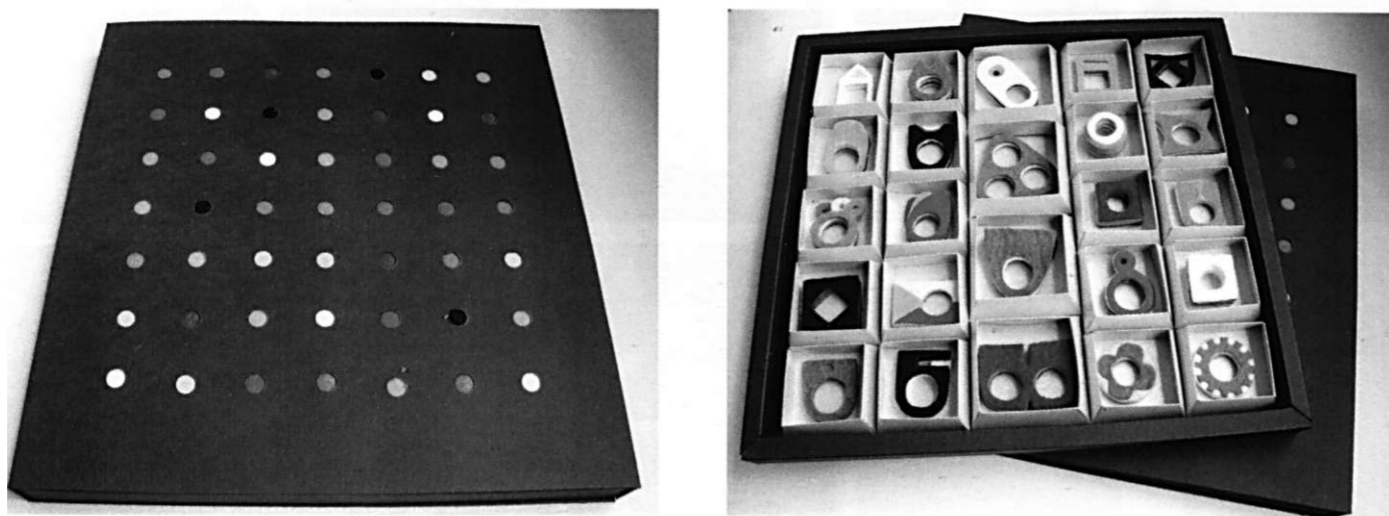
Tento textilní materiál je nejčastěji k dostání v plátech o různé síle a v mnoha barevných odstínech. Nabízí se zde množství způsobů a technik zpracování, vždy záleží na požadovaném tvaru a podobě. Já si zvolila postup vrstvení jednoduchých tvarů na sebe.

Z dětství si vybavuji barevné pendrekové bonbony tzv. „Lékorky“, které byly střídavě vrstvené ze žluté a černé nebo fialové a černé hmoty. Můj děda je miloval a neustále je musel mít v zásobě. Tyto bonbony mně nikdy nechutnaly, ale fascinovaly mě svým tvarem. Připadaly mi jako korále, jen je navléknout... Právě Lékorky se mi staly inspirací k vytvoření první kolekce šperku z netradičních materiálů. Z různobarevné plsti jsem vyřezávala jednoduché tvary, které jsem na sebe vrstvila a lepila. Postupně jsem došla k názoru zamýšlenou kolekci zúžit na jediný typ šperku, a to prsten. Na tomto drobném předmětu jsem pak zkoušela různé varianty a kompozice lednotlivých tvarů i barev. Využila jsem zde různých průhledů a otvorů, kdy se postupně jednotlivé vrstvy plsti

odhalují. Většina prstenů je odlišná z lícové a rubové strany, podoba prstenu se tak při pohledu z různých úhlů mění.

Sladkostmi jsem se nechala inspirovat i při řešení způsobu prezentace celé kolekce. Pro jednotlivé prsteny jsem vytvořila papírové krabičky a všechny pak zasadila do velké krabice jako bonbony do bonboniéry. Barevnost krabiček jsem volila tak, aby se vzájemně nerušily s barevností jednotlivých artefaktů. Užitá stříbrná a černá barva papíru pak dala vyniknout pestré škále barevné plsti. Víko krabice je perforováno a otvory jsou vypodloženy různobarevnými odstřížky zpracovávaného materiálu. Uzavřená krabice tak sama o sobě částečně napovídá, co je jejím obsahem.

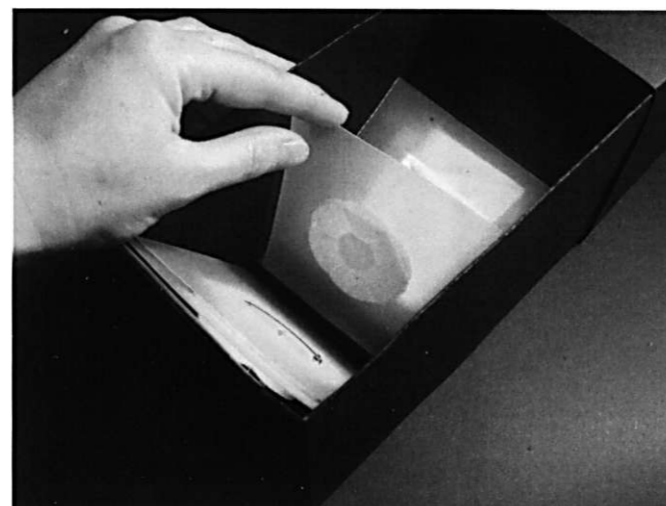
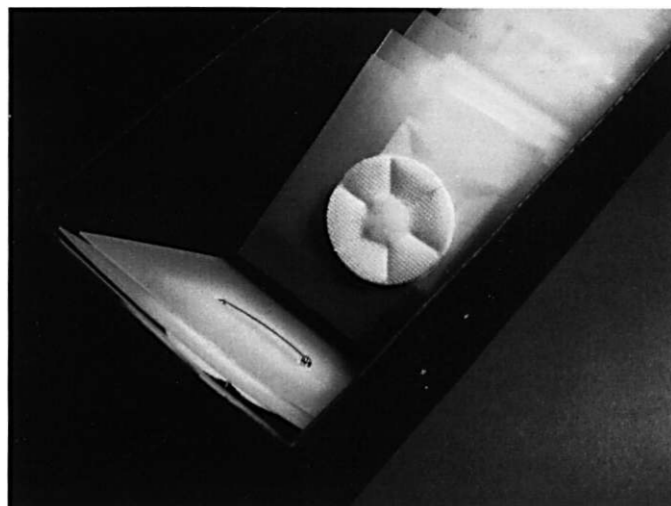
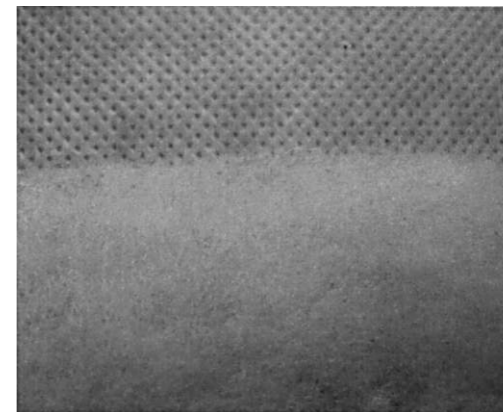

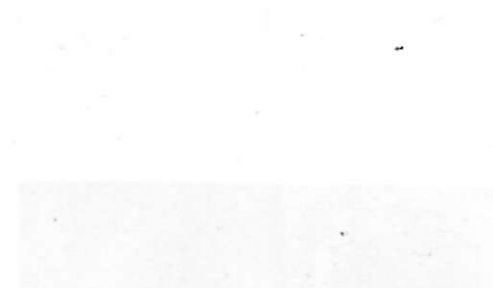
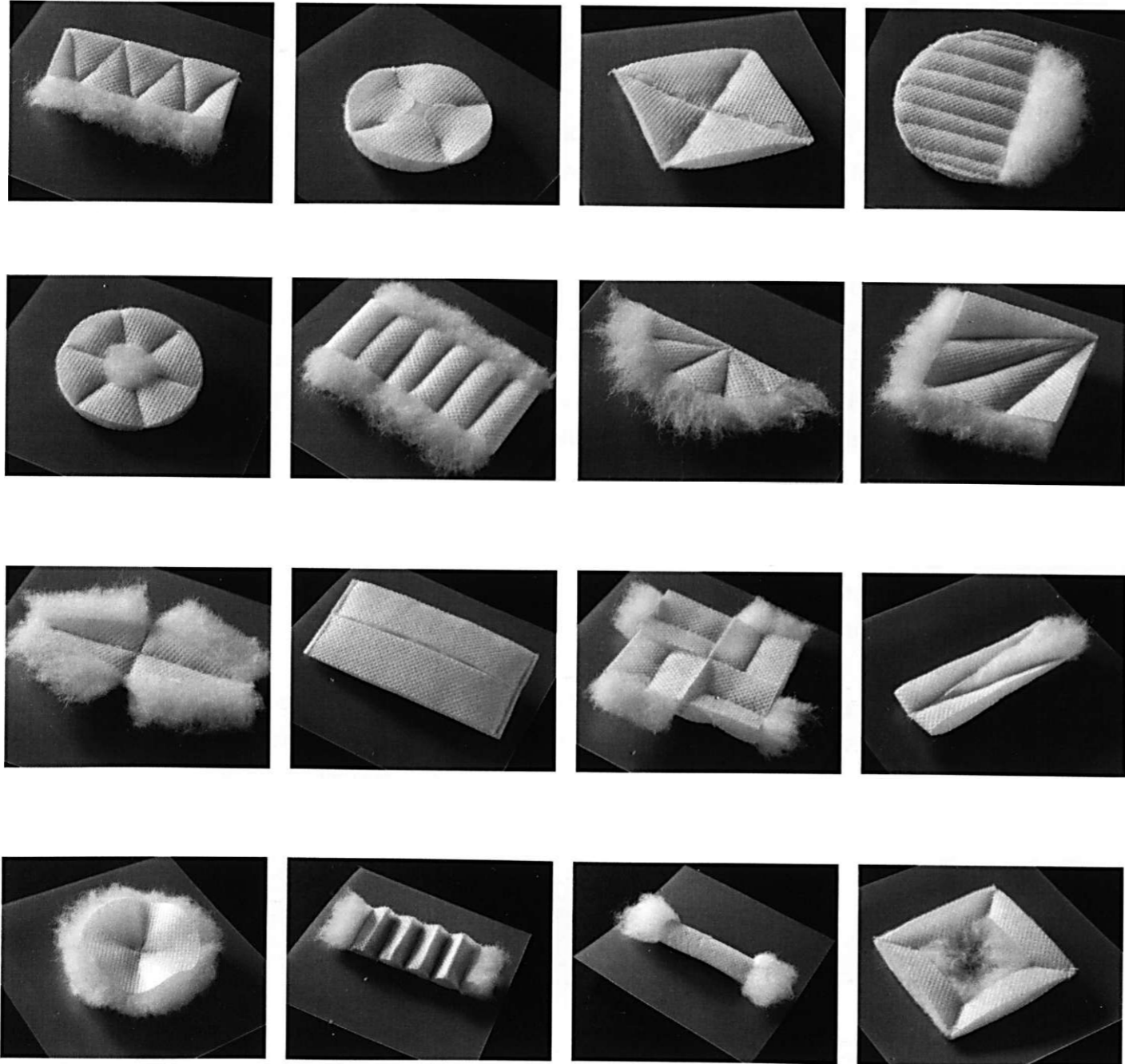
5.2 NETKANA TEXTILIE

Odlišným způsobem jsem zpracovávala netkanou textilii v kombinaci s oteplovacím materiálem zvaným vate-
lín. Oproti plsti, u níž jsem pracovala převážně s barevnou kompozicí, jsem se v této kolekci omezila na užití
bílě látky bez dalšího barevného akcentu. Hlavními výrazovými prostředky se tak staly charakteristické struktury
a textury obou materiálů a linie stehů provedené šicím strojem. Omezení výrazových prostředků bylo pro mne
výzvou, další cestou hledání. Opět jsem se v práci zaměřila na jediný typ šperku, konkrétně brož, která dává větší
volnost ve zpracování a není tolik svázána s požadavky nositelnosti jako například prsten či náušnice. V žádném
případě jsem však nechtěla zajít za hranici nositelnosti a rezignovat na funkci šperku.

K prezentaci jednotlivých broží jsem vytvořila papírovou krabici s takovým vnitřním členěním, aby si v ní člověk
mohl prohlížet jako v listové kartotéce. Jednotlivé brože jsou připevněny k žlutozelené fólii, která je oproti papí-
ru pevnější a odolnější proti častému manipulování. Navíc je průsvitná a částečně průhledná, což při listování
kartotékou vytváří zajímavé průhledy a efekty.

Barevnost použitých materiálů je volena zcela záměrně. Černá papírová krabice je kontrastem k čistě bílým
šperkům a svítivě zelenožlutá fólie je zde akcentem, který daný kontrast podtrhuje a doplňuje. Úchyt ke krabici
je vytvořen z černé netkané textilie a všímavému pozorovateli napoví o obsahu černé krabice.

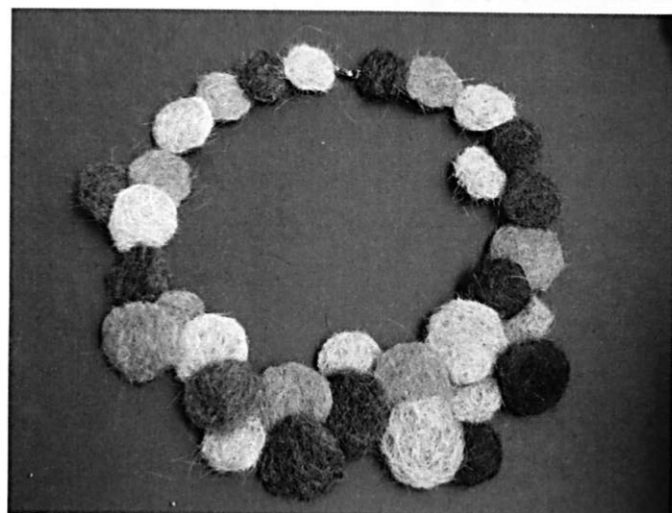
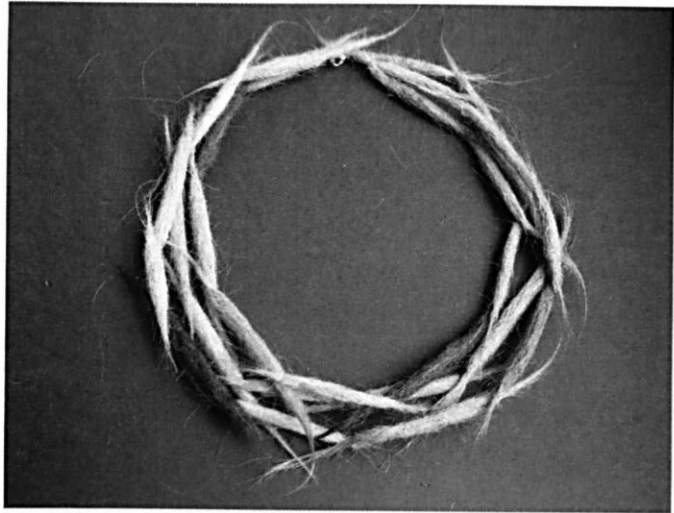
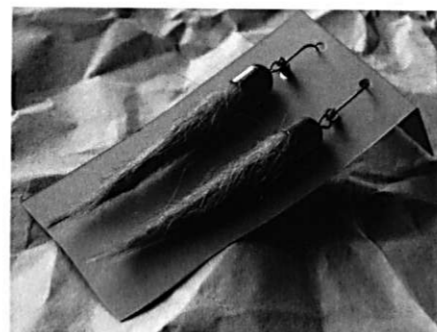
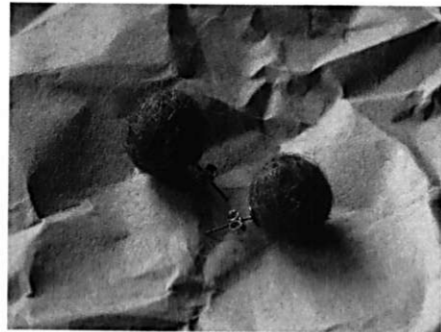
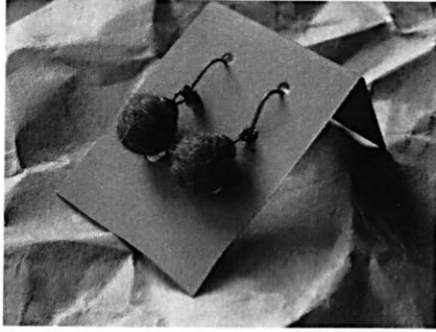
5.3 VLASY

Se šperky z lidských vlasů se můžeme setkat ve sbírkách Uměleckoprůmyslového muzea v Praze. Tyto šperky pochází z 19.stol. a jejich tvorba byla spojena se smutečným obřadem. Jemnost a řemeslná preciznost s jakou jsou tyto šperky vytvořeny je téměř neskutečná. Způsobem zpracování jednotlivých pramínků bychom vlasové šperky mohli zařadit k textilnímu šperku. Tato pečlivá a náročná práce nemá v současnosti své pokračovatele, proto v dnešní době můžeme vlasy považovat za materiál ve šperkařství netradiční.

Vždy mě přišlo zvláštní, kolik času a práce člověk věnuje svým vlasům, jak o ně pečuje a hledí na každý centimetr jejich délky. V momentě, kdy se vlas od těla oddělí, vyvolává zcela opačné city. Vlasy v umyvadle nebo spadlé v talíři jsou vrcholem znechucení a opovržení. Tento rozpor mě vedl k využití odstřížených lidských vlasů a vytvoření plnohodnotných ozdob z tohoto materiálu. Po několika pokusech s jednotlivými prameny vlasů jsem je začala cupovat do kuliček a hadů, podobným způsobem jako se tvoří tzv. „dreadlocks“ čili dredy. Jednotlivé tvary se různí nejen svou velikostí, ale i barevným odstínem. Každá kulička nebo hádek je originálním kusem. Jednotlivé tvary jsem pak navlékala na niť jako korále nebo je připevnila ke kovovému zapínání náušnic. Dredy, které jsou pro většinu lidí spojeny se subkulturou špinavých a na svůj vzhled nedbajících jedinců, jsem povýšila na šperk - ozdobu. Tento paradox může vést k zamyšlení se nad subjektivitou hodnot a nad funkcí šperku obecně.

Každý vlasový šperk má svou vlastní krabici, která je řešena s ohledem k velikosti a charakteru daného šperku. Podobně jako u předchozích kolekcí šperků jsem chtěla, aby obal částečně korespondoval s uchovávaným obsahem. Krabice jsou proto vyrobeny z přírodně zbarveného papíru a perforovaným víkem jsou provlečeny prameny vlasů.

ZÁVĚR

Jak už bylo naznačeno v úvodu, obsáhlé téma diplomové práce jsem pojala velmi individuálně s ohledem k osobnímu zájmu a dostupnosti potřebných studijních materiálů. Na základě mého vlastního uvážení jsem obsah práce zaměřila na český autorský šperk druhé poloviny 20. století. Toto období je klíčové pro chápání šperku jako unikátního díla. Autorský šperk se stává samostatnou výtvarnou disciplínou, stejnou jako malba, plastika, grafika nebo instalace. Vzniká ze stejných pohnutek, z vnitřní potřeby autora vyjádřit vlastní myšlenku, pohled na svět nebo dílčí problém. Do kategorie šperku zasahují umělci jiných výtvarných oborů, kteří přinášejí do tradičních konvenčních představ názorů nové myšlenky i materiály. Tím se šperk vymaňuje z oblasti uměleckého řemesla a stává se zcela svébytným uměleckým druhem. Do tvorby šperků stále častěji pronikají netradiční materiály, u nichž je výtvarná hodnota povýšena nad hmotnou hodnotu použitých surovin. Jednotlivým netradičním materiálům věnuji samostatné podkapitoly, kam zároveň řadím vybrané autory, kteří se zpracováním daného materiálu ve své tvorbě zabývali. Teoretickou část jsem se snažila zpracovat pro čtenáře zajímavou a srozumitelnou formou, proto je celý text doplněn množstvím ilustračních obrázků.

Své poznatky z oblasti šperku jsem chtěla využít i v didaktické rovině. Zpracovala jsem tedy téma šperku do projektu obsahující výtvarné náměty ve třech výtvarných řadách. Některé náměty jsem vyzkoušela v praxi s dětmi na základní škole Na Chodovci. Realizované náměty dopadly úspěšně a kladné hodnocení jsem obdržela nejen ze strany svých kolegů, ale i od samotných žáků. Tato skutečnost mé další pedagogické plány podpořila a poskytla mi řadu zajímavých poznatků.

Výtvarnou část jsem pojala s ohledem k vlastním výtvarným zkušenostem. Co se týče šperku, neprodělala jsem žádné odborné školení, a proto jsem volila takové materiály a techniky, které nejsou tak náročné na řemeslné zpracování. Jednu kolekci jsem řešila lepením jednotlivých barevných vrstev filcu, druhou sešíváním netkané textilie a vrstvy vatelínu. V poslední kolekci jsem se inspirovala tzv. „dredy“ a plstila jednotlivé části šperku z lidských vlasů.

LITERATURA

Knihy:

- BONÉK, J., BONĚKJ. *České korunační klenoty*. Praha: Eminent, 2006. ISBN 80-7281-219-X.
- BROŽÍKOVÁ, I. *Dobrodružství barvy*, Praha: SPN, 1983.
- CIKÁNOVÁ, K. *Objevujte s námi textil*. Praha: Aventinum, 1996. ISBN 80-85277-85-9.
- ČAPFK, K. *Věci kolem nás*. Praha: Československý spisovatel, 1954.
- DYTRTOVÁ, R.;VODÁKOVÁ, J. *Praktické činnosti 1*. Praha: UK PedF, 1999. ISBN 80-86039-89-7.
- Ethnic jewellery: The René van der Star Collection*. Amsterdam:The Pepin press, 2002. ISBN 90-5496-098-1.
- FULKOVÁ, M. a kolektiv. *Výtvarná výchova pro 8. a 9. ročník ZŠ a víceletá gymnázia*. Praha: Fortuna, 1997. ISBN 80-7168-382-5.
- HONZÍKOVÁ, J.; MICHÁLKOVÁ, L.; VODÁKOVÁ, J. *Praktické činnosti2*. Praha: UK PedF, 2000. ISBN 80-7290-003-X.
- KOLESÁR, Z. *Kapitoly s dějin designu*. Praha: VŠUP, 2004.
- KŘÍŽOVÁ, A. *Proměny českého šperku na konci 20. století*. Praha: Academia, 2002. ISBN 80-200-0920-5.
- MACHALOVÁ, J. *Móda 20.století*. Praha: NLN, 2003, s.162-207. ISBN 80-7106-587-0.
- MEDKOVÁ, J. *Řeč věcí; umění vnímat umění*. Praha: Horizont, 1990.
- MORANT, H. de. *Dějiny užitého umění*. Praha: Odeon, 1983.
- NĚMEC, J. *Dekorativní techniky a užité umění*. Brno: Univerzita J.E.Purkyně, 1974.
- PIJOAN, J. *Dějiny umění 9*. Praha: Balios, 2000. ISBN 80-242-0217-4.
- POHNEROVÁ, M. *Duchovní a smyslová výchova*, Rychnov nad Kněžnou: Ježek, 1997. ISBN 80-85996-05-7.
- RAAB, M. *Materiály a člověk*. Praha: Encyklopedický dům, spol. s. r. o., 1999. ISBN 80-86044-13-0.
- REITMAYER, L.; MICHÁLKOVÁ, L. *Technické práce, 1. část*. Praha: SPN, 1989.
- ROESELVÁ, V. *Námět ve výtvarné výchově*. Praha: Sarah, 1995.
- RYCHLÍK, M. *Tetování, skarifikace a jiné zdobení těla*. Praha: NLN, 2005. ISBN 80-7106-780-6.
- SKARLANTOVÁ, J. *Od fíkového listu k džinům*. Praha: Grada, 1999. ISBN 80-7169-785-0.
- SKARLANTOVÁ, J.; SLAVÍK, J. *Estetická výchova pro střední školy, 1. díl*. Praha: Scientia medica, s. r. o., 2001. ISBN 80-85526-70-0.
- SKARLANTOVÁ, J.;VECHOVÁ, M. *Textilní výtvarné techniky*. Plzeň: Fraus, 2005. ISBN 80-7238-319-1.
- ŠINDELÁŘ, D. *Estetika užité tvorby*. Praha: Odeon, 1978.
- UHŘÍČKOVÁ, A.; MALÍKOVÁ, Z. *Kouzlo zapomenutého* Brno: Rezekvítek, 2001. ISBN 80-902954-2-8.
- VOKÁČOVÁ,V. *Současný šperk*. Praha: Odeon, 1979.

Články, časopisy:

- ADLEROVÁ, A. Dvě desetiletí v Moravské galerii. *Umění a řemesla*, 1981, roč. 23, č. 3, s. 36–42. ISSN 0381–5815.
- ALBERT, P. Eve Elslar. *Art & antiques*, 2003, roč. 33, č. 9, s.115–119.
- FABEL, K. O řemeslnících jako partnerech [I], *Umění a řemesla*, 1994, roč. 36, č. 2, s. 9–12. ISSN 0236–5815.
- HOLNA, J.; PACHMANOVÁ, M. Foto Praha – Kolín. *Umění a řemesla*, 1998, roč. 39, č. 4, s. 60–61. ISSN 0439–5815.
- KRECHLOVÁ, D. Brože Jaroslava Kodejše. *Umění a řemesla*, 1998, roč. 39, č. 4, s.74–75. ISSN 0439–5815.
- KRUPKOVÁ, J. K otázce vzniku a vývoje mincovních šperků. *Český lid* 71, 1984, č. 2, s. 92–11.
- KŘÍŽOVÁ, A. Člověk oděný do skla. *Design Trend*, 2006, č. 26, s. 74–77.
- KŘÍŽOVÁ, A. I hledání identity: tetování. *Design Trend*, 2004, č. 22, s. 35–37. ISSN 1210–1591.
- KŘÍŽOVÁ, A. Šperk a jeho funkce jako kulturně a časově proměnný fenomén. *Opuscula historie atrium*, 2001, roč. 50, č. 45, s. 67–75. ISSN 1211–7390.
- KŘÍŽOVÁ, A. Šperk v ledu nebo ledový šperk? *Design trend*, 2002, č. 4, s. 53. ISSN 1210–1571.
- KŘÍŽOVÁ, A. Vlákno a drát... *Bulletin Moravské galerie v Brně*, 2000, sv. 56, s. 112–115.
- LAMAROVÁ, M. Dialog U+Ř s D.Šindelářem o souvislosti potřeb a funkcí. *Umění a řemesla*, 1966, č. 3, s. 26.
- LANGHAMER, A. Poznámky o tvorbě a výrobě bižuterie. *TvarXVIII*, 1967, č. 7, s. 194–205.
- LOSOSOVÁ, A. Cesta moderního šperku. *Umění a řemesla*, 1965, č. 4, s. 145–149.
- MORAVCOVÁ, J. Drahé kameny ČSSR a naše šperkařská tvorba. *Umění a řemesla*, 1981, roč. 23, č. 1, s. 6–7. ISSN 0123–5815.
- NOVÁK, V. K. Ateliér kovu a šperku. *Umění a řemesla*, 1995, roč. 37, č. 2, s.,21. ISSN 0237–5815.
- NOVÁKOVÁ, K. Bájný svět Vladimíra Komňackého. *Klenotník a hodinář*, 2000, roč. 6, č. 3, s. 23–24.
- NOVÁKOVÁ, K. Mezi ozdobou a funkcí. *Jizerská kóta 0428*, 1996, č. 3, s. 44–45.
- NOVÁKOVÁ, K. Šperk na tělo. *Jizerská kóta 0428*, 1996, č. 3, s. 52–53.
- NOVOTNÁ, J. Belda jewelry. *Design trend*, 2005, č. 24, s. 92–93.
- NOVOTNÁ, J. Svět viděný per perspex. *Design trend*, 2002, s. 4–5.
- NOVOTNÁ, J. Šperk není jen na zdobení. *Bulletin DCČR*, 2004, č. 2, s. 3.
- NOVOTNÁ, J. Tělo jako objekt a prostředek sdělení – body design. *Design trend*, 2003, sv. 18, s. 40–44. ISSN 1210–1591.
- PAFKOVÁ, H. Šperk. *Umění a řemesla* [příloha], 1995, roč. 37, č. 1.
- PEČÍRKA, J. Leonardo da Vinci. *Největšímalíři*, č. 37, s. 18–19. ISSN: 1212–8872.
- SPIWOKOVÁ, S. Šperk a design. *Design trend*, 1999/2000, s. 25–26.
- STOCKAR, R. Desatero Artělu o moderním šperku. *Drobné umění*, 1921, s. 90.
- VOKÁČOVÁ, V. O loveckém šperku. *Umění a řemesla*, 1998, roč. 39, č. 1, s. 47–49. ISSN 0139–5815.

Katalogy:

- HOLEŠOVSKÝ, K. *Šperky Jaroslava Kodejše*. (katalog Moravské galerie). Brno, 1986.
- JURÍKOVÁ, M. *Pavel Opočenský-Zkamenělá tekutina*. (katalog Galerie Kotelna). Praha, 2000.
- KASAJOVÁ, O.; KRÍŽOVÁ, A.; SPIWOKOVÁ, S. *4. mezinárodní trienále smaltu: obrazy, objekty, šperky, volné a užité umění*. (katalog výstavy). Frýdek-Místek, 2003.
- KLIMEŠOVÁ, V. *Textilní objekty Márie Danielové*. (katalog UPM). Praha, 1985.
- KRECHLOVÁ, D. *Jiří Šibor-Umělé materie*. (katalog). Brno, 2000.
- KRECHLOVÁ, D. *Pavel Opočenský - Lyže brože*. (katalog Galerie Kotelna). Praha, 1998.
- KRECHLOVÁ, D. *Pavel Opočenský-Mříže brože*. (katalog výstavy). Praha, ESCAD, 2005. ISBN 80-239-4543-2.
- KŘÍŽOVÁ, A. *Český moderní šperk ve Stříbře*. (katalog výstavy). Minoritský klášter, Stříbro, 1997.
- KŘÍŽOVÁ, A.; SEKERA, J. *Vratislav Karel Novák-Zveřejnění*. (katalog Moravské galerie). Brno, 1993. ISBN 80-7027-027-6.
- LAMAROVÁ, M. *Václav Cigler - projekty, sklo, kresby*. (katalog výstavy v Mánesu). Praha, 1993.
- MARŠÍKOVÁ, J. *Laděna Viznerová - šperky*. (katalog Moravské galerie). Brno, 1971.
- MATĚJOVIČOVÁ, P. *Struktury - Český šperk: výstava českého současného šperku*. (katalog výstavy). Bruxelles, Prague House, 2007.
- MĚLNÍKOVÁ-PAPOUŠKOVÁ, N. *Ateliérová bižuterie*. (katalog výstavy). Praha, 1963.
- NOVÁKOVÁ, K. *Eros: moderní český šperk*. (katalog Galerie Kotelna). Praha, 1999.
- NOVÁKOVÁ, K. *Markéta Šílená, šperk*. (katalog Galerie Kotelna). Praha, 2000.
- NOVÁKOVÁ, V. *Kov a šperk*. (katalog Špálovy galerie). Praha, UVU, 1990.
- OLŠÁKOVÁ, L., aj. *2. mezinárodní trienále smaltu: sochy, objekty, obrazy, šperky, užité umění*. (katalog Muzea Beskyd). Frýdek-Místek, 1997. ISBN 80-901843-9-1.
- ŠIMKOVÁ, A. *Pavel Herynek-šperky, objekty, kresby 1974-2004*. (katalog výstavy). Olomouc, 2004.
- ŠKVÁRA, J. *Jaroslav Prášil - textilní šperk, grafika*. (katalog výstavy). Česká Lípa, Okresní vlastivědné muzeum, 1986.
- VÁCHOVÁ, V. *Karel Hlava-šperky*. (katalog Galerie Karolina). Praha, 1985.
- VALOCH, J. *Vratislav Karel Novák; Šperky a drobné plastiky*. (katalog Domu umění). Brno, 1983.
- VOKÁČOVÁ, V. *Alena Nováková '92*. (katalog výstavy). Kostel sv. Rochá, Praha, 1992.
- VOKÁČOVÁ, V.; KRÍŽOVÁ, A. *Josef Symon - retrospektiva 1960-1993*. (katalog UPM), Praha, 1993.

Přednášky:

- SPIWOKOVÁ, S.: *O materiálech ve šperkařství*. Uměleckoprůmyslové muzeum, Praha, 18:00 hod., 26.9.2006
- SPIWOKOVÁ, S.: *O materiálech ve šperkařství*. Uměleckoprůmyslové muzeum, Praha, 18:00 hod., 28. 11. 2006

Univerzita Karlova v Praze
Katedra výtvarné výchovy

Pedagogická fakulta
studijní rok 2005/06

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

Pro: **Janu Maršíkovou**

Obor: učitelství výtvarné výchovy pro SŠ a 2.st. ZŠ -Pg - Vv
Typ studia: prezenční

Adresa: Za Koupalištěm 1765, Náchod 547 01
E-mail: jmarsikova@seznam.cz
Telefon: 723 513 820

V souladu s § 11 Studijního a zkušebního řádu UK v Praze - Pedagogické fakulty
zadávám Vám diplomovou práci na téma

ŠPERK Z NETRADIČNÍCH MATERIÁLŮ

Pokyny pro zpracování:

- Teoretická část:

Prostudujte a prozkoumejte výtvarná řešení šperku, materiály a postupy užívané k jeho tvorbě a výrobě. Práci orientujte především na současný design a autory, kteří se tvorbou šperku z netradičních materiálů zabývají.

Uvažte skutečnost, že vzhled současného šperku do určité míry udávají i studenti výtvarných škol, některé jejich práce rovněž uveďte.

- Didaktická část:

Bude obsahovat náměty pro zpracování tématu diplomové práce ve výtvarné výchově pro střední školu a částečnou realizaci v praxi (její reflexi).

- Výtvarná část:

Bude zahrnovat cyklus kreseb, materiálových zkoušek a modelů vedoucí k finální realizaci vlastní kolekce šperků z netradičních materiálů.

Rozsah textu (NS): 60 stran včetně obrazové dokumentace

Rozsah výtvarných prací: cyklus přípravných kreseb

kolekce šperků z netradičních materiálů

Seznam odborné literatury:

- JOHNOVÁ, J.: Šperk, Bratislava, Tatran. 344 s.
- VOKÁČOVÁ, V.: Současný šperk, Odeon, 1979. 71 s.
- RAAB, M.: Materiály a člověk, Praha, Encyklopedický dům, 1999. 228 s. ISBN 80-86044-13-0
- RUPPERTOVÁ, D.: Ze starého nové, Praha, Svojtka, 1997.
- ROESELLOVÁ, V.: Techniky ve výtvarné výchově, Praha, Sarah, 2000.
- STOKMANS, M. E.: Ethnic Jewellery, Pepin Press, Amsterdam, 2002. 255 s. ISBN 90 5496 098 1
- ZHOŘ, I.: Materiál - prostředek i důvod tvorby, In: Výtvarná výchova, 1995-6, roč.36, č.1, str. 1-3.
- <http://www.czechdesign.cz>
- <http://www.mpm-quality.cz>
- almanach designtrend

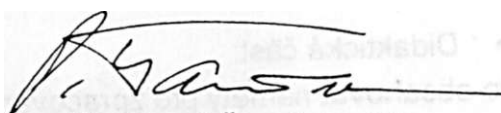
Vedoucí diplomové práce: Mgr.A. Lucie Tatarová

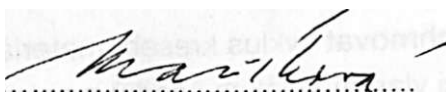
Konzultant: Mgr. Jakub Synecký

Datum zadání diplomové práce: 9.11.2005

Termín odevzdání diplomové práce: březen 2007

V Praze dne 25. 11. 2005

Doc. PaedDr. Pavel Šamšula. CSc.
vedoucí katedry

Potvrzuji, že jsem převzal-a zadání diplomové práce:

V Praze dne: